

EL CONSERVADORISME CATALÀ A LA SEGONA REPÚBLICA

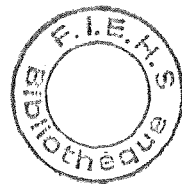
-Un estudi de la Lliga Regionalista (Catalana) a través de
"La Veu de Catalunya"-

TESI DE DOCTORAT DE
Bernat Muniesa Brito

Director

Dr. Antoni Jutglar Bernaus

BIBLIOTECA DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

0700649508

BARCELONA, setembre 1980

P A R T I

LA LLIGA REGIONALISTA DURANT EL DIFÍCIL
INTERREGNE CAP A LA PROCLAMACIÓ DE LA
SEGONA REPÚBLICA ESPANYOLA (gener 1930--
abril 1931)

INTRODUCCIÓ

=====

És ja una realitat analitzada i teoritzada el que la caiguda de la Dictadura del general Miguel Primo de Rivera, produïda cronològicament el 28 de gener del 1930, comportà, encara que amb efectes retardataris, l'enfonsament del règim monàrquic establert a l'Estat espanyol des dels inicis de la Restauració. Però, entre un fet i l'altre, és a dir, entre la fi de la Dictadura i la fi de la Monarquia hagueren de transcórrer catorze mesos. Un període d'incertitud polítiques i mogut per una dinàmica materialitzada, per una banda, a l'entorn de les vacil·lacions d'unes classes polítiques estretament vinculades al monarquisme, temeroses d'una crisi insuperable d'aquest règim, i per altra banda, centrada per les activitats de signe divers, per no dir contrari, assumides per una altra classe política enfilada dins la perspectiva d'una ruptura amb el passat. Ruptura que passava per l'eix fonamental d'identificar la Dictadura primmeriverista amb l'institució monàrquica, la qual, de fet, li proporcionà protecció legitimadora a canvi que aquella li assegurés una supervivència ja tremendament desgastada pel divorci entre allò que constitueix el dualisme central de la història de l'Estat espanyol: el divorci -repeteix- entre "l'Espanya oficial" i "l'Espanya real o vital", donant al mot real o vital un contingut fortament social.

El mateix Josep Pla, un dels reaccionaris

més intel·ligents del moment, reconegué a posteriori, és a dir, el 1940, l'existència d'aquella simbiosi entre Dictadura i Monarquia, assenyalant:

"... un hecho parecía emerger de la confusión general. El Rey, que en 1923, recogiendo lo que estaba en el aire, había dejado el paso libre a la Dictadura, se había, siete años después, desprendido de la misma, en virtud del mismo derecho de interpretación de la voluntad popular"(35).

Així, per a la Monarquia, amputar-se d'un membre tan compenetrat amb ella com era la Dictadura, vital per a la seva existència dins d'una etapa crítica, tenia forçosament que generar-li una ferida gangrenosa de caràcter letal. La Dictadura fou organitzada fonamentalment per a destruir l'onada popular democràtica, de profunda naturalesa social, que constituí una seriosa amenaça capaç de disoldre violentament la vetusta "Espanya oficial". Per a resistir aquelles forces de progrés, la Monarquia encarnada per Alfonso XIII alentà la Dictadura. Amb altres paraules, aquesta fou filla d'aquella. Lògicament, doncs, la crisi d'una institució -la Dictadura- comportà necessàriament la crisi de l'altra -la Monarquia- davant l'ofensiva d'una "Espanya vital" socialment molt complexa, però motivada per fortíssimes expectatives de canvi, i que finalment, a l'abril de 1931 obriria un nou parèntesi històric en rebutjar la Monarquia i proclamar la República. Al voltant de les Espanyes "oficial" i "vi-

tal" s'ha escrit àmpliament i, encara, es segueix escrivint, i moltes vegades, malgrat la facilitat prospectiva que dona el fet distanciador del temps, se segueixen mantenint equívocs plantejaments que sospitem puguin ésser profundament interessats.

EN TORN L'ESPANYA "OFICIAL" I L'ESPANYA "VITAL"

Representant típic d'aquelles visions interessades, normalment d'inspiració organicista, de la història espanyola, és, per exemple, entre altres, Pedro Laín Entralgo, home de notable estil literari, però que no encerta en l'anàlisi realitzat avui envers aquells fets, és a dir, en referir-se a l'ensorrament de la Monarquia el 1931, ensorrament que, naturalment, obrí pas a la Segona República Espanyola. El conegut assagista, encara avui a 1980, ens ofereix una visió superficial de la situació d'aquells moments, en un article que portà l'explícit títol de Porqué cayó Alfonso XIII (36). Diu Laín:

"Una primera aproximación a la respuesta ha sido muchas veces formulada, desde que el desastre por antonomasia -el de 1898- agudizó la conciencia crítica y la exigencia nacional de los españoles. Dice así: 'Porque durante el reinado de Alfonso XIII, la España oficial no supo incorporar la España vital -España real, dirán otros- al cuerpo político de la monarquía'. Copiaré las palabras con que Ortega, haciendo suyo un sentimiento común a mu-

chos, denunció esa amarga y ya añeja realidad en su discurso Vieja y nueva política: "Hoy en nuestra nación contemplamos dos Españas que viven juntas y que son perfectamente extrañas: una España oficial, que se obstina en prolongar los gestos de una edad fenecida, y otra España aspirante, germinal, una España vital, tal vez no muy fuerte, pero vital, sincera, honrada, la cual, estorbada por la otra, no acierta a entrar de lleno en la historia".

La cita és llarga, però era necessària. Certament, des d'una visió formalista, la tesi de Laín, que és el mateix que dir la tesi d'Ortega i Gasset, assenyala una dicotomia que constitueix el factor de la crisi, però a l'hora de donar contingut a "l'Espanya vital", o "real", Laín resta molt lluny d'una anàlisi rigorosa, doncs aquest autor no va a l'arrel de la qüestió en l'esmentat article.

El contingut radical de "l'Espanya vital" hauria d'ésser cruament manifestat poc temps després de la fi de la Monarquia, gairebé just als inicis de la pròpia República. El programa reformador de Manuel Azaña brotà en mig de les contradiccions reals que dialècticament vinculen les dues Espanyes. Desposair l'Església Catòlica de la seva sobirania el camp de l'ensenyament i de la moral difosa sobre el poble, obrint vies al laïcisme i al racionalisme; descastar l'Exèrcit, tecnificant-lo, per trencar definitivament la se-

va naturalesa intervencionista a la vida política i social de la nació; transformar la propietat agrària de forma que es produís un trasvàs des de l'aristocràcia eterna i providencialista -feudalitzant- al camperolat treballador. És a dir, Azaña convidà l'Església Catòlica a ficar-se dins els temples, als militars a anar-se'n a les casernes, i recavà la terra per aquell que la treballa. Tres reformes perfectament burgeses, destinades a obrir pas a una autèntica modernitat capitalista liberal. Finalment, el líder republicà acceptà unes formes de descentralització de l'aparell de l'Estat i possibilitaria, per altra banda, el reconeixement de les identitats dels pobles d'Espanya, entre elles, amb més força que cap en aquella hora, la de Catalunya.

Ni Laín ni Ortega donen aquest contingut a la seva dicotomia de les Espanyes. No troben la forma de passar d'un nivell metafísic al nivell autènticament social de la problemàtica. És per això que l'Espanya vital" de ambdós no és la que Azaña tenia al cap i a la ploma quan elaborà aquelles reformes.

Però, a nosaltres, en aquest nivell del treball, no ens interessa encara entrar a l'anàlisi dels fets que resultarien de l'enfrontament de les dues "Espanyes". Respecte això tornarem més endavant. La meua finalitat en aquesta part de l'obra té com a objectiu precisà els comportaments de la força política catalana representada per la Lliga Regionalista, entitat que es manifestà moltes vegades ambigüament,

però que quan els fets socials o polítics es desenvolupaven en una direcció diversa dels seus interessos, mostrava ràpidament la seva veritable naturalesa, a cavall entre el tradicionalisme i el conservadorisme.

LA LLIGA REGIONALISTA DINS LA PERSPECTIVA DEL PERÍODE

En el període que aquí ens ocupa, és a dir, entre la fi de la Dictadura primorriverista i la crisi de la Monarquia (cronològicament entre el 28 de gener del 1930 i el 14 d'abril del 1931), la Lliga Regionalista mantingué una actitud pragmàtica, a l'expectació d'esdeveniments, fent grans esforços per separar la Dictadura de la Monarquia, amb la finalitat concreta de contribuir a salvar la institució monàrquica, i al mateix temps, actuant en una direcció que li permetés d'esdevenir la força política més important de Catalunya, com anys enrera. Curiosament, el mateix Llaín, en l'article citat més amunt, col·loca la Lliga Regionalista entre les forces que varen fer tot el possible per a sostenir la Monarquia:

"Llamo 'monarquía de Alfonso XIII' al conjunto social ... que entre 1902 y 1931 componen la persona del rey, los cortesanos y los grupos políticos y económicos más o menos allegados a la institución monárquica, desde los conservadores de Maura hasta los reformistas de Melquíades Álvarez y los catalanistas de Cambó"(37).

La incoherència dels catalanistes de Cambó entre les forces més conservadores de la nació, malgrat que la Dictadura, en tant que instrument de la Monarquia, havia aconseguit diluir el paper polític de la Lliga Regionalista i tallar les seves aspiracions d'esdevenir en el gestor directe del "Nuevo Estado" de Madrid a Catalunya. La Dictadura va promoure la discreta, o escandalosa -segons es miri- marginació política de la Lliga Regionalista, la qual es mantenia inactiva políticament mentre durà aquella. I com veurem, en caure Primo de Rivera, la Lliga Regionalista es mostrarà crítica amb la seva actuació, però lluità per a salvar el tron d'Alfonso XIII. Aquesta lluita per a salvar la Monarquia es combinà amb unes actituds i discursos defensius, davant les acusacions fetes per altres forces polítiques catalanes de connivència amb la Dictadura. I això és el que també tractaré a les pàgines que segueixen.

Aquest període entre la fi de la Dictadura i la proclamació de la Segona República té força interès polític a Catalunya. Dins la trama política que componen els comportaments, escrits i discursos del grup de polítics i intel·lectuals de la Lliga Regionalista, expressats a través del diari "La Veu de Catalunya", en la transició cap a una República en la qual no creien, són nombrosos els components importants, els quals permeten ja configurar un perfil polític que veu l'avenir amb recel, però que confia

en l'inèrcia de la història, tan decisiva moltes vegades en els moments crucials de l'Estat espanyol. Sorgeixen vells i nous temes ideològics i renovades filosofies peculiars, tals com "la Catalunya endins i la Catalunya enfora", "la vella i la nova política", "l'escepticisme enfront les formes de Govern", "les concòrdies consensualistes", els "unitarismes catalans", "l'identitat dretista del centrisme polític", el tòpic "d'una Catalunya forta en una Espanya gran", les aversions pels "republicanismes" i la seva assimilació amb la "nefasta" -segons Pla- Revolució Francesa, i una constant tremendament autoritària que, per exemple, trobarà en Josep Pla una ploma de primeríssima qualitat, destinada a una inexhaurible tasca de minar les actituds de progrés de les altres forces polítiques, cercant permanentment llur ridiculització, com en aquesta incipient mostra, d'un article titulat Esperances d'un retorn a la tranquil·litat, publicat a "La Veu de Catalunya" del 7 de maig de 1930 (38), en el que diu, referint-se als republicans en general:

"...I passen hores divines llegint fulles clandestines",

vers que sap empalmar amb judicis viperins:

"Imagineu que tornéssim a un règim de morrió i paternalisme. Els revolucionaris es tornarien a dormir en els recons dels ateneus, de les biblioteques i dels casinos",

somniant ell mateix, subtilment, pel retorn a la tranquil.litat:

"...Què vol l'opinió? ¿Vol una altra dictadura? Tot ho fa creure. La gent enyora una cosa magnífica: la tranquil.litat".

Quan en Pla escriu en aquests termes està ja en l'horitzó la possibilitat republicana, per a ell la "negativitat" intrínseca:

"La persistència notòria en la política d'aquest país de les forces purament negatives ... punt sobre el qual es podria escriure un assaig tràgicament sinistre".

Una i altra vegada, aquestes essències reaccionàries es desplegaran sense escròpols. En altres moments -pocs- estaràn latents, manifestan-se quan la situació es radicalitza.

EL DESENVOLUPAMENT DE LA MITOLOGIA POLITICA CAMBONIANA

=====

Es fa necessari, per a clarificar les idees fonamentals d'aquesta investigació, reflexionar al voltant de tres de les obres que Cambó va escriure en el curs de la vigència de la Dictadura. Es sabut que el líder de la Lliga Regionalista, en consolidar-se la Dictadura va dedicar-se fonamentalment a viatjar i a escriure, a part de preocupar-se pels seus problemes de salut, centrats a la larinx.

Cap dels escrits d'en Cambó dins el període dictatorial no va dirigit a clienteles de base. L'obra camboniana busca les minories selectes, acomodades dins o properes del poder. I concretament tenen com a característica elaborar unes plataformes de consells destinades a refer un diàleg trencat amb el poder. Ell, Cambó, sap que els seus textos seran llegits almeys per personatges situats a la vora del poder, sinó pel poder mateix, puix sap que les seves opinions eren tingudes en consideració.

En torno al fascismo italiano fou escrit el 1925. Aquesta obra té com a sustrat un doble retret implícit. Envers el general-dictador Primo de Rivera per la seva "carència d'eficàcia" en comparació amb el "dinamisme" de la Dictadura feixista de Mussolini, i envers al rei Alfonso XIII per no haver-li propiciat un lloc a la tramada política del Nou Estat, el que, en altres paraules, vol dir que li retreu

el fet de no haver confiat en ell per dirigir el possible virreinat de Catalunya, administrant les potencialitats d'eficàcia que creu ell -Cambó- que hauria de desenvolupar l'instrument de la Dictadura.

En Les Dictadures, publicat el 1929, Cambó, com polític intel·ligent, veu venir el desenllaç de la Dictadura -com va veure vindrà la seva implantació-, i intenta dialogar amb el poder real, instan-li a la recerca d'una sortida propiciada des de la mateixa Dictadura, per evitar els abismes d'un canvi que podrien possibilitar la irrupció d'un procés revolucionari.

En Per la Concòrdia, publicat el 1930, tot just caigut el dictador, però que, parcialment, ja havia circulat claudesmentament temps abans, Cambó fa una oferta política a les forces conservadores espanyoles, en les que ell veu possibilitats de promoció política després de la fi de la Dictadura. Parlarà de la necessitat d'una "nova política" amb l'objectiu que res canviï substancialment. Farà propostes consensualistes i intentarà traficar amb el catalanisme des de les ambigüetats que li són consustancials a la seva òptica ideològica. Aquesta idea es plasmaria a l'operació centriste envers les eleccions de 1931 (abril).

FEIXISME I CAMBONISME

No hi ha dubte que per als homes de la Lliga Regionalista -els que composaven la direcció, i naturalment també per a la seva clientela de base, de mi-

litància i d'opinió. Prat de la Riba era el gran mite original, el mite del passat. Però en Francesc Cambó era el mite del present. Tot l'aparell polític i cultural de la Lliga Regionalista, tota la doctrina i tota la praxis, tingueren a Cambó com a punt neuràlgic de referència. Per això, l'ideari polític de la Lliga Regionalista girà al voltant de la ideologia camboniana, al voltant de la concepció del món d'en Cambó. Totes les facetes del pensament cambonià es reflexaren sòlidament i de forma permanent a la vida de l'organització política de la qual ell formà part. I encara que no protagonitzés ocasionalment episodis d'importància primordial, la seva ombra es projectà sempre. El seu ideari organicista cent per cent i les seves inclinacions tradicionalistes es plasmaren a la vida global de la Lliga Regionalista.

I el punt de partida de la seva ideologia essencial serà una concepció tremendament pessimista de la naturalesa social, de base netament darwinista. D'aquesta manera, per exemple, sota el pretext de descalificar al comunisme, afirmarà:

"...el fracaso absoluto de la solución comunista integral, que al hacer que todo sea de todos, al suprimir el premio al mayor o mejor esfuerzo, al suprimir, en fin, el estímulo del egoísmo individual, suprime la vida en su fuente eterna"(39).

En aquesta tesi, que invita a la lluita permanent de tots contra tots, radica clarament una valora-

ció netament pessimista sobre la naturalesa humana, fet confirmat per l'empremta impressionista que produeixen, per exemple, les biografies que li han dotat tant en Pla com en Pabón, totes dues molt fidels per estar concebudes des d'una aproximació d'identitat ideològica. Pessimisme que, en diversos moments, quan per exemple escriu la seva anàlisi sobre el feixisme, aflorarà més obertament que mai, la qual cosa també pot ésser deguda a la seva inactivitat política forçada per la Dictadura, ja que Cambó, el Cambó d'aquesta època, no és un polític de cladestinitats, i en darrera instància la Dictadura anava dirigida a destruir estrictament les forces de la revolució proletària. Ja li era, doncs, útil. En el seu passeig pel feixisme italià, Cambó arribarà a escriure judicis àmpliament favorables a Mussolini i al seu totalitarisme implantat a Itàlia.

Però, ¿què és allò que Cambó admirarà especialment del feixisme mussolinià? Cambó admirarà per sobre d'altres coses el sentit eficaç del sistema implantat pel Duce:

"... es un hombre poseído de la fiebre de la acción, para quien las fórmulas no son nada cuando no pueden aplicarse, para quien la especulación doctrinal es tarea estéril de impotentes y des- preocupados"(40).

L'eficàcia serà per a Cambó l'element clau d'una classe social a la qual ell mateix pertany: la bur-

gesia. Mes la burgesia és, de vegades, assenyalarà Cambó, intentant distanciar-se de la seva classe i parodiant el vell retrògrad extremeny Juan Donoso Cortés, excessivament "discutidora", i moltes vegades massa propicia a les resignacions. Condicions, ambdues, que Cambó detectà a la seva anàlisi de la Itàlia prefeixista, és a dir, de la Itàlia debatuda en una cojuntura àlgida de la lluita de classes, quan "ni els ferrocarrils funcionaven":

"La producción industrial se iba extingiendo; los ferrocarriles -ese servicio complejo y delicado como ningún otro, en que la disciplina y la jerarquía son más necesarias que los rieles y las locomotoras- funcionaban anárquicamente, regidos por un personal indisciplinado, que no reconocía autoridad ni disciplina ni jerarquía"(41).

Anàlisi complementat amb una altra valoració, en la qual apareix novament la component tremendament elitista del pensament cambonià, contraposant "plebe" a "burgesia", i manipulant el factor de l'element subversiu de les minories "biològicament" agitadores, tot conjugat de forma clàssica, tal com sempre ha fet el pensament conservador, i també el tradicionalista. Així, en Cambó segueix analitzant la Itàlia prefeixista:

"...innumerables Comités, en los que predominaban los más violentos y los más incompetentes, de-

cretaban órdenes; la iniciativa espontánea de la plebe italiana las ejecutaba a su manera, poniendo en su cumplimiento la virulencia de su temperamento y los impulsos de sus rencores colectivos y de sus venganzas personales. ¿En dónde estaban, qué hacían, qué pensaban la burguesía italiana, los hombres juiciosos, los que no habían perdido el sentimiento de patriotismo y el instinto de conservación? Estaban en casa; no hacían nada... y pensaban que no había nada que hacer: cuando más, se arriesgaban a murmurar del Gobierno, en la intimidad del hogar o el rincón de un restorán o de un casino, bajando la voz para que no las oyese el camarero o la criada"(42).

Tota la visió camboniana del món la trobem en aquestes referències. Però ... amb Mussolini i el feixisme tot seria diferent. En primer lloc:

"La acción del Poder público, que antes no se veía por ninguna parte, ahora la advertimos presente en todo instante: por doquiera sentís que os envuelve, os protege y o vigila"(43).

Es l'apologia de l'Estat policíac. I en segon lloc, dirà Cambó, home de cervell mercantil, tot té al seu preu. Ja Marx havia assenyalat a El 18 brumario de Luis Bonaparte que quan la classe dominant no ha pogut controlar per ella mateixa el poder social, amenaçat

per altres classes "inferiors", aleshores ha lliurat aquell poder, traduït en poder polític, a uns mercenaris, a canvi que a ella se li assegurí de prosseguir fent els seus negocis. Tal com, amb una perspectiva molt diferent, assenyalarà en Cambó:

"La burguesía, gravada con impuestos durísimos, está contenta. Os advierte que paga mucho, mucho; pero os lo dice con cierto orgullo, como si quisiera haceros notar que en la mejora de Italia corresponde a su sacrificio una parte primordial. En lo íntimo de su conciencia, recuerda los tiempos en que todo lo veían perdido, y encuentra que ha hecho un buen negocio, con lo que, a pesar de los impuestos más duros, posee ahora y puede gastar o conservar con tranquilidad"(44).

Amb el feixisme, doncs, els trens ja funcionaven i la burgesia podia parlar amb veu alta. Per això la seva eficàcia era indubtable, perquè a més a més:

"...en el conjunto de la nación, por encima de las dicisiones de clase e influyendo poderosamente en ellas, una bocanada de patriotismo afirmativo, de fuerte orgullo de raza, han transformado al pueblo italiano"(45).

El feixisme observat per Cambó és també, per si la recuperació dels valors jeràrquics fou poca cosa, "concordia", una varietat del consens que, per Comte, al segle XIX, fou el motor del progrés. Mes és

necessari remarcar que malgrat tot, en Cambó no es feixista. Cal dir que ell entèn, intel·ligentment, com a bon conservador, que el feixisme és un recurs "regenerador" quan l'organisme social "natural", és a dir, el capitalisme, és amenaçat pel socialisme. El feixisme, segons Cambó haurà d'ésser una fórmula transitòria, per a moments excepcionals. Fora d'aquelles cojuntures d'excepció, durant les quals el feixisme és necessari, el model polític tindrà altres característiques. I és en aquest punt quan Cambó exposa la seva personal lògica política, tot just al final de l'obra esmentada:

"El régimen presidencialista armoniza admirablemente con el poder; es un seguro contra la revolución y contra la dictadura ... El Parlamento, en los países de régimen presidencialista, tiene un prestigio mayor que en los países de régimen parlamentario; tiene menos funciones, pero las cumple mejor, y es en la perfección con que se ejercen las funciones y no en la extensión con que se tienen atribuidas, donde radica la eficacia y, con ella, el prestigio de las instituciones públicas. Un Parlamento que no se distraiga en la función fiscalizadora del Poder ejecutivo, se concentra en la función propia, en la función legislativa, en la elaboración de las grandes normas

para encauzar la vida futura del país"(46).

L'organicisme de Spencer és ací present amb tota la seva extensió. I ací és clar que En Cambó és un funcionalista: el factor més important d'una societat és que aquesta funcioni. La importància d'un aparell d'Estat és que sigui eficaç. Ell mateix propugna, doncs, l'esquema d'un règim presidencialista on el Govern, l'executiu, sigui autònom del control parlamentari, fórmula que històricament s'ha donat en els feixismes, car als Estats Units, per exemple, l'executiu té molta força, però el Congrés té facultats per frenar-lo, i àdhuc destituir-lo. És a dir que En Cambó es mou en un terreny ambigu.

Per altra banda cal cridar l'atenció sobre el fet que un monàrquic de "tota la vida" com En Cambó parli ací de "presidencialismes", categoria política vinculada més aviat a la idea republicana. Els fets posteriors a la caiguda de la Dictadura demostraren que Cambó seguia essent monàrquic, com ja es veurà més endavant, per tant, el seu distanciament, en el moment que escriu el llibre sobre el feixisme, del monarquisme, és un senzill joc de paraules hàbilment disposades per la típica ambigüetat de l'autor, que pot ésser que pensés que amb l'esoterisme cridaria -o inquietaria- l'atenció del dictador i/o del rei. Les aparentment enigmàtiques paraules de En Cambó al final del llibre són aquestes:

"Ahora el lector me dirá: si para esta solución precisa que

el poder legislativo y el ejecutivo tengan el mismo origen; si tanto éste como aquél han de nacer del voto popular, ¿cómo queda, qué función se da, qué suerte se reserva al Poder moderador? (47).

¿Pot ésser que Cambó es manifesti ara republi-
cà? No. No depassarà els límits de l'esoterisme:

"Ya dije en otro lugar, y lo repito aquí, que en esta materia no se resuelve, no se puede resolver por principios absolutos. En cada país, el problema y la solución que le corresponde se presentan a su manera. Y lo que vuestra curiosidad quisiera saber, sería inútil que yo intentase explicároslo: lo que yo escribiese, no llegaría a vosotros" (48).

Aquesta tancada de l'obra no és cap ruptura amb la Monarquia. És senzillament una mostra del seu empenyament amb el rei, però dins de l'ordre.

La petita mostra seleccionada del pensament social i polític cambonià conté tota la càrrega paradigmàtica de les actituds organicistes, partidàries de governs forts, que Cambó considera eficaços; situacions en les quals el conflicte latent o manifest al cos social ha de "dissoldres" a les instàncies polítiques mitjançant el consens. És com si el líder regionalista enyorés una "democràcia censitaria". Així, consens i funció es fusionen sense problema a l'òptica social camboniana. I si el consens esclata i la funció no és

possible, restarà sempre el magnífic recurs del totalitarisme feixistitzant.

L'HORA DE LES CONCÒRDIES

La idea concordatària com a esperit "renovador" en obrir-se el parèntesi promogut per la caiguda del dictador fou una idea de Cambó, plasmada al seu llibre de títol significatiu Per la concòrdia, publicat a primers del 1930, però que ja havia circulat clandes- tinament abans, en reproduccions ciclostilades.

Sol.licitar concòrdia "nacional" a la sortida d'una Dictadura és un sarcasme. Un sarcasme, però, repetit moltes vegades al llarg de la història, i sempre per iniciativa de les forces socials més poderoses. És aquesta una típica tàctica política adoptada i pre- possada en moments de crisi, d'incertessa, pels grups que, d'una o d'altra forma, explícita o implícitament, havien estat col.laboradors i beneficiaris del poder dictatorial -en ocasions el propi poder-, i que al en- trar aquest en crisi -com passà amb la Dictadura pri- morriverista-, aleshores pretenen "concòrdies" amb a- quelles altres forces perseguides pel poder enderro- cat.

De tota manera es necessari assenyalar que el llançament de l'operació "concòrdia", que després di- rigiria amb escassa fortuna "La Veu de Catalunya" va trobar una ràpida i momentània culminació en l'intent d'apropar Catalunya i Castella, en base a una invita-

ció cursada per un grup d'intel·lectuals catalans a un altre d'intel·lectuals castellans que, durant a l'època de la Dictadura defensaren el dret dels catalans a l'ús de llur llengua com a part de la riquesa cultural espanyola. Aquests defensors de la catalanitat estrictament cultural foren convidats a Barcelona per a celebrar conjuntament una sèrie d'actes. És interessant assenyalar, per altra banda, que dues de les obres fonamentals escrites des d'una perspectiva molt conservadora uns anys després, sota de la Dictadura franquista, no donen pràcticament importància a aquest acte d'aproximació intel·lectual català-castellà. És a dir, ni Pla a la seva Historia de la Segunda República, ni Pabón al seu monumental Cambó, donen relleu al fet. Això fa pensar que l'acte tingué una naturalesa molt limitada, cosa que un dels assistents, Pedro Sainz Rodríguez, confirmaria personalment en un discurs, com veurem més endavant.

De fet, la identitat intel·lectual entre catalans i castellans, com demostrarien els esdeveniments posteriors, tindria una nul·la operativitat, i les divergències latents de tipus polític dins el conjunt esclatarien ràpidament dins la fase republicana. A "La Veu de Catalunya" del 15 de març del 1930, i en una editorial titulada L'homenatge a la intel·lectualitat castellana (49), fou reproduït el motiu de la invitació:

"Un grupo de catalanes pertenecientes a los más diversos matices

ces y tendencias, invitan a Vd., en su calidad de hombre representativo de la intelectualidad y el espíritu castellanos, para que vengan a Barcelona y asista al banquete de homenaje con que el día 23 del corriente mes de marzo deseamos demostrar nuestra gratitud a una representación de aquéllos que, en los días de persecución y negación, patentizaron su simpatía hacia nuestro esfuerzo cultural, nuestra lengua y nuestro espíritu" (50).

De fet, la invitació feia memòria d'un document que alguns intel·lectuals castellans signaren i enviaren al general Primo de Rivera reivindicant el dret del poble català a l'ús públic de la seva llengua (51). La invitació fou signada per un notable conjunt de la intel·lectualitat catalana: J. Aiguader i Miró, Ramon d'Alós Moner, Joaquim Balcells, Jesús Mª Bellido, Jaume Bofill i Mates, Joaquim Borralleres, Pere Bosch Gimpera, Agustí Calvet ("Gaziel"), Rafel Campalans, Carles Cardó, Pere Corominas, Joan Estelrich, Pompeu Fabra, Miquel Ferré, Tomàs Garcés, Gustau Gili, Antoni López Llausàs, Josep Mª López Picó, Antoni Martínez Domingo, Manuel de Montoliu, Joaquim Mª de Nadal, Lluís Nicolau d'Olwer, Joaquim Pelliscena, August Pi i Sunyer, Pere Rahola, Carles Riba, Llorenç Ribera, A. Rovira i Virgili, Antoni M. Sbert, Santiago Simón, Carles Soldevila, Josep Mª Trías de Bes, Joaquim Trías Pujol, Antoni Trías Pujol, Ferràn Valls i Taberner, Miquel Vidal i Guardiola, Ignasi Vllalonga, Amadeu Vives i Josep Xirau.

Al costat de notoris homes d'esquerra, com el socialista Campalans, el republicanista Rovira i Virgili, esquerrans com Sbert, per exemple, cal destacar la presència d'una forta representació de la Lliga Regionalista, intel·lectuals i polítics que nodrien amb llur ploma les pàgines de "La Veu de Catalunya", és a dir, homes que en el transcurs de la evolució política espanyola i catalana, progressivament, profunditzarien el seu esperit dretista: Carles Cardó, Joan Estelrich, Josep Mª Trías de Bes, Valls i Taberner, entre els més destacats.

Entre els intel·lectuals castellans que acceptaren la invitació i assistiren als actes organitzats a Catalunya a llur honor figuraren: Ramón Menéndez Pidal, Angel Herrera Oria, José Ortega y Gasset, Gabriel Maura Gamazo, "Azorín", Gustavo Pittaluga, Ramón Pérez de Ayala, José Antonio de Sangroniz, Lorenzo Luzuriaga, Ernesto Giménez Caballero, Angel Ossorio y Gallardo, Pedro Sainz Rodríguez, Gregorio Marañón, Luis Bello, Manuel Azaña, Roberto Castrovido, Fernando de los Ríos ...

Altres heterogeni col·lectiu al qual no podia motivar cap més cosa comuna que compartir un bon dinar. Entre homes tan diversos com els socialistes Bello i Fernando de los Ríos, els ultraconservadors Herrera Oria, Luzuriaga i Giménez Caballero, el republicà radical Azaña, era impossible trobar un cordó d'unió. Poc temps després, dins el marc republicà, el portaveu de l'ultramontanisme conservador dirigit per Herrera, "El Debate", fustigaria sense treva a la República reformadora d'Azaña i els socialistes moderats, i també

el fet autonòmic de Catalunya, configuren a 1934 el perfil "apocalíptic" de la "rebel·dia catalana".

El clima general al mes de març del 1930 al voltant de la realitat catalana, de tota manera, optimista. La perspectiva de concòrdia, tan cara als homes de la Lliga Regionalista, semblava que obria portes a la comprensió del delicat problema de Catalunya. El 27 de març del 1930, per exemple, "La Veu de Catalunya" (52), comentant diversos aspectes de l'homenatge als intel·lectuals castellans ressaltà de manera molt destacada el ressò existent a Madrid al voltant del fet, recollint nombrosos comentaris de premsa, entre ells, els dels diaris "La Voz", "El Liberal" i el mateix temible "El Debate".

"La Voz" comentà els actes de confraternitzades de el seu punt de vista republicà moderat de la manera següent:

"Durante más de seis años se nos dijo, en todos los tonos, que había sido resuelto el problema catalán. Pues bien: el problema catalán está hoy más vivo que nunca. La noche de la Dictadura pareció que apagaba con su sombra densa ideas y sentimientos arraigados y tenaces, pero al cesar, al iniciarse la aurora de un día claro, lo que algunos creyeron muerto y extinguido, resurge con un vigor sorprendente. Cataluña, en pie de nuevo, reclama que se le reconozca su personalidad histórica y se conside-

re compatible con el Estado español" (53).

Finalitzant l'editorial amb un esquema del que el diari republicà madrileny interpretava com "aspiracions catalanes" i que presenten la mateixa ambigüetat que tantes vegades impregnà els dits "ideals" de la Lliga Regionalista:-

"...enlace sin asimilación; concordia sin agriar imposiciones; respeto mutuo y sobre todo de las diversidades; un gran ideal superior; unidad en la variedad ..."
(54).

"El Liberal", amb una altra perspectiva, profunditzà més en la seva anàlisi de les celebracions que tingueren Barcelona capital i Sitges com marcs acollidors:

"Sería pueril negar que la idea federal se ha abierto camino en España durante la etapa dictatorial. El País Vasco y Galicia mantienen en este aspecto anhelos idénticos a los de Cataluña. Andalucía no lo rechaza tampoco. Se podrían sacar textos de prestigiosas personalidades que reclaman la solución federal. Esta ha sido la significación del viaje: la aquiescencia a la transformación del Estado español en un sentido federativo" (55).

El topall lingüístic

Analitzades les coses des d'ara, se'ns fa evi-

dent que el portaveu liberal era massa optimista. Els esdeveniments posteriors demostrarien la impossibilitat d'organitzar pacíficament un Estat federal (entenent per "federal" una profundíssima descentralització estatalista i no la concepció municipalista revolucionària proudhoniana; l'assumpte era més moderat, naturalment). A més a més, entre els propis intel·lectuals castellans desplaçats a Barcelona, molts no portaven al cap precisament aquelles idees, sinó més aviat la que "El Debate", portaveu de "renovacions ultraconservadores", feu d'Angel Herrera Oria i de les trames de la poderosa Acció Catòlica, explicitava, situant l'homenatge en el seu veritable terreny, excloent tot plantejament polític i de reformes estatalistes, centrant-lo exclusivament en un terreny lingüístic.

Línia, aquesta, que immediatament posà de manifest un dels invitats, el monàrquic Pedro Sainz Rodríguez, que anys després formaria part del Govern de en Franco, Sainz Rodríguez va llançar un dard mortífer a les expectatives concordatàries, reduint-les a la seva mínima expressió, a l'àrea culturalista, coincidint en cert aspecte amb les obsessions de la Lliga Regionalista. Deia el futur ministre de Franco en una sobretaula de l'Hotel Ritz de Barcelona, desvinculant política de cultura:

"...Tot el que -"La Veu de Catalunya reproduí el text en català, naturalment- ha estat dit i fet fins ara ... demostra a Ca-

talunya el desig d'Espanya de comprendre i resoldre el seu problema ... Però, jo us dic, que si es tractés de convertir aquesta concòrdia en una continuada acció política, immediatament sorgirien les divergències"(56).

I desvià la resta del seu parlament cap a assumptes relacionats amb la "crisi del llibre i de l'edició".

Antonio Ballesteros, historiador i catedràtic tradicionalista, incidí en el tema de forma similar a Sainz Rodríguez, mostrant-se, però, més radicalment provocador, assumint una duríssima posició superadorament típica de les dretes respecta a la lluita de classes, que tingué tot el to d'una declaració de guerra a les esquerres, presents també a l'acte. Parlament que manifestava l'existència de móns antagònics:

"He sentit dir -el text és reproduït també en català pel diari de la Lliga Regionalista- ... que hi ha diferències polítiques entre vosaltres. Es parla contínuament de dretes i d'esquerres. I, amb franquesa, això 'me quema la sangre'. La concepció de dretes i d'esquerres és un estigma infamant. Només n'hi ha dues de classes, la dels homes dignes i la dels (però doneu) poca-vergonyes"(57)

El mateix òrgan de la Lliga Regionalista, en

un article signat per Duran i Ventosa, del 27 de març del 1930, i titulat Desig que ja és voluntat (58), aprofitava l'oportunitat per a establir un consens particular, assenyalant el nucli del seu "desig":

"De la mateixa manera que en aquest desig d'una nova Espanya s'hi han trobat coincidint catòlics i lliurepensadors, homes de dretes i d'esquerres, que bé poden trobar-se en acord sobre una nova estructuració d'un Estat que organitzi la realització d'aquells desitjos, aquests homes eminents per la seva intel·ligència també han degut trobar que, si podien coincidir els que tinguessin diferents creences espirituals i tendències polítiques diverses, bé han de poder coincidir també els que parlen llengües diferents; que no ha d'ésser pas aquesta, una diferència més fonamental que aquelles"(59).

Aquesta editorial -veure l'apèndix documental- té interès més pel que no diu que per les seves afirmacions. Obviava totalment el terreny polític, situant exactament el "problema català" compost pel fet lingüístic, clau d'una més àmplia problemàtica de tipus cultural. La qual cosa, és necessari aclarir-ho, no significava que els homes de la Lliga Regionalista abandonessin la lluita política. Es tractava, més aviat, d'una posició cautelosa, en un context complex, en el qual els esdeveniments polítics

podien accelerar-se inopinadament prenent vies imprevistes. El Govern del general Berenguer, l'anomenada "Dictablanda" era un Govern de transició, però ¿de transició cap a on?

La naturalesa elitista de la concòrdia

X El mateix llibre d'En Cambó, Per la concòrdia, encara que és, tal com assenyala Molas, el punt de partida de la revisió del catalanisme de la Lliga Regionalista (60), reflexa amb tota la seva potència les grans ambigüetats consustancials al cambronisme i, en conseqüència, es desenvolupava en un nivell típic de metafísica històrica i política gasosa. El combat per la catalanitat dels homes de la Lliga Regionalista fou sempre molt mesurat, molt matitzat, a vegades quasi paralitzant, sempre tendent a sobreposar-lo, mixtificadorament, per sobre de la lluita de classes. Aquest esforç per desvincular catalanisme de lluita de classes fou el catalitzador que obligaria els homes de la Lliga Regionalista, els intel·lectuals orgànics del catalanisme conservador, a bellugar-se dins l'àrea de l'ambigüetat, des de la qual, en el camp social i polític, és tremendament fàcil saltar a l'àrea del conservadorisme agut.

Inicialment, la proposta concordatària pretenia una superació de la realitat política i del pluralisme social que és l'efecte -com deia Proudhon-

de la riquesa de la dinàmica societatària. La mateixa idea, autèntic tòpic de l'hora per als homes de la Lliga Regionalista, al voltant del tema de la forma d'Estat -la crisi del qual estava a l'horitzó- defineix per ella mateixa una ambigüetat metafísica. En plantejar-se la naturalesa de l'Estat, els polítics de la Lliga Regionalista començaren a definir-se dient, seguint les pautes cambònianes exposades en Per la concòrdia: "¿Monarquia? ¿República? ¡Catalunya!". Una fórmula similar fou assumida mesos després, davant la crisi monàrquica, per poderosos grups dretistes espanyols, en una carrera d'acomodació (concretament la CEDA): "Monarquía o República da lo mismo. Lo que importa es España"(61)

En front les ambigüetats de la Lliga Regionalista, el catalanisme de l'Esquerra Republicana presentaria una naturalesa social transformadora de la realitat social, molt més dinàmica i audaç.

És també necessari assenyalar que el consensualisme concordatari d'En Cambó cercava la connexió de les èlits, amb una dinàmica que semblava filosòficament inspirada en la teoria de la "circulació de les èlits" del sociòleg italià Vilfredo Pareto. Les èlits fonamentals per Cambó eren les forces intel·lectuals de Castella i Catalunya. El llibre Per la concòrdia té aquella finalitat claríssima de cercar la connexió per d'alt.

Encara que es presenta buida de contingut concret. És sentzitllament una demanda de comprensió dirigida als intel.lectuals castellans. Cerca crear un ambient, un estat d'opinió.

Ja hem assenyalat més amunt que el llibre, publicat el 1930, fou escrit concretament el 1927, però la censura primorriverista impedí la possibilitat de la seva publicació legal. Per això, el seu més clarificador fragment, el capítol titulat "El silenci de Catalunya", fou distribuït en nombroses còpies clandestines. Oficialment fou publicat tot just coincidint amb la fi de la Dictadura, i aquesta difusió legal fou concebuda per la Lliga Regionalista -a través de "La Veu de Catalunya"- com una àmplia operació de tipus polític. Una editorial del diari ens ajudarà a completar aquesta idea. Una editorial que situà el llibre de Cambó com "el darrer capítol de La Nacionalitat Catalana, de Prat de la Riba". Podem llegir el següent:

"Al capítol II es reivindica, en forma insuperable, la realitat catalana. 'El dia que s'acabarà el règim actual, tant si és dins un any com si és dins un quart de segle -deia l'autor el 1927- l'acció política catalanista, i les forç dels catalans perquè sigui consagrat el fet diferencial català, serà més extens i més intens que mai, perquè serà expressió d'una consciència molt més forta del fet diferencial català" (62).

Claridivident perspectiva. Només que els fets polítics posteriors conformarien aquella realitat més vinculada a l'Esquerra Republicana que a la Lliga Regionalista, incapaç aquesta de superar els nivells de les ambigüetats i uns escepticismes que no expressen altra cosa que la seva arrel classista. Més realista, més crítica, més radical i sobre tot més audaç, l'Esquerra Republicana prendria a la Lliga Regionalista la direcció de les operacions destinades a establir l'autonomia.

Les esmentades ambigüetats del cambronisme, que en alguns moments constitueixen una autèntica entelequia, són clarament dibuixades en els contradictoris capítols II i III de Per la concòrdia: el primer destinat a perfilar els fonaments del "fet diferencial"; el segon, acatant i assumint una realitat hispànica amb ribets "imperialistes":

"...l'oblit temerari de la qual condemnaria al fracàs tota l'acció política del catalanisme"(63).

En base a aquesta "realitat", insuperable segons Cambó, ell mateix desmarcarà, per una banda, l' "assimilisme" castellanitzant, i per l'altra, el "separatisme" català. Però, al mateix temps descartarà també l'opció federalista. ¿Què queda, doncs, re- ra tantes exclusions? Una simple sol·licitud de com-
prensió, base del consensualisme -el capítol VI de l'obra esmentada teoritza l'ambigüetat-, del qual

seràn protagonistes hipotètics les minories selectes de Castella i de Catalunya.

La reacció del centralisme tradicional

Part dels exemplars de "La Veu de Catalunya" dels mesos de març, abril i maig són dominats per l'operació concordatària, amb el destí de glossar ampul·losament les propostes de Cambó. Així, per exemple, els nombres del 29 de març de 1930 (64) són pràcticament destinats al tema, reproduint el prefaci del llibre de Cambó i el capítol VI, el clau. I a partir d'ací, el tema serà present d'una o d'altra forma a les pàgines del rotatiu, recollint a grosso modo la gran "acollida" de l'opinió pública espanyola a les propostes de concòrdia.

Només que algunes d'aquestes "acollides" són molt meyns ambigües que el text cambonià. Es intere-
sant un article de José Sánchez Rojas reproduït a "La Veu de Catalunya" del 15 d'abril de 1930, dins la secció "Actualitat Política" (65). El treball del periodista, aparegut al diari salmantí "El Adelanto", deia ^{ve}aproximan-se a la tesi de Cambó:

"Con que reconozcan el hecho diferencial de la lengua y con que tengan el espíritu dispuesto los castellanos a admitir que los catalanes tienen derecho a un mínimo de autonomía, puede entablarse

un diàlogo del que pueda surgir la solución del problema de Catalunya"(66).

Meyns interès presenten les reproduccions d'una altra mena dins "La Veu de Catalunya". El mateix dia, per exemple, el canonge Jaume Collell, a la "Gazeta de Vich", es mostra entusiasmada per les propostes de Cambó, en tant que una editorial del "Diario de Barcelona" es mostra escèptica, ressaltant més els fragments del llibre destinats a analitzar el paper de la institució monàrquica com a factor "aglutinador de España"(67).

Seguint amb aquesta mostra de reaccions fora de Catalunya davant la "concòrdia", "La Veu de Catalunya" (68) reproduexí alguns articles de diaris de Madrid, entre ells un publicat al diari conservador "La Época", i signat per M. Ivoire, en el qual es diu:

"Desde luego Cambó no es un temperamento rectilíneo, de los que toman un camino y no se apartan de él. En la lucha que hay todavía en España entre políticos del siglo XIX, artífices de la fantasía, y políticos del siglo XX, pragmatistas, oportunistas, Cambó es de éstos. Su camino gana por eso en eficacia lo que pierde en derecho"(69).

I després de situar Cambó al costat de Maura, en

tant que "ingenieros de la gobernación de España",
matitza les propostes concordatàries, fixant llurs
límits:

"No suscribimos todas las afirmaciones del señor Cambó en su libro. Comete un error cuando afirma que por no estar asociados los catalanes a la dirección política española en el pasado de la Restauración se ha carecido de política económica. Basta repasar la historia de Cánovas ... y aquel discurso suyo en que explicaba por qué y cómo había llegado a ser fundamentalmente proteccionista, para convencerse de la injusticia que comete Cambó ... Piensa en una concordia que solucione el problema catalán reconociendo el hecho diferencial de Cataluña y la establezca como paso primero a un iberismo más amplio. Es decir, que habla y pugna por una España grande, con límites inasequibles para la actual generación" (70).

Això ens porta a analitzar un altre aspecte del text de Cambó: els seus somnis imperialistes, que el comentarista conservador valorava com "inasequibles para la actual generación". És necessari, demanar-se el següent: ¿Creia Cambó en la possibilitat d'una Catalunya independent dins d'una Espanya en aquells moments? ¿No era això una forma d'enfrontament amb la política de la Restauració, que buscava la base fundacional d'una estructura que consolidés la unitat de la nació española. (Esta

cial català d'un confusionisme estrany, en barrejar-lo amb projectes quimèrics? ¿Tant havia influït, en la seva estança italiana l'esperit expansionista del feixisme mussolinià, que somniava amb una Espanya esdevinguda novament en "Imperio"? Perquè Cambó proposava, en cert sentit, l'anexió de Portugal, per exemple. Que el fet diferencial era una realitat palpable no té discussió, i els esdeveniments posteriors ho posarien de manifest sota la direcció de Macià. En canvi, l'expansió espanyolista envers un inimaginable "iberisme", donades les circumstàncies històriques, semblen una pura elucubració, Cambó demostrava ací falta de vitalitat i de valor polítics. Qualsevol dinamisme del fet diferencial català envers la identitat nacional de Catalunya s'havia de basar en la pròpia força catalana, en base als propis impulsos del poble català. Esperar que aquesta identitat fos recobrada en mig d'un confusionisme impossible sembla una tàctica realment pobre. I això és el que era, i no cap altra cosa, la quimera camboniana, malgrat que la principal faceteta de Cambó com a individu era un pragmatisme fonamental en la seva interpretació de la realitat.

Al voltant d'aquest tema de la "quimera ibèrica", el que fou un dels líders de la dreta extrema, un "agrarista", el notori anticatalanista Antonio Ruy Vilanova, va abordar amb crua duresa l'il·lusionisme de Cambó, dins un article publicat a "Informacio-

nes", de Madrid, i reproduït per "La Veu de Catalunya" el 9 de maig del 1930 (71). Diu, entre altres coses:

"...!Qué lástima que Cambó no haya suprimido las últimas páginas, las que se refieren al ideal ibérico"(72).

La referència del retrògrad i centralista polític madrileny presenta, d'immediat, el punt de vista de la lògica espanyolista en front l'eixamplament patriòtic proposat per Cambó envers Portugal. I diu:

"De modo que para ponernos en condiciones de que Portugal se pudiera unir políticamente con España, debemos deshacer la unidad nacional, constituir una serie de Estados unidos por el vínculo federativo. ¿Y si luego resultase que Portugal, a pesar de todo, no quería entrar en la Federación? Haberíamos lanzado a España a una peligrosa aventura por una ilusión bien pronto disipada ... La Federación Ibérica es un absurdo. Yo creo, por el contrario, que la primera condición para poder estrechar nuestras relaciones políticas, sociales y económicas con los portugueses es que renunciemos definitivamente a ese sueño de unión ibérica. No se puede deshacer la Historia, y la separación de Portugal fue definitiva"(73).

Probablement "tan definitiva", pensaria Royo, com

la inclusió de Catalunya dins l'Estat espanyol.

D'aquesta manera, el reaccionari seny castellà posà punt final al fluir quimèric obert per Cambó amb Per la concòrdia. Quimera de menor quantia, en canvi, si se la comparés amb els continguts encara més imperialistes exposats per Prat de la Riba en el seu clàssic La nacionalitat catalana (74), assenyalant un expansionisme que mirés envers, àdhuc, l'est europeu, a partir de la ribera lleuantina del Mediterrani.

Cal cloure aquestes notes sobre les propostes concordatàries cambonianes enmarcant-les, una vegada més, dins l'òptica esterilitzador del catalanisme dels regionalistes, almeys després de la fi de la Dictadura. La sinuositat del plantejament i de l'estratègia -de la via camboniana- segons la qual Catalunya hauria d'obtenir la seva identitat nacional, pressuposa la trivialització del fet català i defineix tota una inèrcia política que és consustancial amb el cambonisme.

La seva divisa "trobar una solució espanyola del problema català" (75) seria, enmig de grans dificultats, iniciada el 1931, però no sota la direcció de la Lliga Regionalista ni, naturalment, de Cambó, sinó enlairada amb l'empenta de Macià i la novel·la Esquerra Republicana. Empenta que trobà, a l'Estat espanyol escasses capacitats concordatàries, malgrat el republicanisme i el socialisme.

La fi del consensualisme proposat per Cambó fou ràpid. Altres problemes es sobreposaven al voltant de la Lliga. I aquesta organització hauria de justificar, al llarg de l'any de transició del 1930, una i altra vegada, el seu ambigu paper enfront del cop d'Estat del 1923 i la conseqüent Dictadura.

LA LLIGA REGIONALISTA I LA DICTADURA PRIMORRIVERISTA:

HISTÒRIA D'UNA DESERCIÓ POLÍTICA

La relació de la Lliga Regionalista és un tema que fuig del marc cronològic d'aquesta investigació. I no ens hauríem ocupat del tema si no fos perquè va constituir un dels punts de referència al voltant dels quals es va desenvolupar la Lliga Regionalista i els seus homes en el transcurs de l'any 1930, manifestant unes actituds defensives enfront les acusacions de col.laboracionisme del partit durant els inicis de la Dictadura primorriverista. És a dir, que el tema ocupà gran quantitat d'espai a les pàgines de "La Veu de Catalunya", doncs la Lliga Regionalista tingué de desenrotllar les seves millors arts polítiques per a defensar-se d'una actuació que, com a mínim, pot qualificar-se, una vegada més, d'ambigua. És per això que la relació Lliga Regionalista-Dictadura fou un tema d'actualitat durant a l'any 1930, la qual cosa ens obliga a reflexionar-hi amb la perspectiva que ens dona el temps transcorregut.

Aquesta incursió es ressentirà probablement de la manca d'estudis seriosos de referència, centrats monogràficament sobre el tema que engloba el títol del present capítol. Però, això ens ha incitat més per a intentar l'aproximació. Hem cregut que no es podia deixar de banda.

LA NATURALESA DEL COP D'ESTAT PRIMORRIVERISTA I EL
COL·LABORACIONISME DEL CONSERVADORISME CATALÀ

En general, i a través de molts i diversos autors, pot assenyalar-se que existeix una visió àmpliament compartida al voltant de les causes del Cop d'Estat donat pel general Primo de Rivera el 13 de setembre del 1923 contra els poders legislatiu i executiu, car no contra la forma d'Estat, és a dir, la Monarquia. Aquella coincidència assenyala la naturalesa contrarrevolucionària i antiobrera del pronunciament militar de qui era en aquell moment capità general de Catalunya, on, per altra banda, es fundà "Estat Català", organització que prometia irrompre amb força en el panorama del catalanisme radical i que intentaria d'enllaçar-se amb moviments similars produïts a Galícia i a Euskadi.

Però, el fet social, l'amenaça obrera fou un tema capital. I per això, la iniciativa totalitària del general Primo de Rivera trobà fàcil i ràpid ressò entre la burgesia catalana. Suprimir les minvades llibertats polítiques existents no fou pas cap trauma per a la burgesia catalana, puix la llibertat econòmica de fer grans negocis restava, naturalment, existint, en tant que el "Nuevo Estado" tenia com a objectiu primordial desfer les organitzacions obreres, especialment la de tipus anarcosindicalista.

I entre el conjunt social que celebrà el Cop d'Estat, es trobà també tot allò que la Lliga Regiona-

lista representava, i la Lliga mateixa, amb els seus quadres polítics i intel·lectuals.

El general Emilio Mola, a les seves "memòries" analitza aquells fets d'aquesta manera:

"El problema catalán durante la Dictadura subsistió y se agrió más; contribuyó a ello, además de las medidas prohibitivas que se adoptaron en todo cuanto representase públicamente ostentación de los acontecimientos regionalistas, el engaño: Primo de Rivera solicitó el apoyo del capital catalán para el golpe de Estado a cambio de determinadas concesiones que luego no haría" (76).

I aquesta burgesia que es veuria defraudada no era una altra que la representada per la Lliga Regionalista. El dictador es va comprometre a decapitar el moviment obrer i, segons sembla, a permetre alguna forma de supervivència de l'institucionalisme administratiu de segona fila existent a Catalunya i vehiculat per la Mancomunitat. El mateix Mola opina sobre l'enganyifa:

"... que luego no otorgó, tal vez por no considerarse obligado a ello desde el momento que no hizo uso de los recursos económicos que le fueron ofrecidos, o bien porque cambió de opinión sobre las ventajas del regionalismo, que en un principio lo juzgó base fundamental de la nueva estructura que convenía a la nación española. (Esta

conducta indignó a unos y exacerbó a otros ... el resultado fue que la Lliga, partido moderado, de co-laboración con el régimen, dirigido por personas patriotas y de buen sentido, quedó destrozada, desplazándose muchos elementos de ella a agrupaciones 'izquierdistas', y otros, por haberse afiliado a las huestes 'primorriveristas' no quisieron ingresar de nuevo"(77).

Assonyala Mola que la supressió per decret del "fet diferencial català" indignó a uns i exacer-
bó als altres. Entre els "indignats", però no "exa-
cerbats" -car pràcticament van cessar llurs activitats
polítiques- trobaríam el nucli essencial de la Lliga
Regionalista, inactiu, com ja veurem més endavant.

¿Quines varen ésser les causes per les quals, en Primo de de Rivera, decidí a posteriori no recol-
zar-se sobre la burgesia catalana regionalista, des-
prés d'haver-se compromès a un tipus de reformes po-
lítiques que mantingueren a la legalitat alguna forma
d' "autogovern" administratiu i cultural català?

Probablement, en arribar a Madrid i en entrar en contacte amb les poderoses forces centralistes de-
cidí que aquestes eren molt més importants per a sos-
tenir-se al poder que les perifèriques. I per una al-
tra banda el rei li donà el seu recolzament en aquest
sentit. També és possible però, que Primo de Rivera,
que restà a Catalunya un temps com a capità gene

captés la manca de capacitat d'acció del regionalisme catalanista més clàssic i àdhuc més robust, és a dir, el de la Lliga Regionalista, concloent que encara que es produís una ruptura política, això no li comportaria greus problemes. El catalanisme radical, l'altre, estava encara fent-se, i per ésser en un moment de creixement l'acció repressiva seria suficient per a mantenir-lo ofegat. Creia, com va succeir, que els homes de la Lliga s'adaptarien finalment a la nova situació. El seu temor enfront el moviment obrer els motivaria suficientment.

En Mola diu al respecte que:

"El general Primo de Rivera repetió hasta la saciedad durante su mandato que el problema catalán no existía. Ignoro si esas manifestaciones eran sinceras o constituían una postura política para no darse enterado de la realidad; en el primer caso, demostraba desconocer en absoluto lo que era Cataluña; en el segundo, el sistema hubiera podido acarrearle serios disgustos, pues, aunque ya sabemos que ni la burguesía, ni la intelectualidad, ni aun siquiera el clero son capaces de alzarse en armas en aquella región para defender su autonomía o independencia ..."(78).

Tot indueix a pensar que el dictador confià plenament en la seva capacitat per a manipular i per a reprimir el catalanisme, i ^{en} els seus projectes hagué

d'ocupar un lloc important el seu coneixement psicològic de la capacitat i de l'empenta de la Lliga Regionalista en aquells moments. Del verbalisme, la Lliga Regionalista passaria a la inacció. Pels altres, és a dir, pels grups catalanistes rebels, seria suficient la repressió policial.

Claudi Ametlla (79) matitza la bona acollida inicial que tingué l'adveniment dictatorial a Catalunya, i implica directament a la Lliga Regionalista, assenyalant la seva connivència:

"Si en alguna regió espanyola el règim nou podia ésser rebut amb una expectació més o meyns simpàtica, a Catalunya, en canvi, fou acollit generalment, sobre tot després de conèixer els seus primers actes, amb hostilitat. Hom pugué notar, però, una certa reserva en algú sector regionalista. Es deia si entre el dictador i la Lliga hi havia acord. Els interessats ho desmentiren, i amb molta més energia així que s'anava veient la política del Directori" (80).

I Ametlla remata, aquesta, la seva versió, amb les paraules següents:

"No crec, però, que, d'una manera oficial entre el capità general de Catalunya i els directores d'aquell partit, els directores veritables, hi hagués hagut contactes i, per tant, entesa. Ara que entre algun sector regionalista i el capità general havien

existit relacions de les quals podian haver nascut assentiments i fins encoratjaments, era clar com l'aigua" (81).

Ara bé, a part d'aquesta referència final a enteses i simpaties implícites, Ametlla situa clarament la realitat dictatorial lligada al procés social:

"... un sector del país, amb totes les dretes, esperaven que un acte de força del capità general acabaria amb el lamentable estat de coses" (82).

Entenent com a "lamentable estat de coses" el procés d'enfrontament obert entre la patronal i el moviment obrer, dualitat davant la qual la Lliga Regionalista no tenia cap dubte en escollir les seves preferències. Des d'una perspectiva posterior, distanciada, Ametlla valora així el paper de la Lliga:

"Al cap de tants anys, em sembla que aquest problema de l'entesa o no entesa de la Lliga i el dictador es pot resoldre així: Primo de Rivera partí cap a Madrid fortament influït pels catalans partidaris d'una certa autonomia. En el moment d'arrancar el tren que se l'emportava, un bon nombre d'aquests catalans -crec recordar que el mateix Puig i Cadafalch i molts d'aquelles que en deïan 'fuerzas vivas'- l'aclamaren i l'animaren" (83).

El canvi d'actitud, doncs, s'hauria de produir

a Madrid -com ja hem apuntat abans-, en contactar el dictador amb les forces "vivas" centralistes:

"En arribar a Madrid i rebre el poder, trobà -segueix Ametlla- que tots els qui havien d'ésser els seus col.laboradors eran contraris totals a aquella orientació"(84).

I, davant d'aquelles forces "vivas" antiautonomistes fins i tot contra una institució tan escassament, o nul.lament, beligerant, com era la Mancomunitat, Ametlla situa el mateix Alfonso XIII:

"Potser, primer que amb ningú, topà amb el que li donava el poder"(85).

Josep Pla, escrivint ja sota el franquisme, perfectament adaptat a la nova situació, a la seva Història de la Segunda República Española, passa pràcticament per damunt del tema de la relació entre la Lliga Regionalista i la Dictadura, però les breus referències no deixen de tenir interès. Diu Pla:

"Fue la necesidad urgente de salvar de la anarquía a Barcelona y en general a Cataluña, martirizada por los crímenes del anarcosindicalismo y por la ausencia de toda autoridad en el periodo de la pos-guerra inmediata"(86).

Fins ací la causa bàsica de la producció de la Dictadura. I a continuació un tímit esboç de la seva relació amb el catalanisme, paraula que ni tan sols arriba a utilitzar:

"Poco después del triunfo -es refe-
reix Pla a la Dictadura, clar-,
sin duda obedeciendo a presiones
de algunos colaboradores íntimos,
se produjo una volta face comple-
ta, instaurándose en Cataluña una
política de bandería que produjo re-
sultados extraordinariamente fu-
nestos. La opinión, fría e indi-
ferente al principio, tomó una
actitud francamente hostil al i-
niciarse el periodo agónico de la
actividad dictatorial"(87).

Subtil crítica de l'acció dictatorial, que
provocaria, segons Pla, el desplaçament posterior
del centre de gravetat de la lluita catalanista fo-
ra dels estrets marges de la Lliga Regionalista:

"Las reacciones de este estado ge-
neral de morbosidad produjeron un
hecho de gran trascendencia ulte-
rior: produjeron el desplazamiento
de una vastísima zona de la opinión
pública, que hasta entonces había
mantenido una tónica serena y un
espíritu de moderación hacia las
formas de oposición más demagógi-
cas y peligrosas. Este desplaza-
miento creó uno de los grandes
mitos de la perturbación posterior,
mito que se encarnó en la figura
de Francisco Macià"(88).

La idea que va prenent cos és que l'hegemònia
de la Lliga Regionalista en el camp del catalanisme,
ja molt ressentida des del 1917-1919, va crebar en el

curs del desenvolupament de la Dictadura. La inacció política dels seus intel·lectuals i polítics no es pot, per altra banda, marginar d'aquell declivi final. Encara que aquest no sigui l'únic factor. Aquesta inactivitat, per exemple, és per Jutglar una senzilla renúncia, doncs en darrera instància la Lliga Regionalista era un partit burgès que, com assenyalava el mateix Cambó al parlar del feixisme, estava disposada a pagar perquè li traquessin les castanyes del foc, com es diu popularment. En Jutglar opina:

"... l'actitud de Cambó davant el Directori Militar podria ésser símbol de la renúncia dels burgesos catalans no solament a culminar els objectius de la seva promoció col·lectiva, sinó també a afrontar plenament les responsabilitats derivades de la seva acció social de classe. De manera concreta, els grans burgesos catalans, en no saber trobar al seu adequat i propi instrument polític van posposar, una vegada més, la seva vocació a organitzar el poder polític, en benefici d'un sistema de govern que els garantís la possessió de la situació i avantatges adquirits. Una vegada més sacrificaven uns 'projectes' a la seguretat de seguir gaudint d'un ordre, una tranquil·litat i una

pau, propícia als bons negocis"(89).

Els intel·lectuals orgànica de la burgesia regionalista es sumaren a aquestes actituds -més endavant profunditzarem sobre el tema-, abandonant en general tota acció política. Dedicant-se uns als negocis. D'altres a la cultura. D'altres més a viatjar. Mentre tant, el "mito Macià" assenyalat per Pla com altre visió del catalanisme, més de xoc, s'incubà a les entranyes de la Dictadura.

En Molas aborda la qüestió de manera perspicaç.

I diu:

"Davant la por de la revolució obrera, els elements dominants decideixen recórrer a la força, d'una banda, per mantenir llur ordre públic, d'altra banda, per escombrar l'antic edifici polític i realitzar llur programa de reforma. En la pràctica, significava l'enfonsament de la via tradicional de la Lliga, del reformisme parlamentari, era el fracàs de la seva estratègia. S'havia recorregut altra vegada a un Polavieja, però aquesta vegada el Polavieja no fou assimilat, sinó que va fer seu el poder"(90).

I "fer seu el poder" per part del dictador significava no només la repressió de les organitzacions obreres i catalanistes radicals -petitburgeses-, sinó també, per la lògica de les dictadures en assolir

tot el control polític, la supressió de les organitzacions polítiques de la burgesia, i en aquest cas, entre elles, la Lliga Regionalista. I més tard la pròpia Mancomunitat de Catalunya. Però, en el fons, aquella alta burgesia ja estava disposada a acceptar la nova situació. Pot ésser veritat que Primo de Rivera omplís amb xifres inesperades -pels homes del catalanisme burgès- el xec que ells mateixos li donaren en blanc. Més eren ells els que li posaren la ploma a les mans. I en darrera instància podien continuar amb llurs negocis.

A LA DEFENSIVA DESPRES DE LA FI DE LA DICTADURA

Els fets són prou explícits, i assenyalen que en esfondrar-se la Dictadura, els principals quadres polítics de la Lliga Regionalista hagueren de justificar-se amplíssimament davant les crítiques, explicant una i altra vegada la seva desvinculació amb el primorriverisme, però sense poder evitar que la seva imatge quedés profundament deteriorada, puix, com assenyala Francisco Villanueva:

"El 'leader' regionalista --es refereix a Cambó-- fue uno de los que insinuaron la conveniencia de una colaboración en la Asamblea Constituyente para facilitar a la Dictadura la salida que busca y no encuentra"(91).

Descompostos llurs aparells polítics per la i-

nactivitat dels anys dictatorials, els regionalistes catalans hagueren, doncs, d'afrontar la necessitat d'explicar conductes polítiques, al mateix temps que eren, per la seva pròpia dinàmica, obligats a moure's sempre en un terreny força conservador, procurant que la fi de la Dictadura fos gradual, matitzant inicialment l'exigència de responsabilitats demanades pels polítics progressistes, i esforçant-se per desvincular radicalment Dictadura de Monarquia, la qual cosa era una entelequia.

Fos com fos, el fet és que el paper polític de la Lliga Regionalista en el moment de produir-se el que En Pla va denominar genèricament el "Cop d'Estat" -primorriverista- quedà certament enfosquit, però sempre que s'ha intentat fer claredat s'han trobat vinculacions regionalistes. És per això que en produir-se la fi de la Dictadura, els homes de la Lliga Regionalista varen multiplicar-se donant explicacions, ja fos a través d'intervencions personals, mitjançant articles, conferències, etc., o bé utilitzant l'anonimat de les editorials de "La Veu de Catalunya".

El mateix Cambó, en una entrevista apareguda a "La Veu de Catalunya" (92), mostrava encara la típica ambigüetat enfront del fet dictatorial i la seva revisió, i això dues setmanes després de la dimissió i fugida de Primo de Rivera:

"Creu vostà que aquest Govern -preguntà el periodista- sense el Parlament, podria fer una revisió total de l'obra de la Dictadura?

"-Ja l'està fent -contestà el senyor Cambó-. Cal tenir en compte la feina que ha fet d'ença els pocs dies que porta en el poder. La labor que ha de realitzar és extraordinària. Si tot el que ha fet la Dictadura hagués estat com en els seus dos primers anys, ara la feina seria més planera. En aquell temps els espanyols gairebé arribàrem a ésser feliços, puix en aquella època la Dictadura poca cosa va fer"(93).

S'hauria de considerar a quins espanyols es refereix Cambó quan parla de "felicitat". Per altra banda, la espontaneïtat d'aquesta declaració té el valor d'una anàlisi sobre el moment polític mateix, i encara el cap de la Lliga Regionalista no tingué damunt la quantitat de crítiques que al cap de poc temps li fariaen a ell i al seu partit altres persones i altres partits polítics. En aquells "dos anys de felicitat", entre altres coses, la Dictadura destruí violentament les organitzacions obreres anarcosindicalistes i, cal recordar-ho amb especial èmfasi, dissolgué la Mancomunitat de Catalunya (març de 1925).

Intel·ligentment, en previsió de la possibilitat de rebre crítiques, tot just caigué el dictador,

"La Veu de Catalunya" inicià una ràpida operació justificadora i, al llarg dels mesos de febrer i març, publicà una col·lecció d'articles firmats per Puig i Cadafalch, el darrer president de la Mancomunitat de Catalunya propiament dita. Articles en els quals, l'autor, revelà la correspondència mantinguda per ell amb el dictador al voltant del catalanisme els primers temps -setmanes- del Directori. Aquesta operació tingué, per part de la Lliga Regionalista, una funció exclusivament explicativa, justificadora d'unes actuacions sense transparència. És per això que nosaltres hem decidit aprofundir en el tema, perquè creiem que té força interès històric.

Anàlisi d'unes justificacions tardanes: Puig i Cadafalch i el dictador

En el manifest dictatorial elaborat per Primo de Rivera i reproduït el 14 de setembre del 1923 pel diari "ABC", es recollia ja una al·lusió al separatisme, la "descarada propaganda separatista" (94).

Naturalment, els regionalistes no eren separatistes, per la qual cosa no esperaven una especial radicalització contra llurs interessos. El primer article de la sèrie (95), que té com a signant a Puig i Cadafalch, s'inicia amb una justificació de la Dictadura:

"L'estat d'esperit de Barcelona era la conseqüència natural de l'estat d'anarquia: anarquia de baix i anarquia de dalt, dentse les mans" (96).

Davant d'aquestes "anarquies", és à dir,

"en mig (d'elles), el capità general de Catalunya semblava encarnar l'autoritat en actitud serena, encara que passiva. El general, per altra part, no planyia les ocasions d'afalagar el que més estimem; mostran la seva simpatia a la llengua catalana, pronunciat-hi paraules en els seus discurs als sometents" (97).

I, en efecte, va arribar a manifestar que

"... Cataluña no tendrá que sentir nada de nuestro advenimiento al poder" (98).

Matitzant, però, immediatament que

"Ahora: el morboso sentimiento catalán de hostilidad a España que tan abandonado y criminalmente han venido dejando desarrollar en la escuela y en el púlpito y en la cátedra los abominables políticos del antiguo régimen, este sentimiento procuraremos desterrarlo por el mismo medio que se ha creado, es decir, por la predicación, y cuando sus manifestaciones sean mal intencionadas o rebeldes, entonces las ahogaremos también por la fuerza" (99).

Un anàlisi aprofundida d'aquesta primera mostra dels textos de referència donen peu a establir la següent síntesi:

- a) L'agitació social creada pel moviment obrer ("l'anarquia de baix") justificava, per a la Lliga Regionalista el fet dictatorial.
- b) La corrupció política institucional del règim creat amb la dita Restauració ("l'anarquia de dalt") també justificava la Dictadura, encara que la més suprema, i probablement, més corrupta de les institucions, és a dir, la Monarquia, és deixada naturalment de banda. I també la Lliga estava d'acord amb això.
- c) El flamant dictador anunciava en una primerenca allocució mesures repressives contra els canals d'impuls de la identitat catalana: l'escola, el mateix púlpit i la càtedra, sense, sembla, que la Lliga Regionalista es donés per al·ludida, i afirmant, ara, el febrer del 1930, que aquelles paraules del dictador foren un sarcasme, quan ell va ésser bastant conseqüent. La sorpresa dels homes de la Lliga Regionalista no està, puix, justificada.

En el segon article (100), l'antic president de la Mancomunitat de Catalunya explica i reproduïx la nota d'adhesió d'aquesta institució controlada per la Lliga Regionalista a l'acció del Cop d'Estat, i en la qual es donen -cosa típica de la Lliga Regionalista aquell pedagogisme dirigista- pautes de govern a Primo de Rivera:

"La región -diu En Puig i Cadafalch a la nota que va enviar al dictador- fuerte se armonizaría con el Estado fuerte, teniendo aquella por ancho límite de su de-

sarrollo la existencia colectiva de España, que para ser grande conservando su unidad estatal, ha de ser varia y formada por regiones libres ..."(101).

Segons ens explica el mateix Puig i Cadafalch, aquesta oferta de la Lliga Regionalista -consell, millor- va agradar tant al dictador que, sense avergonyir-se, afirmà que "este es el programa que voy a presentar al rey", amb la qual posava de manifest o que era un mentider o que el rei va rebutjar el programa, amb la qual cosa quedaria demostrada -com ja hem assenyalat més amunt- la tesi de Niceto Alcalá Zamora, segons la qual el dictador fou un peó del rei. Per altra banda, no encaixa això amb el fet que, malgrat el seu entusiasme pel programa "català", es mostrés agressiu contra "la escuela, el púlpito i la cátedra" catans. Tot això demostra que els homes de la Lliga Regionalista es consideraven al marge de les amenaces de Primo de Rivera contra el catalanisme.

I aquestes amenaces es varen fer realitat ja el 18 de setembre del 1923, quan, com exposa Puig i Cadafalch a l'article tercer (102), la Dictadura posà en marxa la màquina repressiva contra el "separatisme", el "que más demanda urgente y severo remedio de todos los males patrios". En el decret anticatlà del programa governamental de la Dictadura pot llegir-se:

"Serán juzgando por los Tribunales militares a partir de la fecha de este decreto los delitos contra la seguridad y unidad de la patria, cuando tienda a disgregarla, restarle fortaleza y rebajar su concepto, ya sea por la palabra, por escrito, por la imprenta u otro medio mecánico o gráfico de publicidad o difusión o por cualquier otra clase de actos o manifestaciones. No se podrá izar ni ostentar otra bandera que la nacional en buques, edificios (sean del Estado, de la Provincia o Municipio) ni en lugar alguno, sin más excepción que las Embajadas, Consulados, hospitales o escuelas u otros centros pertenecientes a naciones extranjeras"(103).

I més endavant especificava el decret que no toleraria cap altra llengua que la "espanyola" en documents i relacions oficials. De fet, el dictador era coherent amb aquelles amenaces de primera hora contra la identitat catalana, cosa que la Lliga Regionalista no va veure -o no va voler veure-ho al seu moment-, probablement degut a la peculiaritat del seu concepte de "identitat catalana".

Davant la brutalitat del decret anticatalà, el president de la Mancomunitat de Catalunya mostrà la seva preocupació embolicant el "poble català" com a còmplice del Cop d'Estat, quan els esquiroles eren estrictament els regionalistes de la Lliga. És sorprenent:

"El pueblo catalán ha demostrado en diversas formas su simpatía por el movimiento; quizás el único que la ha demostrado"(104).

Prosseguint de forma escassament convincent:

"Y la paga que recibe inmediatamente es la prohibición de que su bandera sea nunca más exhibida ... se prohíbe -también- que nuestra lengua sea honrada por la autoridad"(105)

Finalitzant Puig i Cadafalch demanant una "Ley Regional". La resposta de Primo de Rivera als greuges del president de la Mancomunitat és una justificació basada en què era "la etapa de instauració del sistema", car, per exemple,

"El mismo discurso pronunciado por Mussolini en Turín, en el aniversario de su advenimiento al Gobierno, ha dejado demostrado que un año no ha sido suficiente para el restablecimiento de la vida normal y del completo uso de las libertades en su país"(106).

Naturalment en Mussolini no va tornar mai les llibertats que arravabà al poble italià. Però cal imaginar-se que el dictador espanyol cercava guanyar temps.

El quart article de la sèrie publicada per "La Veu de Catalunya" (107) era essencialment la transcripció de documents: un escrit de Puig i Cadafalch tramès conjuntament al rei i al dictador, sota l'e-

pígraf de la Mancomunitat de Catalunya, i un altre que era la resposta de Primo de Rivera. El rei no és va dignar respondre.

Es posa de manifest en l'escrit que els homes de la Lliga Regionalista cervaven una legitimitat de la llengua catalana i de la bandera de Catalunya, però deformant vilment les realitats, és a dir, inspirant-se en legitimitats estranyes al poble català, com la d'un ultramontà i centralista com Marcelino Menéndez y Pelayo, puix segos recull Puig i Cadafalch, el polígraf deia que "las lenguas son signo y prenda de una raza", i assenyalant, per altra banda -també el president de la Mancomunitat-, que els colors de la bandera catalana eren consustancials amb els de la reialesa espanyola. Aquests servilismes eren típics de la Lliga Regionalista. En Puig i Cadafalch amagava que fou un Borbón qui reprimí violentament el poble català. Veiem, però, el fragment:

"La Bandera de las cuatro barras representa para el pueblo catalán el recuerdo histórico de sus empresas de guerra y paz: llegó a Barbaría con Pedro el Grande, a Túnez y el Asia Menor, hasta el confín de Sicilia con Alfonso el Magnánimo; ondeó en empresas comunes hispánicas: en las Navas de Tolosa, en Almería y en Murcia. Fue esa bandera la que enarboló Carlos V contra los tur-

cos en Viena y la que desplegó sobre la victoria de Lepanto"(108).

Aquesta vergonyosa literatura, que segurament provocà la rialla dels de Madrid, culminava amb una claríssima mostra de vessallatge:

"Los decretos que desprecian y ondean estas dos representaciones espirituales de Catalunya habrían de dejar una levadura de odio en el corazón de los catalanes. No queráis, Señor, tener en Vuestro Reino gente que se crea inferior o dominada, ni queráis fundar la obra de regenerar el país sobre la humillación, callada, pero viva, de una parte de sus gentes"(109).

La carta de Puig i Cadafalch va rebra, doncs, únicament la resposta del dictador, malgrat haver estat també -com hem dit- tramesa al rei. I el dictador justificava els fets amb els tòpics centralistes de sempre:

"Que por error, pasión o perversidad, son muchas las ocasiones y largo el tiempo en que se ha hecho a la patria española objeto de tibiezas o malquerencias que han ido separando el alma catalana de este culto indispensable para la grandeza y estimación del País. Bien sé que no es posible, ni ello es pretensión nuestra, arrancar el habla propia de Cataluña, pero también sé que no

es conveniente ni justo el perseguir o posponer el habla más generalizada en tierra española, que todos quisiéramos ver conocida y cultivada como lazo, el más fuerte de la unión de todas las regiones"(110)

Respecte el problema de la bandera, el dictador justificava la prohibició de la de Catalunya en aquests termes:

"En cuanto a la bandera, si se tremolara siempre fraternalmente unida a la española, no hubiera herido ningún sentimiento, pero como V.E. sabe perfectamente que en la mayoría de los casos se ostenta como en pugna con ésta y en ocasiones para deducir del hecho vejaciones al sentimiento patriótico, ha habido que proscribir el uso que de ella se hacía, más que por el hecho en sí mismo, por la intención que lo guiaba"(111).

Es tracta, de fet, d'expressions i de llocs que tant abans com després de la Dictadura -millor dit, després de la fi de la República, a 1939-, han estat comuns a l'Estat espanyol, sota el franquisme. Finalment, de la resposta del dictador a la Mancomunitat de Catalunya es desprèn un projecte trivialitzador del dit "fet diferencial català", al qual Primo de Rivera posa al mateix sac que les altres "peculiaridades regionales"; projecte que, per altra banda, tam-

poc es portà a efecte. Diu així el dictador:

"No es de hoy -desgraciadamente tiene largo abolengo- la propaganda nefasta que nos ha conducido a la actual situación y que ha tornado en grave problema el que podría haber tenido en pocos momentos solución fácil y aparejada al de las demás regiones españolas; pero, como no podemos mostrarnos ciegos ante la realidad, hemos de retrasar soluciones de esta índole, acomodándolas al tiempo preciso para que ciertos sentimientos, que de vivir acaso las hicieran fracasar, hayan entrado ya en un proceso de calma y adormecimiento ... "(112).

La solució no seria, finalment, una altra que la supressió d'una institució tan modesta i poc molesta com la Mancomunitat de Catalunya, fraccionada després en "Diputaciones provinciales", procés que fou portat a terme davant la total passivitat de la Lliga Regionalista.

L'article cinquè (113) de la col.lecció que ens ocupa, signat -com els altres-, per Puig i Cadafalch, assenyala alguns detalls que dibuixen la poc gloriosa ruptura entre la Lliga Regionalista i el poder central, narrant l'autor unes històries -recordem que els escrits són de febrer-març de 1930, apunten-se ja la crisi de la Monarquia- a les quals, en darrera instància, destaca l'esforç per a separar

el dictador del rei. Referint-se a aquest, Puig i Cadafalch diu, recordant el pas per Barcelona d'Alfonso XIII, en tornar d'una visita a la Itàlia de Mussolini:

"Arribada -la del rei- en paraules corteses. En l'esmorzar S.M. m'adreça paraules afectuoses en un brindis breu d'aire familiar: 'Puig, a las cuatro provincias catalanas. Visca Catalunya' " (114).

El rei descartava ja la Mancomunitat, al brindar per les "cuatro provincias catalanas". Creiem que va ésser un moment extraordinàriament significatiu com pauta d'un esdevenidor molt immediat.

Poc després, amb hores de diferència, i com si Alfonso XIII i Primo de Rivera s'haguessin destribuït els papers del "bo" i del "dolent" a la comèdia, el dictador es mostraria absolutament agressiu respecte al tema del catalanisme -el catalanisme de la Lliga Regionalista, inclòs-, amb una actitud que Puig i Cadafalch captà d'aquesta manera:

"El moviment catalanista es un fantasma sense realitat en l'esperit del poble; una farsa representada per quatre o cinc autors ... L'ús públic de la llengua catalana ha d'acabar-se, reduïda a l'ús particular. És precís la implantació de la llengua

castellana, parlada per tants milions ..."(115).

Això és el que En Primo de Rivera opinava als quatre mesos del Cop d'Estat respecte Catalunya. En conseqüència, Puig i Cadafalch ens dirà que aquella definició va tenir lloc l'11 de desembre del 1923 i que:

"... el dia 24 deixava ja el meu càrrec en mans del Vice-President de la Mancomunitat senyor Estapé ..."(116).

Molt significatives són les paraules de Puig i Cadafalch referint-se a la seva dimissió, puix clarifiquen un tipus de postura envers la inacció que serà compartida per la immensa majoria dels polítics de la Lliga Regionalista, com més endavant estudiarem:

"Jo vaig dir llavors que la meua relació amb la reialesa era la que marca la Llei, però que no era un criat del Palau sinó un ciutadà. He de confessar el meu error: no era un ciutadà, sinó un súbdit. Per a deixar d'ésser temporalment un súbdit empenia el camí de l'estudi"(117).

Aquesta postura vol ésser gran i es petita. El camí de l'estudi no és realment el camí de la lluita clandestina per uns ideals, en el cas de Puig i Cadafalch. I encara que ell era meyns un polític que un

intel·lectual, el cert és que ell era el President de la Mancomunitat de Catalunya. I el que era també cert és que desertava. I això farien exactament els principals dirigents de la Lliga Regionalista, exceptuant-ne algun cas aïllat.

El sisè i darrer article de la sèrie (118) conté novament un autèntic acte de fe en l'origen de la Dictadura. Acte de fe que combina amb el seu desencantament posterior:

"Els meus companys de Consell saben fins on arribava la meva fe en els propòsits del dictador. Com tants a Catalunya, com tants a Espanya, que havien obert un crèdit otorgat amb més o meyns reserves ..."(119).

Finalitzant amb una darrera crítica respecte a aquells altres catalans que varen col·laborar obertament amb la Dictadura, gent encara situada a la dreta de la Lliga Regionalista:

"Després ... vingué la persecució dels antics ajuntaments; la presó dels ciutadans, l'espionatge, els registres, i, finalment, la substitució dels diputats de la Mancomunitat, elegits pel poble, per d'altres elegits pel Govern, als quals presidiren les figures tristes d'Alfons Sala i de Gaietà Marfà ... Ells es dedicaren a la campanya de difamació de la nostra obra ..."(120).

La lectura analítica de tot aquest material in-
dueix algunes conclusions que poden ajudar a confiqu-

rar la resposta a l'interrogant del per què la Lliga Regionalista, en caure el dictador i el seu sistema, es trobà en una situació tan feble. És evident que l'aparell polític de la Lliga Regionalista col.laborà implícitament amb l'adveniment de la Dictadura, car aquesta, i això és necessari recordar-ho una vegada més, tenia com a objectiu destruir el moviment obrer a Catalunya, especialment radicalitzat a Barcelona. En Pla ho assenyala mestrfívolament -per clarificador- en un article publicat a "La Veu de Catalunya" del 13 de maig de 1930,(121) i a través del qual respon a diferents opinions de Santiago Alba, antic president del Govern -quan Primo de Rivera donà el Cop d'Estat, fetes al mateix mes de maig, i a les quals afirmava la relació de certes forces polítiques de Catalunya que col.laboraven amb el dictador per preparar el putsch, en clara referència als regionalistes. L'article de Pla, titulat El liberalisme fictici i el liberalisme real, diu, per exemple(122):

"(Alba) insinúa uns contactes entre el futur dictador i veros elements econòmics catalans en vistes a l'eixemplement de la panacea proteccionista. Parla, discretament, d'altres contactes entre Primo de Rivera i alguns elements polítics catalans. Però no parla d'una cosa: no parla dels atemptats, ni en termes generals de la qüestió social ... Sense fer una referència a l'estat de canibalisme

"l'armistici fins al Cop d'Estat"
(123).

I més endavant, concretant les causes de la Dictadura en el terreny social, afegeix Pla:

"Martínez Anido ha parlat de 800 atemptats ... Segui com sigui, el nombre de fets de violència que es produïren pels nostres carrers i places de 1918 fins a 1923, fou considerable ... El fet, però, que hi ha una mena de prurit, aquests dies en què es parla tant de la gestació del Cop d'Estat, de voler oblidar la situació impossible, el veritable martiri que sofrí Barcelona i sofriren en la dignitat tots els catalans durant l'època"(124).

Això, naturalment, és anar a l'arrel del problema -des de la dreta-. I, segons, l'autor, el Cop d'Estat fou ben rebut per tothom, malgrat que només treia les castanyes del foc a la burgesia. Segueix Pla:

"Durant tot aquest període -es refereix a l'època d'agitació social- no demostrarem pas ésser, els catalans, res de l'altre món, xovinismes a part ... La il·lusió d'un canvi total, la il·lusió de la Dictadura, de l'escombrada general, es congrià a Catalunya a través d'un procés que interessà totes les branques

de la societat"(125).

La tesi que la Dictadura va ésser socialment benèfica, la repeteix Pla sempre que pot. Com en aquest altre editorial titulat L'endemà del Cop d'Estat, publicada a "La Veu de Catalunya" l' 11 de juny de 1930 (126):

"... hi ha el que hom oblida, i és l'estat en què visqué aquest país des de 1919 fins el 23. Avui ningú no s'en recorda. Dels 800 fets de violència que foren comesos en temps dels últims ministres de l'anomenat antic règim a Catalunya, avui ningú no s'en recorda. Del desastre d'Anual, quasi ningú no en sap res. De la concepció electoral, durant aquell temps, del desprestigi a què arribaren les institucions representatives, ¿qui en té esment, avui dia ? ... Quan aquest es refereix al Cop d'Estat- es produeix, tot Catalunya el saluda efusivament"(127).

Tota persona sensible que s'hagi interessat per la problemàtica de la Restauració -tan escasament estudiada- sap que aquella etapa de la història del país que es va obrir amb un altre Cop d'Estat -el del general Pavía-, que donà entrada a la direcció de l'Estat altra vegada als nefastos Borbons, fou una enorme etapa de defraudacions polítiques de tots tipus, d'una influència perniciosa a la vida de la

nació. Però En Pla només es fixa en la qüestió social, que identifica de fet amb coses de la delinqüència, i com a molt parla de certa concepció electoral i del desastre d'Anual. Assenyalant l'efecte benèfic de la Dictadura, que posava fi a tots aquells problemes. La Restauració naturalment fou organitzada per les classes privilegiades del país sense comptar amb el poble i utilitzant com a instrument d'imposició l'Exèrcit. La Restauració fou un brutal magatzem de tensions, i aquelles classes privilegiades, en veure que al cap de sixty anys es podria el seu muntatge, utilitzà de nou l'Exèrcit per, a través d'un altre cop d'Estat -naturalment, sense comptar amb el poble- per a implantar la Dictadura. ¿Per què -es podia haver preguntat Pla- no és va procurar sortir de la putrefacta etapa "restauradora" cercant un marc democràtic formal clàssic? Les classes privilegiades del país no tingueren la més mínima voluntat democràtica, i per això el poder va ésser lliurat a Primo de Rivera, per indicació i iniciativa d'Alfonso XIII, i sense trobar cap resistència per part de la casta política que havia dirigit la farsa dels sixty anys "restauradors", puix davant havia l'amenaça del moviment obrer ...

Recordem, per altra banda, que En Pla és un intel·lectual orgànic de la burgesia catalana identificat amb la Lliga Regionalista, encara que a voltes essemogui en un terreny ambigu, com en el següent pa-

ràgraf, en que ell mateix es situa entre els pocs que protestaren contra el Cop d'Estat. Creiem que aquest fragment és suggeridor en moltes direccions -corresponent al mateix article esmentat a la nota anterior-. Afirmar Pla:

"El senyor Puig i Cadafalch se l'anomenava el President de Catalunya, pel gust inmoderat que tenim d'inflar les coses ... El senyor Puig fou, durant els anys anteriors al Cop d'Estat, l'ídol del catalanisme al·mogàver i verbal ... De fet, ¿què presidia, des de el punt de vista material, gairabé res. Des de el punt de vista moral presidia un símbol. Es pot aturar un Cop d'Estat amb un símbol a la mà? On era el poble el 13 de setembre? Era al moll de l'estació de França victorejant el dictador ... Naturalment: avui ningú no hi voldria haver anat a aquell trist acte ... Els únics que protestàrem, des del primer moment, forem quatre periodistes"(128).

Amb aquesta interpretació, que devalua àdhuc la "gran obra" de la Lliga Regionalista, és a dir, la Mancomunitat de Catalunya, En Pla cerca justificar les actituds d'aquell partit, però la interpretació feta anys després, el 1930, esdevé de fet contra ell, perquè de fet donava la raó al dictador i llurs argu-

ments per liquidar les institucions mancomunitàries, quan digué a Puig i Cadafalch -com ja hem vist-, que "el catalanismo era cosa de cuatro", és à dir, una entelèquia. No hi ha dubte, els homes de la Lliga Regionalista es movien el 1930 en un terreny totalment relliscós.

Però, és necessari puntualitzar i concretar el que hem dit fins ací, alló que constitueix l'eix del present apartat de la investigació. En primer lloc, concretar aquell tot Catalunya que Pla afirma com a aclamador del Cop d'Estat. I, paral·lelament, arrodonir la qüestió de la participació implícita de la Lliga Regionalista amb la militarada i la proclamació de l'Estat Totalitari sota la Monarquia, per a més endavant veure l'actitud passiva dels polítics regionalistes enfront el tumultuós i avassallador progrés de la legislació del Nou Estat contra els símbols més externs de la identitat catalana.

Un feixista intel·ligent com Maximiano García Venero, en una de les seves obres (129), ampliament difoses sota el franquisme, assenyala un fet que no ha estat desmentit mai i que concreta els límits del contingut del tot Catalunya, tan demagògicament utilitzat per Pla i pels seus amics ideològics. Diu García Venero respecte les adhesions entusiastes al cap de l'Estat Totalitari imposat a 1923:

"Por la imposibilidad de allegar

datos solventes -es refereix al paper de la Lliga Regionalista en el seu implícit suport al dictador-, nos limitaremos a consignar los hechos. Primo de Rivera fue aclamado por los barceloneses que no pertenecían a las organizaciones y partidos revolucionarios. La burguesía de la Lliga se distinguió por el entusiasmo de sus vítores y aplausos"(130).

El tot Catalunya, puix, era una coartada conceptual inventada per Pla i pels seus amics. El tot Catalunya és senzitllament la Catalunya altament acomodada, capaç de sacrificar qualsevol ideal per conservar posicions socials privilegiades, i entre aquella "Catalunya" d'En Pla cal comptar naturalment la representada políticament per la Lliga Regionalista, plenament conscient del contingut favorable del Cop d'Estat, dirigit puntualment contra la classe obrera.

Després de consumat el Cop d'Estat tan ben rebut pels regionalistes, la Lliga, els seus capdavaners, contemplaren indiferents -inactius- l'espectacle de destrucció de les institucions catalanes, institucions que, després, durant el transcórrer de la Segona República magnificarien o minimitzarien a voluntat, segons el moment polític.

Joan Estelrich (131), una de les individualitats més notables de la Lliga Regionalista, descriu d'aquesta manera la fi lamentable del catalanisme "institucional" -la Mancomunitat- sota la bota primoriverista:

"Poques setmanes després del Cop d'Estat, un simple escrit destruï tota l'organització del catalanisme. La dissolució de les organitzacions no fou un simulacre, sinó una realitat. Cap acte de protesta decidida, cap resistència. Mesos després vingué el cop a les institucions de cultura, sobretot a les d'ensenyament, creades pel catalanisme. S'acceptà la violència que ens feien. Només veiérem, només ens preocupàrem -i encara- dels problemes personals que això plantejava" (132).

Aquesta declaració -quasi confidencial- d'Estelrich, que revela egoismes personals, intenta justificar l'actitud d'inhibició posterior al Cop d'Estat del 1923 per part dels homes de la Lliga Regionalista, puix cap d'ells no va lluitar obertament -ni clandestinament contra la Dictadura (salvant el cas de Valls i Taberner).

Per altra banda, l'opinió d'Estelrich és inexac-
ta. Varen haver resistents. Però entre ells no hi eren els regionalistes.

LA DESERCIÓ POLÍTICA DE LA LLIGA REGIONALISTA: LA INTERESSADA TIPOLOGIA D'ESTELRICH

Suprimida la Mancomunitat i prohibida la llengua catalana, cal preguntar-se per la reacció dels

diversos catalanismes, i entre ells, molt especialment, del de la Lliga Regionalista.

El mateix Estelrich ens convida, el 1930, a penetrar en aquest món de la liquidació violenta del catalanisme durant la Dictadura primorriverista:

"...quines posicions han pres els patriotes? Tots, posicions de facilitat. Els uns, la de la follia i la revolta, fàcil, car no requereix gaire intel·ligència, ni reflexió; els altres, l'aire perdonavides i la ironia, facilíssima, també, per bé que exigeixi una certa intel·ligència; els altres, la resignació absoluta, no tan fàcil com sembla de primer cop, però la més vergonyosa"(133).

Tots, doncs, quedaren fora de joc. Tots excepte, naturalment, la Lliga Regionalista, que tingué, segons Estelrich,

"Una actitud activa, vigilant, constant, amb la preocupació de resisir, de suar i vèncer, de treballar i redimir-nos, sense follies i sense resignacions, sense ironies ni ridiculesses, una actitud així només l'han tinguda, moralment, algunes dotzenes de catalans, i pràcticament una dotzena"(134).

Recordem ací com En Puig i Cadafalch deia d'all mateix que se n'anava al "meu estudi", desertant de

la lluita, per a valorar el cinisme soterrat de la interpretació d'Estelrich. Interpretació a la qual és necessari aprofundir, tal com farem seguidament, analitzant la tipologia d'actituds que proposa.

1. Els qui adoptaren posicions de "facilitat"

a) "Els de la follia i la revolta". Resumir com a "fàcils" les posicions polítiques que significaven per als seus protagonistes un clar perill personal és un sarcasme, una lleugeresa, una facècia o una demostració de rencor. Aquells que varen escollir el "fàcil" camí de la resistència activa foren els homes vinculats a aquell catalanisme "mític" al que es referí Pla, és a dir, encarnat pel "morbós" mite de Macià. El catalanisme esquerrà. Clandestinitat activa, exili i lluita armada, amb més o menys fortuna, fou l'actitud dels homes que dirigí l'ex colonel.

Molas diu el següent d'aquests activistes:

"Els grups nacionalistes més activistes de l'oposició a la Dictadura s'apleguen al voltant de la figura de Macià a l'exili, i constitueixen 'escamots' a l'interior ... L'activisme, desordenat, del grup Macià donà una certa aureola al seu líder ... que es convertí en símbol quixotesco de la resistència popular a la Dictadura" (135).

¿Qui, doncs, pot creure que l'exili, la lluita,

la persecució, etc., foren activitats "fàcils"?

Aglutinats fortament al voltant de la personalitat dura i honesta de Macià, el grup d'Estat Català celebrà un congrés a Perpignan el 1924 i acordà la intensificació de la lluita contra la Dictadura en tots els terrenys possibles. Dirigida, la lluita, per un comitè dirigent integrat per Aiguadé, Carrasco i Formiguera i Riera i Puntí.

El ja esmentat García Venero, poc sospitós d'esquerrismes o separatismes, reconeix el següent d'aquells que, segons Estelrich, escolliren posicions de "facilitat":

"Estat Català hizo concentraciones clandestinas, organizó escuadras de choque -'escamots'-, difundió consignas por las provincias y se relacionó con los anarcosindicalistas para acciones comunes ... Se creó 'La Bandera Negra', suborganización de Estat Català y destinada a realizar actos de combate ... Organizó el atentado con el tren en que los Reyes regresaban de Cataluña (junio 1925). Fueron detenidos y condenados a presidio Jaime Compte, Perelló, Badía, Juliá, Granier y Civit..."(136).

I segueix l'autor enumerant les activitats del catalanisme d'esquerrres de la manera següent:

"La protección y ayuda a los presos sirvió para la propaganda na-

cionalista. Se celebraron funciones teatrales, festivales musicales con el Orfeo Català y el Orfeo Gracienc ... Macià, desde Francia, dirigía, ayudado por Ventura Gassol, el movimiento de resistencia. Falta-
 ba dinero para sus planes, y en la Asamblea de Perpignan acordaron hacer un empréstito por medio de bonos. Confiaban, sobremanera, en la asistencia económica de los catalanes de América"(137).

Com a complement indicatiu i forçosament esquemàtic hem d'assenyalar que Macià dirigí l'acció armada de Prats de Molló el 4 de novembre de 1925, la qual tingué com a finalitat encendre la metxa de l'acció popular catalana contra la Dictadura. L'intent fou avortat pel Govern francès i els participants empresonats o expulsats del país.

En definitiva, les "facilitats" d'Estelrich no surteen per cap banda.

b) "Els de la posició de 'erdonavides' i 'iròniques' ".
 Catalogació que clarament va dirigida cap als elements d'Acció Catalana. D'ells, Molas explica:

"Acció Catalana, després de trencar obertament amb la Dictadura i la Dictadura amb ella ... políticament, després de la protesta dels seus diputats provincials davant el Consell de la Mancomu-

nitat pel seu actament al nou règim (138), s'allunyà de la vida activa d'oposició, fins la fi de la Dictadura, bé que alguns dels seus afiliats col.laborés, a títol personal, amb Estat Català" (139).

Constituïda com a partit la vigília del Cop d'Estat primorriverista, Acció Catalana no pot presentar evidentment un curriculum de lluita activa contra la Dictadura. Pot ésser que la seva joventut -infantessa, més concretament- institucional expliqui la inactivitat d'una organització que tenia homes com Rovira i Virgili, Bofill i Mates, Nicolau d'Oliver, Carles Soldevila, Rubió i Tudurí, Tasis, etc. És a dir, la manca d'una cohesió de partit sòlida més el fet que el Cop d'Estat els arribés en plena organització, són motius que expliquen la seva inoperància. Claudi Ametlla, que ingressà al partit el 1931, a les seves memòries no pot justificar cap activitat seriosa d'oposició envers la Dictadura. Assenyala el següent:

"Macià i els més adcsites del seu grup d'Estat Català passaren la frontera, que no tornaren a reavessar fins després de la caiguda de Primo de Rivera; uns quants directius d'Acció Catalana s'instal.laren a Tolosa del Llanguedoc. Aquests tornaren aviat a Barcelona, davant la política de la Dictadura, que aplicà els seus rigors contra

les institucions catalanes més que no pas contra els homes que les representaven"(140).

Naturalment, qualsevol pot afirmar que la infantesa institucional d'Acció Catalana no hauria d'haver constituït impediment per les activitats lluitadores de llurs homes. Però la realitat es que aquests optaren, puix, per la inactivitat.

2. Els que adoptaren posicions "actives"

Aquests són, segons Estelrich, els homes de la Lliga Regionalista. En Cambó, gran capdavanter de l'organització, va avançar-se als esdeveniments promoguts per la Dictadura, separant-se "temporalment" de les activitats polítiques. Renúncia fonamentada sobre la idea que les tensions existents dins l'ambient del catalanisme -referència a l'escisió d'Acció Catalana i a la pressió d'Estat Català- feien que:

"he llegado al convencimiento de que, a la Lliga, y a su política, y a los ideales que encarna y defiende, yo les sirvo mejor hoy eliminándome que teniendo su representación más notoria y ostensible" (141)

Clarificadora posició la del líder sùprem del regionalisme. Seguidament, el mes de juny del 1923, Cambó dimití de la Comissió Política del partit i renuncià a la seva acta de diputat. Al setembre es produïa el Cop d'Estat -que possiblement Cambó esperava-, essent, puix, ell ja al marge. Al produir-se anyo

després la sublevació militar del "18 de juliol", curiosament, Cambó també havia partit del país.

Pabón comenta amb superficialitat que:

"Quedó, pues, reducido a los quehaceres de la vida privada. La Dictadura, en principio, había de convertir en obligado aquel apartamiento voluntario de Cambó"(142).

Crec obertament i sense reserves que Cambó esperava els esdeveniments de setembre del 1923 quan va plegar de la política. Un home com ell, bregat per la lluita política, víctima àdhuc d'atemptats, no volia ara, a la vigília de l'inici de la Dictadura prosseguir aquella lluita. L'argumentació donada per ell mateix podia haver estat creïble si s'hagués produït en un altre moment històric, o si no hagués tornat mai més al camp polític. Però no va ésser així. Liquidada la Dictadura el 1930, el vell líder de la Lliga Regionalista tornà amb gran empena, en un moment que l'ambient del catalanisme era encara molt més enrarit que a 1923, puix la Lliga Regionalista estava a la defensiva a la sortida de la Dictadura. La deserció de Cambó del camp polític a la vigília d'un moment tan delicat per al país, i per a Catalunya, no s'explica sense, com hem apuntat, una referència al fet que ell estés assabentat del que es preparava. Tot fa pensar que en aquells dies estava convençut ja -la lectura de En torno al Fascismo italiano és clarificadora al respecte- que a Espanya fou convenient una etapa de repressió profunda que eliminés la possi-

bilitat de la revolució obrera. I en tant que aquesta etapa no finalitzés, ell es dedicaria als seus negocis, a viatjar i a escriure, activitats que, amb la tasca de enriquir les seves col·leccions pictòriques, van omplir la seva existència al llarg de la Dictadura.

A Això sí que se li pot dir "facilitat". Però Estelrich no ho diu. No en parla.

¿I els altres líders de la Lliga Regionalista? Una opinió de Pla intenta justificar la deserció:

"La Lliga Regionalista no fue un partido basado en el caudillaje ... en el reconocimiento de la capacidad pontifical y ritual de una persona determinada"(143).

Opinió discutible, puix Cambó fou, especialment durant la II República, tractat com un autèntic "pare" del partit. Respecte al moment de succeir el fet dictatorial, diu Pla, la direcció del partit era

"... una Comisión sin poltrona presidencial, sin utillaje de secretaría y prácticamente sin domicilio fijo"(144).

Esotèrica justificació, dins la qual podem situar als altres directius de la Lliga Regionalista. L'esmentat García Venero, referint-se a ells, contrastant amb la sensació "d'inusitada activitat" que plantejava Estelrich, diu:

"La Lliga se replegó a sus posiciones burguesas en los organismos directivos de la economía catala-

na ..."(145).

Una mica més d'atenció dedicada Molas al tema, incidint en "l'actuació personal dels seus homes", és a dir, els dirigents de la Lliga Regionalista, enfront la Dictadura (146). La major part dels líders dimitiren de llurs càrrecs oficials. A 1925, explica Molas, Trías de Bes i Miracle foren empresonats (entre el 7 de novembre i el 9 de desembre de 1925). Mentre Valls i Taberner, probablement el més actiu dels regionalistes -¿l'únic que realment mantingué una posició lluitadora?-, fou objecte de persecució, detencions diverses i confinaments per combatre a favor de la llengua catalana. Anys després, Carles Soldevila, a "La Publicitat" (147), sota l'epígraf "Figures exemplars", no tingué cap inconvenient en explicitar la seva admiració per aquell lluitador, dedicant-li un gran elogi:

"... Com ha demostrat en el període de priva, és, d'entre els polítics catalans de dreta, un dels més seriosos, més sincers i més independents, i un dels pocs que compten ben merescudament, simpaties fervoroses en tots els sectors del catalanisme"(148).

¿I Estelrich? El mateix Estelrich es dedicà a publicar articles i llibres al voltant de temes culturals i sobre les minories lingüístiques, realitzant visites a organitzacions internacionals, per a reivindicar els drets esclafats de Catalunya. Per la se-

va banda, Duran i Ventosa va dedicar-se a escriure. I en Puig i Cadafalch, ell mateix va dir-ho: es retirà a l'estudi.

Escassísim bagatge aquest. Les valoracions d'Estelrich eren, puix, absolutament partidistes, sense cap valor històric, per interessades.

COMPLICITAT I INACCIO

En definitiva, pot concloure's que la Lliga Regionalista, com a mínim, va estar inactiva políticament durant la Dictadura. Cap tasca movilitzadora popular en defensa d'unes institucions catalanes que ella dirigia, sense que el fet de no disposar de "força militar" -com argumentava Pla- justifiqui la deserció. Si no tenien armament i soldats sí tenien, en canvi, força moral. La força de la raó, que és un instrument de lluita de primeríssima entitat. És molta la gent que al llarg de la història només ha disposat de la raó i la dignitat com a instrument de lluita, i les generacions actuals tenim molt a prop, encara, la brutal etapa del franquisme per a recordar-ho, puix en ella milers de persones van enfrontar-se al totalitarisme franquista disposant estrictament de la seva superior talla moral.

Es dirà, potser, que és absurd esperar que una organització com la Lliga Regionalista tingués una activitat de lluita clandestina. Però aquest argument mateix ens permetria clarificar i classificar el ti-

pus de catalanisme defensat pels seus homes. Un catalanisme de saló. Un catalanisme del Cercle del Liceu. És à dir, per a minories selectes.

L'actitud de la Lliga Regionalista en el curs de la Dictadura i davant les agressions contra les institucions catalanes és totalment coherent amb el tipus de catalanisme defensat per ella en aquella època i envers el futur. El comportament, en aquells moments, de l'organització s'identifica plenament amb la seva ideologia. I en Ferran Valls i Taberner fou la gran excepció que sempre existeix.

Per això, per la seva ambigüetat còmplice amb el Cop d'Estat de Primo de Rivera, i per la seva inacció en defensa del catalanisme, tan precari, que ella defensava, és el perquè en produir-se la desfeta de la Dictadura el gener del 1930, i en obrir-se l'interregne de la "Dictablanda" del general Berenguer, la Lliga Regionalista hagué de suportar fortíssimes pressions de l'opinió política.

Complicitat i inacció: aquestes coordenades concreten l'actuació de la Lliga Regionalista en el Cop d'Estat i en la Dictadura, respectivament. Això, crec, ajudarà també a comprendre el per què de la seva derrota electoral al juny de 1931, dins ja de la Segona República, perdent definitivament la direcció del catalanisme, que passà de la seva ambigua inspiració a l'empenta, potser desordenada, però lluitadora de la novella Esquerra Republicana.

ENTRE LA MONARQUIA I LA REPÚBLICA

El gran esforç realitzat pels homes de la Lliga Regionalista per a justificar llur actuació en els orígens mateixos de la Dictadura i poder mistificar la seva retirada política enfront les agressions d'aquella contra les institucions catalanes, no obtingué la recompensa esperada, per la manca de credibilitat, car per altra banda mai van poder demostrar la seva desvinculació dels episodis inicials de tan lamentable estapa històrica.

La recuperació d'una identitat perduda obligà -al reconstruir el partit- a elaborar una política que respongués a la nova situació. I el mateix Cambó, que es retirà en un moment tan delicat per a Catalunya com va ésser la vigília dictatorial, tornà ara, malgrat la seva malaltia.

La caiguda de la Dictadura va crear per als homes de la Lliga Regionalista una situació molt preocupant. Més preocupant -diria Cambó en el seu llibre Les Dictadures- que la pròpia Dictadura és el desenvolupament que aquesta pogués tenir, pels tipus de pertorbació, dirà, que poden generar-se. Entenent per "pertorbacions" la possibilitat que la lluita de classes prengués formes agudes després d'una etapa de brutalitat totalitària. Això és el que realment preocupà a la Lliga Regionalista el 1930. Puix éssent un partit de classe com una catedral, nítid i clar, malgrat els

seus esforços per a presentar-se, una vegada més, com a centrista, l'amenaça latent del proletariat en el terreny social i de la petitaburgesia en el terreny polític -del catalanisme-.

Eren massa seriosos els interessos burgesos que representava la Lliga Regionalista com per a no excitar-se els seus capdavaners davant l'obertura d'un procés constituent difícil de dominar per al conservadorisme.

Fou una gran moda. En desfer-se la Dictadura, no només fou Cambó el polític temptat d'escriure -publicar, millor- sobre el tema. Gabriel Maura, Comte de la Mortera, entre altres títols, home conservador, també, membre d'una família de la oligarquia política "restauradora", publicà a inicis del 1930 un llibre titulat Bosquejo histórico de la Dictadura. En ell, l'autor es mostrava crític respecte a la forma que es produí la institucionalització de la Mancomunitat de Catalunya a 1913, puix opinava -com a bon centralista veia el tema del catalanisme des del prisma de l'emblemàtic legalista- que hi hagués estat millor elaborar, abans de instaurar la Mancomunitat, una reforma de l'administració local. Però això no és el tema que ací ens ocupa. El que ens interessa és veure com, malgrat les crítiques de Gabriel Maura, la Lliga Regionalista aprofitava qualsevol possibilitat per a cohesionar les forces conservadores del passat.

"La Veu de Catalunya" publicà el 22 de febrer del 1930 una editorial titulada El comte de la Mortera i la Mancomunitat de Catalunya (149), i en tant que portaveu de la Lliga Regionalista defensava, naturalment, la forma d'implantació de la Mancomunitat, però aprofitava per a, d'una manera subtil, cridar a la cooperació, com un primer toc d'atenció sobre la necessitat de la unió dretista de cara al futur. És a dir, malgrat la discrepància amb l'esforç del catalanisme vist per Maura, la Lliga Regionalista volgué la seva aliança:

"Però, per lamentable que sigui aquesta reincidència en els vells tòpics, ni això no ens ha de fer perdre l'esperança de futures coincidències fecundes, no sols en altres afers concrets, sinó en els que són avui amteix matèria de disconformitat ..."(150).

L'oportunisme sempre present. ¿Quines "coincidències fecundes" podia esperar la Lliga Regionalista d'aquells que sempre consideraren el catalanisme com una qüestió de tercer ordre? Les "coincidències fecundes" han de situar-se, naturalment, en un terreny social, en el camp de les dretes i del conservadorisme. Això és únicament una mostra de la recerca desesperada d'una unitat conservadora, que de centrista no en tenia res.

MATITZANT LA DICTADURA ...

La recerca concordatària preocupà, puix, els

polítics de la Lliga Regionalista, però també els preocupava, i molt fortament, la possibilitat d'una profunda demanda d'explicacions i de responsabilitats al règim caigut. Des del primer moment la Lliga Regionalista incordià per a aconseguir que la tasca investigativa no fos realitzada per unes Corts Constituents, sinó pel Govern Berenguer, poc sospitosos de tenir intencions d'anar a l'arrel de les responsabilitats. El Govern Berenguer, segons l'opinió dels polítics de la Lliga Regionalista, hauria d'encetar la "revisió responsable de l'obra de la Dictadura". Deixar en mans d'unes futures Corts Constituents aquella feina era apropar-la massa al poble, i podia portar problemes als regionalistes, i amés a més obrir un parèntesi imprevisible.

És per aquestes motius que això es convertí també en una de les obsessions de la Lliga Regionalista en el curs de l'any 1930.

Com a mostra d'aquestes inquietuds, a "La Veu de Catalunya" (151) del 20 de març de 1930 es reproduïa un article publicat per "Le Temps", de París, en el qual es feia referència a unes declaracions de Cambó a les que el líder regionalista explanava obertament la naturalesa de la seva ideologia política "restrictivista". Responent al periodista que li preguntava per la "revisió de l'obra de la Dictadura" -"revisió i no exigència de responsabilitats-

el líder conservador català respongué:

"Es indispensable. Sense aquesta revisió és impossible restablir la legalitat. Crec que ha d'esser el Poder Executiu qui faci aquesta revisió; car, si fos confiada al Parlament, aquest es transformaria fatalment en Convenció" (152).

El record de la Revolució Francesa de 1789 posava probablement els pèls de punta a Cambó, la qual cosa, per altra banda, constituïa una veritable obsessió per a tots els homes del conservadorisme català, i En Pla, a les seves històries denigratòries de la República, forçà sempre el paral·lelisme. Per això Cambó remarcà la necessitat que la "revisió" fos afrontada pel Poder executiu, pel Govern Berenguer directament. Quan més lluny la investigació del poble, millor, i si tot pogués fer-se en secret, probablement millor que millor.

En Cambó prosseguí exposant les seves opinions al voltant d'aquella qüestió, matitzant la Dictadura i situant-se en una perspectiva col·locada a la dreta d'un home tan de dretes com Santiago Alba:

"Aquest és l'únic punt en què estic amb desacord amb les declaracions ... del senyor Alba (que) s'hi mostra com a home de govern. Aquest desacord potser sigui més aparent que real, car el fons del meu pensament és que la revisió pot fer-se

pel govern directament o pels organismes auxiliars que pugui crear. No vull dir pas que el Parlament s'inhibeixi d'examinar la gestió de la dictadura, però crec que hauria de fer-ho a base de la revisió ja realitzada, i un cop el Govern hagués aplicat les sancions corresponents i realitzat les rectificacions necessàries"(153).

De tota manera, aquestes idees tan reaccionàries respecte l'exigència de responsabilitats a la Dictadura pels excessos i brutalitats comesos durant els set anys de la seva durada, ja havien estat anticipades per l'òrgan d'opinió de la Lliga Regionalista, és a dir, "La Veu de Catalunya" en una editorial clarificadorament titulada Revisió i responsabilitat (154), publicada el 10 de febrer del 1930:

"... és evident que cal destriar entre revisió i responsabilitat de la Dictadura. La revisió de la seva obra total ha d'ésser immediata. No pot, doncs, ésser endosada a unes Corts futures, la reunió de les quals, àdhuc en el cas més favorable, ha de trigar mesos ... Cal, doncs, perquè sigui efectiva, que sigui obra del Govern actual" (155).

Evidentment la Lliga Regionalista tenia pressa. Pressaper a què s'acumulés el màxim de temps sobre el passat immediat i la memòria es diluís. I dins la

dissolució, que és perdés el record molest d'una etapa més aviat trista per a la vida de la Lliga Regionalista. Resumint, per oblidar ràpidament el passat tan desagradable i compromés per a ella, la Lliga Regionalista exigia pressa per la "revisió" de la Dictadura, és a dir, dins el període de la "Dicta-blanda". I que a més a més, assumís la investigació directament el dèbil Govern Berenguer, per molts motius, encara procliu a una certa comprensió envers l'acció governamental totalitària del Directori.

Aquesta fou una de les grans preocupacions de la Lliga Regionalista durant la posdictadura, preocupació que no pot deslligar-se de totes aquelles justificacions que simultàniament desenvolupaven els seus homes més representatius per a justificar-se ells i la seva organització política, tal com ja hem exposat anteriorment.

... I RECOLZANT LA MONARQUIA

Ja hem vist més amunt com en expressar el seu pensament en relació a les formes de govern, Cambó, a l'esmentat llibre sobre el feixisme, mostrava unes aparents ambigüetats. Com era també ambigua la seva socorreguda formulació del problema, quan afirmava: "¿Monarquia? ¿República? ¡Catalunya!". Però aquestes ambigüetats no són res més que el producte de deter-

minades conjuntures polítiques. Tota la trajectòria política de Cambó demostra el seu monarquisme. I tota la trajectòria política de la Lliga Regionalista manifesta també l'adhesió a la Monarquia. Predominis que crec van fer-se especialment palesos en un moment tan clau com l'any 1930, i més concretament als primers mesos que seguiren a la caiguda del dictador, quan encara la possibilitat republicana no era sinó un llampec remot a l'horitzó, i quan, per altra banda, la Lliga Regionalista procedí a recomposar el seu programa ideològic després de la inactivitat assolida en el curs de la Dictadura.

El mateix Cambó en persona va preocupar-se especialment de salvar el prestigi del rei, intentant fer de Dictadura i Monarquia dos elements distanciats, per tal de treure a Alfonso XIII la responsabilitat de l'adveniment d'aquella. En Cambó donava ja, inicialment, al seu partit la pauta a seguir envers la qüestió de la forma d'Estat. A l'esmentada entrevista concedida al diari "Le Temps", el líder regionalista esbrinà el tema (156), procurant ja d'entrada desacreditar els republicans:

"No sé si la República será implantada algún día a España. Pero estoy seguro que no lo será por los republicanos. No tienen capacidad de autoridad en el país" (157).

És clar que la República la portaren homes re-

publicans. Encara que també és cert que nombrosos polítics monàrquics contribuïren a ajudar-los per despit cap a Alfonso XIII. Així, per exemple, és un fet que Niceto Alcalá-Zamora provingué del camp monàrquic. Com Antonio Maura. I també es cert que Cambó i els seus amics no varen estar entre aquells monàrquics passats al republicanisme. Oscil·laren entre el monarquisme i l'oportunisme, en aquest darrer cas quan la República era ja una realitat.

És per això que resulta interessant analitzar diferents declaracions de Cambó per tal de veure els seus esforços per salvar la causa monàrquica i aclarir, amb perspectives definitives, la naturalesa monarquista de la ideologia de la Lliga Regionalista. Diu Cambó:

"Es innegable que la persona que encarna, a Espanya, el poder suprem ha estat fortament discutida, durant la dictadura, molt especialment pels intel·lectuals i els elements socialment conservadors (158). La seva acció personal, posant un terme a aquest règim, al moment que gairabé tots els espanyols es pronunciaven contra la dictadura, ha donat al Rei, entre certs elements, un recobriment del prestigi. Abans de l'adveniment de la dictadura, ja era atribuïda a les intervencions del poder moderador en la política la inestabilitat que caracteritzà la vida pública espanyola d'ençà que Alfons XIII ocupà el tron" (159).

Aquest final podia semblar molt fort, però és una senzilla bombolla d'aire, puix, en el fons està Cambó atribuïnt al rei el mèrit d'haver posat fi a la Dictadura. Cambó intenta, doncs, llançar una corda de salvament a un monarca que s'ofega. I és d'aquesta manera que justifica la nefasta tasca de la monarquia alfonsina:

"Sense negar l'exactitud d'aquesta acusació, cal reconèixer que això fou possible perquè el poder moderador trobà sempre homes polítics i àdhuc caps de partit que acceptaren aquelles intervencions"(160).

Després de la distribució de culpes, Cambó proposarà unes solucions que el defineixen com a monàrquic, parlant una vegada més en nom d'una majoria completament abstracta:

"Crec que una gran majoria del país es felicitaria que fos trobada una fórmula mitjançant la qual, sense córrer els riscos inevitables d'un canvi de règim, s'obtingués la plena garantia que el poder reial a Espanya representés el paper que juga a Anglaterra de fa segles ... Caldria, doncs, perquè Espanya pogués tenir una monarquia constitucional a l'anglesa, que la Constitució n'establís la fórmula i que els homes polítics espanyols no tornessin a aspirar

al paper envilidor de cortesans i de favorits del Rei"(161).

Es perfectament clarificadora la posició de Cambó envers la Monarquia. Foren -segons ell- els polítics els que "corromperen" el monarca. Aquest va limitar-se a deixar-se corrompre.

LES REAFIRMACIONS MONARQUISTES DE VENTOSA I CALVELL

Però no és això tot. Institucionalment, la definició de la Lliga Regionalista respecte la forma d'Estat es produí en els actes que poden catalogar-se com el punt de partida de la reanudació de les activitats polítiques oficials, després de la inactivitat del període dictatorial. Uns actes que giraren al voltant de la Junta General Extraordinària del partit, celebrada el 20 de juny del 1930, i àmpliament difosos els seus continguts a "La Veu de Catalunya" del 21 de juny (162), ressaltant la especial importància dels discursos de Joan Ventosa i Calvell i de Ramon d'Abadal. En llurs respectius estudis, tant Molas com Pabón, consideren l'acte del 20 de juny del 1930 com la plataforma d'arrancada política de la Lliga Regionalista a la nova etapa. En Pabón, encertadament, es limita, però, a assenyalar que la Junta constituí un "acto de fe monarquista".

A nosaltres ens ha semblat que, especialment el discurs de Ventosa i Calvell, és tan important com per a merèixer una anàlisi específica, puix,

constitueix el fonament sobre el qual hauria de basar-se en els mesos posteriors -trascendentals a la vida política espanyola- l'acció política de la Lliga Regionalista.

En primer lloc, dins el parlament de Ventosa i Calvell es troba un intent de valoració ràpida i superficial -no podia ésser d'una altra manera, ja que no l'interessava aprofundir massa en un període tant poc brillant per a ells- de les "activitats" de la Lliga Regionalista i del paper de la seva política en l'immediat passat, és a dir, dins la Dictadura. Diu Ventosa i Calvell:

"Mirant enrera podem definir el passat amb una afirmació ben rotunda i categòrica: la política de la Lliga Regionalista és l'única que no ha fracassat. Això no vol dir pas que aquests set anys hagin passat en va. Però, podem ben dir, tanmateix, que ara, en fer el balanç, no hem de rectificar sinó ratificar la nostra orientació essencial"(163).

Naturalment, no podia fracassar allò que no existí. I la política de la Lliga Regionalista dins la Dictadura no fracassà per la senzilla raó que no existí, tal com hem analitzat abans. Per això el balanç polític que presenta Ventosa i Calvell a la seva gent era tan pobre, d'un nivell gairebé protocolari.

Passant amb rapidesa a desencadenar -a continuació- un gran atac contra tot tipus de catalanisme que no es desenvolupés dins els estretíssims límits de la perspectiva de la Lliga Regionalista, basat en l'inoperant i esotèric planteig de "ni assimilisme ni separatisme", inoperant perquè, per altra banda, descartava també el defederalisme. Conseqüentment, Ventosa i Calvell recollí al seu discurs la tesi camboniana, exposada a Per la concòrdia, i al mateix tempsassenyalava la necessitat de lliurar-se de l'esquema "Catalunya en dins i Catalunya enfora", puix convenia reunir les dues tasques -dirà el líder regionalista-, superant la visió d'Estelrich:

"Convé recollir una frase que ha circulat molt aquests darrers temps. S'ha parlat de Catalunya endins i de Catalunya enfora. El nostre funcionament polític és comparable a un arbre: té arrels, tronc i branques. Les arrels han d'ésser ben enfondides, però cal deixar expandir les branques enfora. Es necessària, com a l'arbre, la vida integral"(164).

Formulades les vegetals del regionalisme, Ventosa i Calvell arribà al punt que ens interessa més. El de la valoració dels rols de les grans institucions estatals. Plantejament que, no podem oblidar, és fet pel líder regionalista en uns moments que la Monarquia és posada en qüestió com la forma idònea de l'Estat espanyol, àdhuc per molts monàrquics. El dilema Monarquia-República el resoldrà Ventosa i Cal-

vell com segueix:

"Nosaltres hem trobat un règim constituït. I no hem fet qüestió prèvia de provocar un canvi. I la Lliga no ha plantejat mai aquesta qüestió prèvia, en principi, sinó que en la pràctica, en la seva conducta, s'ha comportat d'aquesta manera. La Lliga ha treballat sempre dins el règim constituït"(165).

I feta aquesta prèvia consideració, es pregunta l'orador:

"Es que aquesta conducta s'ha de modificar com a conseqüència del que ha esdevingut la dictadura? La dictadura representa la ruptura de l'ordre constitucional"(166).

Moment a partir del qual Ventosa i Calvell intenta, també, seguint la línia dibuixada per Cambó, salvar el rei. És a dir, separant Dictadura de Monarquia:

"Dins d'aquest ordre, el rei no és responsable. El rei, posat en situació de poder personal, esdevé responsable. Del moment que torna la Constitució, el rei torna irresponsable. Durant la dictadura ha hagut una pertorbació, i aquesta pertorbació ha derivat conseqüències d'una manera que, en definitiva, no convencen"(167).

El fil es va fent estret subtil, quasi invisible:

"Exigir responsabilitats. Molt bé, hem d'exigir responsabilitats. Però el que jo dic és que hem d'atenir-nos tothora al suprem interès del país, sense haver-nos d'entestar en un canvi de règim ... Més senzill i millor que no anar a un canvi de règim, és adaptar el règim a les necessitats del país"(168).

Lligada la lògica del continuisme, l'adhesió al monarquisme és claríssima:

"Hem de treballar i hem de procurar assegurar un regisme constitucional en forma que el poder reial tingui la delimitació corresponent: que al mateix temps que es tingui garantia per la qual no siguin possibles les seves extralimitacions, faci aquest mateix respecte i ben mirat per tothom"(169).

Aceptada la Monarquia, ¿i la República? ¿Com veu el líder regionalista la possibilitat republicana? La qual, ja en aquells dies de juny del 1930, lluitaven els homes propulsors d'un veritable canvi. Ventosa i Calvell desglossa i descarta les diverses opcions republicanes, segons la tipologia següent:

a) La República instaurada per la via d'un pronunciament militar no és convenient, perquè:

"... la dictadura militar és ina-

ceptable en Monarquia com en República"(170).

I, naturalment, passa per damunt del que a vegades -poques, però existents- ha succeït a la història: un tipus de cop militar progressista, que renqui una situació no democràtica per a dinar pas a la democràcia formal.

b) La República instaurada per via d'un moviment revolucionari. Possibilitat temible, aquesta, per als homes de la Lliga Regionalista, puix:

"... ningú no pot assegurar que es detingués a unes primeres passes ... i que no acabés a la fi en un altre dictadura militar"(171).

c) La possibilitat de la República conservadora tampoc val, dirà Ventosa i Calvell, encara que sigui del tipus proposat per "un Alacalá-Zamora", és a dir, aquella República "catòlica" que el futur President de la República proposaria en un mitin a València, doncs:

"... pot portar alguna cosa a Catalunya que no pugui portar la Monarquia ?" (172).

És a dir, la Lliga Regionalista no descobreix encara que una República potser tan dretista com una Monarquia.

d) La utòpica República federal tampoc, i ací

és on es posa de manifest l'ambigüetat del catalanisme de la Lliga Regionalista: ni assimilisme, ni separatisme, ni federalisme:

"No hauria el perill que en una República Federal com ha insinuat en Rovira i Virgili, s'anés a instaurar a altres regions imprevistes, un règim que ressucités el cantonalisme, que fora el despretigi del autonomisme català?" (173).

No restam doncs, cap mena de dubte. La Lliga Regionalista aposta pel "regisme", però constitucional.

Com bé assenyalava Pabón, això és per pura deducció un "acte de fe monarquista", basat en l'exclusió d'altres alternatives.

DUES CONCEPCIONS, DOS MÈTODES

Naturalment, que el Congrés de recomposició de la Lliga Regionalista tindria una gran repercussió ... a les pròpies files del conservadorisme català. A partir d'aquell moment, els seus intel·lectuals i polítics, gent culta i indiscutiblement preparada per a defensar la seva ideologia, es llançaren a recolzar les línies mestres apuntades per Ventosa i Calvell.

La primera reacció poscongrés la trobem a "La Veu de Catalunya" del 22 de juny del 1930, en una editorial titulada Dèiem ahir ... (174). Ací es fa

un anàlisi d'aquella important reunió^{del} regionalisme. Comentari que comença recolzant un fet del qual, com ja hem dit, s'ha de dubtar: el de les seves activitats polítiques en el marc de la Dictadura. El que per a nosaltres, retrospectivament, és inacció, per a ells era "activitat":

"Durant els sis anys llargs i indignes de la Dictadura, no ha cessat ni un moment la nostra actuació, en la única forma que era possible"(175).

Tenint en compte que aquesta "única forma possible" és la deserció ja analitzada i demostrada -puix, per altra banda, ni Molas ni Pabón tampoc troben material per definir aquelles "incesants" activitats de la Lliga Regionalista-, haurem de convenir a catalogar de gratuïta aquella asseveració del diari.

Després, recollint l'ideari exposat per d'Abadal al congrés, es reafirma l'article en la impossible superació de la societat de classes:

"... la Lliga no ha de rectificar res ... És per això que no és una organització caduca, revellida ni estantissa. Camina sempre amb el ritme del temps. Ramon d'Abadal ho deia de forma insuperable. Sou liberals? Sou conservadors? ens pregunten. Sou la dreta? Sou l'esquerra? ... Què sou, doncs, vosaltres?"(176).

Si realment algú es preguntava tot això es que segurament era una persona o ~~absolutament ingènua~~ 2 desinformada o absolutament ingènua. Puix el conser-

vadorisme de la Lliga Regionalista era químicament pur. Ells mateixos es responen:

"Nosaltres som, contestaven Ramon d'Abadal i Joan Ventosa i Calvell, catalanistes"(177).

Però, a més, com hem vist, eren també monàrquics i capitalistes.

I curiosament, després d'aquelles interrogants, demostratius de l'ambigüetat del seu programa, ells mateixos diran que a Espanya:

"... no hi ha cap organisme polític que tingui concretada la seva situació ni definit el seu programa amb més precisió, ni tan sols amb igual presició, que la Lliga Regionalista"(178).

Si tot era tan clar, a què venien aquells dubtes, aquelles preguntes, aquells interrogants sobre la naturalesa del partit.

Mentí també aquella editorial en parlar de l'actitud dels intel·lectuals espanyols convidats a les reunions que hem estudiab, en dir:

"Ni assimilisme ni separatisme, com deia Enric Prat de la Riba a La Nacionalitat Catalana, com diu Francesc Cambó en Per la concòrdia; com accepta un nucli creixent d'intel·lectuals castellans, segons la fórmula proclamada per Pedro Sainz

Rodríguez"(179).

Hem vist ja que la tolerància del futur ministre de Franco -Sainz Rodríguez- es centrava estrictament en la qüestió lingüística. El ultrapassar aquest nivell, aquell intel.lectual, com quasi tots els presents, eren assimilistes. És à dir, políticament assimilistes.

La forma de Govern, no hi ha dubte, era el gran tema del moment. I la Lliga Regionalista, que era pressionada pel seu col.laboracionisme amb la Dictadura, optava per la Monarquia, malgrat l'opinió ambivalent de l'editorial esmentada:

"Pensem tots que si el conjunt viu de tots els pobles espanyols no sap estructurar una monarquia com la belga, tampoc no sabrà estructurar una república com la suïssa"(180).

Pur diletantisme. Pur anent crear fullarasca per a camuflar la realitat. Tothom que tingui sensibilitat a favor de la llibertat sap el que comporta l'ésser monàrquic. Valls i Taberner definí més clarament la naturalesa regista de la Lliga Regionalista en dues col.laboracions publicades a "La Veu de Catalunya" sota el títol de Dues concepcions, dos mètodes. Al primer article (181), l'historiador, l'únic pràcticament dels líders de la Lliga Regionalista que pagà amb presó i confinament la seva lluita individual dins la Dictadura, no era ara a l'alçada de les cir-

cumstàncies, quan deia -intentant salvar la deserció dels seus companys-, que els més eminents capdavaners de llur partit foren

"... realment, els qui prepararen l'ambient favorable que avui hi ha a Espanya, per els ideals de Catalunya"(182).

Més endavant, clarificadorament, tornà a sortir el gran tema de la conjuntura: la forma de govern. Sens dubte, Valls i Taberner es declarava també partidari del règim existent, és a dir, de la Monarquia:

"... i en tot cas, si declarem consubstancial la República amb la causa de Catalunya, ens situem, en conseqüència, en una posició marcadament revolucionària i actuem, com és obligat, d'una manera congruent; o bé acceptem de fet el règim existent i, en quant no contradigui evidentment els sentiments tradicionals i les aspiracions l·legítimes del nostre país, col·laborem ... (Ací) hi han contingudes dues concepcions distintes, a cada una de les quals corresponen, naturalment, mètodes diferents"(183).

Però dins la concepció -i el mètode- dels quals era partidària la Lliga Regionalista, és a dir, recolzar la Monarquia i treballar dins el seu marc institucional, malgrat conèixer sobradament els perjudicis que aquella institució tingué de sempre contra l'au-

tonomia de Catalunya; repeteixo, dins el camp monàrquic, però havien un tipus de companys que, en aquells moments molestaven profundament als "renovadors" del monarquisme, encara que per altra banda podian ésser utilitzats per desviar els atacs provinents d'altres fronts polítics.

L'ADVERSARI VERITABLE ?

Un tipus de gent que molestava la tasca "renovadora" dirigida per la Lliga Regionalista, per què recordava massa un passat encara viu. Però, al mateix temps -com hi dit-, l'existència d'aquells ultramontans li era profitosa políticament, puix podia cridar-se amb tota la força que la gent d' "Unión Monárquica Nacional" eran el veritable "perill" per a tot-hom.

L'existència d'aquest grup ultra, feudalitzant, cortesà, permetia a la Lliga Regionalista jugar el fals paper del centrisme. Constituïan una molestia i una coartada.

Els seus atacs contra ells varen ésser duríssims, i anaven destinats a cridar l'atenció d'un públic i d'uns sectors polítics força crítics amb la pròpia Lliga Regionalista pel seu monarquisme i conservadorisme. Així, els líders i els portaveus del regionalisme aprofitaren al màxim l'existència d'aquella reliquia política que era l' "Unión Monárquica Nacional". I això es pot comprobar en una col·lecció de diversos

articles que repassarem a continuació, per tal de veure que els regionalistes catalans, intel·ligentment, la utilitzaren per llur joc polític.

Un primer article fou publicat a "La Veu de Catalunya" de l' 11 de juliol de 1930, sota el títol de La "Unión Monárquica Nacional" (184). En ell es situava a aquesta organització correctament:

"Les restes de la famosa Unió Patriòtica, que no ha pogut sobreviure ni sis mesos a la caiguda de la Dictadura i a la mort del dictador, es reuniren a Madrid i acordaren crear un nou partit ... Amb aquest motiu es pronunciaren discursos que revelen amb quina dificultat certs homes i certs organismes s'adonen del sentit del ridícul. Els senyors Santiago Fuentes Pila, Ramiro de Maeztu, Josep M. Milà i Camps, Josep M. Pemán ... demostraren que, per a ells, el curs inexorable del temps passa endebades" (185).

I precisant, la Lliga Regionalista escollia un fragment del discurs de l'ex-president de la Diputació -quan la Dictadura-, el col·laboracionista Milà i Camps, com a mostra d'una ideologia de la que la Lliga Regionalista deia no compartir:

"No podem resistir la temptació de transcriure íntegrament un paràgraf del discurs del senyor Milà i Camps, revelador de tota una mentalitat ...

"Vosotros sabéis que a Cristo, con ser Dios, cuando quiso renovar el mundo con su doctrina, no le bastó

con el espíritu aquel del cual él mismo decía que trasladaba las montañas ... Le fue menester el milagro ... Yo os digo que el conde de Guadalhorce es el hombre del milagro, porque ha hecho que Juan Español ... viese transformarse los eriales de nuestras tierras ..."(186).

Amb impaciència, però jugant a fons, intel·ligentment amb la troballa d'unes gents polítiques que es situaven a la seva dreta, el 24 de juliol del 1930, una altra editorial de "La Veu de Catalunya" es preguntava Encara ...? (187), i diu el següent:

"Diuen alguns diaris que, convocada pels senyors comte de Fígols, Milà i Camps, baró de Viver i comte de Santa Maria de Pomès, s'ha celebrat una reunió (en que) tractaren de la reorganització de la Unión Monárquica ... Ara volen celebrar a Barcelona una Assemblée del nou partit ... Vindrà l'Aunós amb la seva organització burocràtica dels comités paritaris ... Vindrà Calvo Sotelo amb els seus pressupostos ... i els seus superàvits hipotètics ... Vindrà Callejo ... Vindrà Galo Ponte ..."(188).

I situant-los políticament, l'editorialista afirmava:

"La Unión Monárquica Nacional encercirà, doncs, una funció claríssima en la política espanyola: recordar a tots els espanyols, i

especialment a tots els catalans, el que fou la Dictadura"(189).

Poc després, el 7 d'agost del 1930, trobem un altra editorial dedicada al tema sota el títol significatiu de Els de sempre (190). Ací, l'atac de la Lliga Regionalista es torna amenaçador, amb unes paraules que, després, proclamada ja la República, obliden els seus líders ràpidament, quan el Govern reformista burgès d'Azaña plantejà la recerca de responsabilitats polítiques contra la Dictadura. Però ara la situació era força diferent, i el portaveu del conservadorisme català es distanciava de les seves responsabilitats quan el Cop d'Estat de Primo de Rivera, descarregant llur còlera contra els ultres de sempre:

" ... (ells) són precisament els que contragueren totes les responsabilitats de gestió de la Dictadura. Aquestes responsabilitats seran exigides inexorablement pel país i per la història"(191).

No tardaria la Lliga Regionalista a oblidar-se d'aquestes responsabilitats. Evidentment que aquells ultres col.laborarent explícitament amb la producció del Cop d'Estat i amb la gestió de la Dictadura. Però també és cert que la Lliga Regionalista va col.laborar, de manera més vergonyosa, amb la producció del Cop d'Estat, puix va fer-ho intentant mantenir un hipòcrita distanciament formal. I si després no col.laborà amb la gestió de la Dictadura fou perquè el dictador

no els va necessitar.

Un altre article del 8 de novembre del 1930, publicat a "La Veu de Catalunya" sota el títol de L'adversari veritable (192), mostra una instrumentalització política més peculiar, puix posa l'articulista tots els seus esforços en fer veure als grups polítics reformistes, situats a la seva esquerra, que l'enemic "veritable" no era pas la Lliga Regionalista, sinó aquells de sempre, els hereus de Primo de Rivera:

"Hom diria que per a un important sector del catalanisme no hi ha-hi d'haver lluita política a Catalunya sinó amb la Lliga Regionalista ... Però l'opinió catalana s'equivocaria profundament si oblidés on és l'adversari veritable" (193).

Ací apareix a la superfície la raó de la insistència de la Lliga Regionalista en dirigir l'animositat de la política d'aquell moment cap als ultres i desviar-la d'ella mateixa. Engrandint aquell fantasma, ells quedaven "normalizats" envers el futur polític. Sense matitzar que en una conjuntura com aquella, després de la desfeta de la Dictadura, aquests ultres eren un grupet sense cap possibilitat de fer-se amb el poder, puix ells eren precisament qui acabaven d'ésser derrotats al gener del 1930, amb la dimissió i fugida a l'exili del dictador. D'aquesta

manera, creiem que la Lliga Regionalista inflava la capacitat d'acció d'aquests elements residuals del moment:

"... constituïria una veritable temeritat oblidar que la immensa majoria d'ells (odiaven) ... el catalanisme i als seus homes més representatius"(194).

L'última mostra d'aquest conjunt, la trobem el 20 de desembre del 1930, quan a la Lliga Regionalista es pensa ja en articular una solució "centrista" per salvar la Monarquia. L'editorial de "La Veu de Catalunya" tingué per títol La vella política (195). Aí, el portaveu de la Lliga Regionalista amplià l'espectre, i criticà també durament els qui, malgrat no haver col·laborat amb la Dictadura, volien aferrissar-se a la pràctica política restaduradora, en una claríssima referència al compte de Bugallal i els seus esforços també conservadors:

"L'interès del país rebutja, doncs, igualment, la vella política, la dictadura i la revolució, que no són, en el fons, sinó la mateixa cosa ..."(196).

Observem, després d'aquest recorregut, que malgrat els duríssims atacs de la Lliga Regionalista vers l'ultradretisme, amb l'objecte de desviar l'atenció de les crítiques contra ells, en cap moment es posa en qüestió els lligams de la "Unión Monárquica Nacional" amb el rei, quan fou lògic que els dirigents del

regionalisme procuressin, donat llur monarquisme constitucional, que el mateix rei rebutgés aquells. I en cas de no fer-ho, com va ésser, denunciar-ho. Però, clar, això hagués estat demanar massa. Sempre l'ambigüetat enmig de l'activitat conservadorista catalana.

CONTRA EL REFORMISME REPUBLICÀ: ELS VENEDORS DE FUM

L'activitat de la Lliga Regionalista després de llur Congrés -es fa necessari reconèixer-ho- era inesgotable. Els homes del regionalisme tenien bona fusta política. Foren mesos, aquells que succeïren la caiguda de la Dictadura, veritablement esgotadora, però la Lliga Regionalista es multiplicava a tot arreu. Lluitant per la "Unió Catalana", contra els inoperants ultres drètistes, contra els reformistes burgesos, contra l'estatalisme socialista, contra el revolucionarisme anarcosindicalista. I això és admittible des d'un punt de vista quantitatiu, és a dir, com a demostració de capacitat política. Fou una llàstima que la Lliga Regionalista defensés sempre un ordre social tan arcaic com el que imperava a l'Estat espanyol, i no s'apuntés a la plataforma reformadora republicana. Però els fets històrics eren uns molt concrets i el conservadorisme català preferí apostar -i equivocar-se- a favor d'una institució, com la Monarquia, que tants perjudicis portà a la nació al llarg de la seva dilatada història.

El combat de la Lliga Regionalista contra el republicanisme moderat i reformador fou de gran abast, la qual cosa dóna la dimensió enorme de l'equivocació en rebutjar-lo. Contra els republicans i, concretament, contra el Pacte de San Sebastià, la Lliga posà tota la carn a l'ast, en una operació absolutament desgraciada que culminaria en l'intent "centrista", que més endavant analitzarem.

En el període previ a la reunió republicana de San Sebastián, l'actitud de la Lliga Regionalista envers els republicans -espanyols i catalans- fou moltes vegades de sarcasme. Actitud que no desapareixeria, sinó que augmentaria després de la reunió de l'agost a la ciutat donostiarra. Les activitats contra el monarquisme desenvolupades pels republicans foren sempre pèsimament rebudes per la Lliga Regionalista, que, per exemple, els acusava, en una editorial publicada a "La Veu de Catalunya" al 27 d'abril del 1930, de practicar Actituds antiliberals i antidemocràtiques (197), és a dir, totalitàries, entre les quals destacaven -segons el diari- els socialistes, però barrejant també homes tan moderats com Alcalá-Zamora:

"... Niceto Alcalá-Zamora o Indalecio Prieto, han volgut dictar quina ha d'ésser l'actitud dels altres en les actuals circumstàncies ..." (198).

Fent referència ací als famosos discursos republicanismes fets pels dos polítics dins la campanya de

lluita per a la República:

"... En aquesta actitud antilliberal i antidemocràtica hi ha el llevat de totes les tiranies: el desig d'anul·lar la contradicció o/í la lluita d'idees, l'afany d'eludir el joc natural de la política. Hi ha, també, una confessió implícita d'impotència"(199).

Per En Pla, dotat aquells dies d'una escassa capacitat profètica, el republicanisme era una "tamborinada", tal com ho expressa en un article publicat a "La Veu de Catalunya" del 31 de juliol del 1930, sota el títol esclatant de Els republicans en general (200):

"Liquidada la dictadura ... es comença a parlar d'una de les coses més gracioses d'aquest darrer any: de la tamborinada republicana"(201).

Aquest joc infantil aplicat al "grupet" republicà tingué, per En Pla, tot el perfil d'un núvol d'estiu:

"Primer hi hagué un cert entusiasme: Sobre aquesta petita onada, refiant-se'n hom comença a escarnir-se. Després, seguí la pura i franca demagògia ... però aviat es veié que el que hom volia assegurar en uns quants districtes i una dotzena d'actes"(202).

El Pacte de San Sebastián canvià finalment el to de conya de Pla. Es sabut que aquell "pacte" que

recull l'esperit de la reunió de republicans celebrada a la capital donostiarra el 17 d'agost del 1930, tingué per objectiu coordinar accions mitjançant un Comitè Revolucionari, per a lluitar i per a propagar idees en favor de la República. A San Sebastián foren presents Antonio Maura i Niceto Alcalá-Zamora, representants d'un liberalisme conservador i catòlicista; Prieto i De los Ríos, assitents a títol personal, que de fet representaven el socialisme; Casares Quiroga aportà un esperit de renovació galleguista; Lerroux, Azaña, Marcel·lí Domingo, Alvaro Albornoz i Galarza, representaren el republicanisme clàssic, moderadament reformista i divers en les seves interpretacions; Sánchez Román i Ortega y Gasset expressaven l'adhesió d'intel·lectuals renovadors. I els polítics catalans, tots ells gent moderada, com Carrasco i Formiguera -d'Acció Catalana-, Mallo -d'Acció Republicana- i Aiguadé -d'Estat Català-, representaren un catalanisme diferenciador del de la Lliga Regionalista, aferrisada indefectiblement al monarquisme borbònic.

A partir d'aquesta reunió, la Lliga Regionalista ajudà a aglutinar una forta campanya de descrèdit contra els pactistes i contra la República com institució per se, utilitzant moltes vegades com a instrument d'atac la voluntat "escasament catalanista" dels presents al pacte. Dos anys després, amb la concessió de l'Estatut de 1932, com veurem al seu moment, el defensarien aferrissadament, reconeixent que la Monarquia mai hagués donat "tanta autonomia". I els capdavanters espanyols d'aquell procés autonomista foren Azaña i Prieto, recolzant a l'Esquerra Republicana

de Catalunya.

Amb una sèrie d'articles titulats Epíleg als Pactes -volent significar que la reunió de San Sebastián morí en si mateixa-, la Lliga Regionalista responia, doncs, contra el procés d'encetament de la campanya en pro de la República. El primer article fou publicat a "La Veu de Catalunya" del 25 de setembre del 1930 i portà el subtítol de Persistència de l'equívoc (203). Ficant-hi elements disgregadors, deia:

"En efecte, hi ha dubte ... Hi ha 'leaders' republicans que no es consideren pas lligats, pel pacte de Donòstia a defensar l'Estatut que els catalans portessin a la deliberació d'unes Corts Constituents ... Més clar: el conjunt no es comprometé a solidaritzar-se amb l'Estatut que elaboressin els catalans" (204).

I agafant un to típic, temerós en el fons, perquè després de tot arribaria la República, la Lliga Regionalista apuntava un moviment d'acomodació, un àmec, pocs mesos després que en el Congrés de recuperació política es fessin vots de monarquisme:

"Hem de fer remarcar, per a confusió de sofistes, que -havent-nos reservat el nostre parer particular sobre formes de govern aplicades al nostre país i sobre las solucions més adequades ...-, no

hem aportat a aquests articles cap argument a favor de la monarquia com a tal ni contra la República com a tal"(205).

Si recordem a Ventosa i Calvell, la definició d'aquesta actitud com oportunista es queda curta. Però la crítica al Pacte de San Sebastián persistí, opinant, després de fer un elogi del federalisme -recordem també com Ventosa i Calvell l'havia desqualificat-, que:

"... al nostre entendre, la plataforma psicològica sobre la qual el problema de las relacions entre Catalunya i Espanya fou tractat a San Sebastián, és una plataforma de divorci, no d'intel.ligència"(206).

Persistint en les ambigüetats, però portant l'aigua al seu molí, el segon article de la sèrie sobre els Pactes de San Sebastián, publicat a "La Veu de Catalunya" del 26 de setembre del 1930, especificava Distincions entre catalanistes (207) . Ací, es centra l'editorialista sobre el tema del catalanisme. Ésser catalanista a seques no és ésser res. La Lliga Regionalista, en canvi, no acceptava una tesi semblant:

"Si voleu col.locar-nos per damunt de les persones, de les eventualitats, de les mutabilitats, dels equívocs i de les confusions, adopteu uns cognoms ... La gama no és curta. Pot haver-hi catalanistes tradicionalistes, catalanistes conservadors, catalanistes lliberals,

catalanistes feixistes, catalanistes nacionalistes, catalanistes internacionalistes, catalanistes obreristes estil anglès ... (però) si hi ha algú que, sense oposar-se als adjectius que els altres es donin, com dir-se simplement catalanista, significant així que el fet català el preocupa per damunt de tots els altres fets, respectem-li aquesta voluntat de significació" (208).

De fet, dir-se solament catalanista no era pràcticament dir res. És una indefinició. En nom d'aquesta ambigüetat la Lliga Regionalista va recol·lar el Cop d'Estat de Primo de Rivera. Però, en canvi, s'oposava a la democràcia republicana, que vindria malgrat la seva oposició. En el tercer article de la sèrie, que fou publicat a "La Veu de Catalunya" sota el títol Obrerisme i catalanisme (209), el 27 de setembre del 1930 (209), es fa un anàlisi del moviment obrer a Catalunya:

"Crec que els obrers i els seus conductors s'han equivocat profundament no havent-se decidit a incorporar-se a la vida cívica de Catalunya ... Per a què serveixen políticament aquestes masses? Per a utilitat dels descontentaments. Hom prepara una revolta antidictatorial o un cop d'Estat antidinàstic; o una sublevació republicana ... ¿Què passa aquí? ¿on van a parar les reivindicacions proletàries?" (210).

Acusant, puix, els republicans del "Pacte" de manipular les classes obreres.

En Pla agafà també el tren dels càrregs contra el republicanisme i la possibilitat que aquest portés a Catalunya l'autonomisme. Va fer-ho en un article publicat el 4 d'octubre del 1930 a "La Veu de Catalunya", sota el títol de Com abans, pitjor que abans ... (211):

"Quedem, doncs, que avui, entre nosaltres, el sol fet d'ésser exclusivament catalanistes ... Hem agafat una terrible fama de monàrquics, de reaccionaris i d'enemics de la llibertat i de la democràcia"(212).

Eren els mateixos qui oficialment es declararen antirepublicans. Així, doncs, l'afirmació de Pla és un cop al aire. I a continuació passa a analitzar els catalanistes republicans:

"Catalunya ha estat diverses vegades més acostada al moviment republicà que ara. El moviment federal català fou a l'època de Pi i Margall una cosa molt important ... Què obtingué Catalunya del federalisme republicà? Que tothom es posi ma mà al pit i parli clar ... Avui el moviment republicà català no té la dècima part d'importància que tingué a l'època de Pi i Margall ... No tè ni masses, ni directors ... Certament, hi ha federals de tota la vida, respectables, com són ara D. Jaume Bofill i Mates ... De manera que ens

trobem amb aquest fet: amb que el moviment republicà català, que de fet no és sinó una exorcència del vell federalisme, es troba ... en una franca inferioritat"(213).

I ací, a continuació, l'escriptor empordanès no encerta, puix a la Lliga Regionalista li dona un paper preponderant en el futur autonomista de Catalunya, i no va tenir cap:

"Catalunya veu que amb República o amb Monarquia, hauria d'adreçar-se als mateixos homes per tal fossin defensats els seus interessos permanents i reals"(214).

A 1931-1932 serien els homes de l'Esquerra Republicana, i no els de la Lliga Regionalista, qui aconseguirien el màxim d'autonomia que Catalunya ha conegut des que perdé la seva llibertat.

Els atacs personals eren també a l'ordre del dia. Però això és la política. I la divisió, aleshores passava per la dicotomia Monarquia-República. El catòlic Carrasco i Formiguera, de posicions catalanistes radicals, dins el seu liberalisme, i simpatitzant d'una política reformista, fou moltes vegades objecte dels atacs dels portaveus de la Lliga Regionalista. La seva presència a San Sebastián en nom d'un catalanisme liberal i catòlic excitava profundament la Lliga Regionalista, que cercava monopolitzar un cert ideari liberal -més endavant tornarien a ata-

car a Carrasco i Formiguera, en discutir-se l'Estatut de Catalunya l'estiu del 1932-. Intentant descobrir les concomitàncies entre Carrasco i Formiguera i l'anarcosindicalisme, "La Veu de Catalunya" del 9 d'octubre del 1930, li dedicà al polític democristià l'editorial titulada El secret del senyor Carrasco (215):

"Ni nosaltres ni tots aquells que actuen com a polític i no mai com a aficionats, ^{CP} nemhemtat estat defraudats, sinó que hem vist confirmades totes les sospites i totes les prevencions que ens mereixia el pacte de San Sebastián"(216).

El secret de Carrasco i Formiguera que revelava la Lliga Regionalista, era, segons, sembla, un acord entre ell i els dirigents de l'anarcosindicalisme. Això, naturalment, alçà els conservadors del partit regionalista, com demostra el final de l'esmentat article:

"Que els aficionats a polítics s'equivoquin no és d'estranyar. El que no és comprensible és que hi hagi catalans que vagin contra llurs propis interessos ... i s'engresquin i aplaudeixin que es provoquin conflictes dels quals han d'ésser les primeres víctimes"(217).

A mesura que finalitzava l'any 1930 i el Govern divagava sense objectius concrets i el moviment repu-

blicanista estenia la seva influència arreu d'Espanya, es produïa la radicalització ideològica de la Lliga Regionalista, sempre absolutament contrària al contingut del Pacte de San Sebastián. Una mostra d'aquella excitació política és l'editorial del 24 d'octubre del 1930, de "La Veu de Catalunya", titulada La por a la realitat (218):

"En tots els mítings, en tots els articles, en totes les manifestacions de llur propaganda, els capítosts republicans insisteixen, naturalment, a preconitzar el canvi de la forma de govern com a únic mitjà eficaç de resoldre els problemes de les terres d'Espanya...

"Tots ells senten la por (però) d'exterioritzar el propi pensament i les pròpies solucions, perquè saben que llur sol enunciat congruïria en contra d'ells el pensament i les solucions de tots els altres. Tothom està convençut del que passaria l'endemà de la proclamació d'aquesta república!" (219).

En darrera instància, per Pla, els líders republicans -sense matitzar- eren senzitllament "venedors de fum", títol aquest d'un excitadíssim article aparegut a "La Veu de Catalunya" del 25 d'octubre del 1930, en el que diu (220):

"L'últim document patològic que aquests dies hem pogut llegir és el que conté les declaracions de Marcel·lí Domingo" (221).

De fet, Pla responia a unes declaracions de Domingo entorn el tema de les eleccions a Corts Constituents. Pel polític republicà,

"Unes eleccions convocades al marge de la Constitució i per un govern que no ha entrat dins la llei són unes eleccions il·legals, i incorreran en delictes i incompetència d'il·legalitat tots els qui, en un sentit o altre, hi prenguin part. Unes eleccions convocades per un govern sobirà i per unes Corts Constituents que vinguessin amb l'únic deure de judicar tots els Poders que han viscut i viuen fora de la llei, serien unes eleccions mirant al poble i als principis jurídics insubornables" (222).

Es comprèn fàcil la cólera de Pla, puix, l'opinió de Domingo els posava a la "il·legalitat", a ells, els legalistes per excel·lència. Per això es preguntava aquell:

"Quin impuls suïcida porta els republicans a l'abstenció? I els republicans catalans que, pel fet d'esser-ho, saben que Catalunya té interessos permanents a defensar, ¿per què s'han de desinteressar de les eleccions?" (223).

En l'estira i aflixa de les dubtoses eleccions,

el Govern Berenguer crispà una i altra vegada els ànims i les opinions. Però hi ha una cosa que crida l'atenció. I és el fet de l'histerisme dels regionalistes conservadors catalans davant el republicanisme d'altres sectors polítics catalans. ¿No eren ells defensors de la Monarquia? El mateix dret tenien els altres per a defensar una altra opció. El problema radicà que la Lliga Regionalista no pogué utilitzar el mot de "republicanisme" com element d'atac contra els republicans, puix aquests l'assumien plenament. En canvi, quan els republicans atacaven la Lliga Regionalista de monarquista, aquesta s'enfervoria, malgrat ésser monarquista. Sols que vergonyantment. Volien ésser-ho, però que no és digués. En tot cas volien saber-ho ells mateixos, tots sols.

Davant la negativa de les forces polítiques republicanes d'anar a unes eleccions convocades com assenyalava Marcel·lí Domingo, Lluís Duran i Ventosa es mostrava una mica més obert i conciliador en un article dirigit bàsicament a la gent política que recolzava el Pacte de San Sebastián. L'article de l'especialista en politicologia de la Lliga Regionalista, publicat a "La Veu de Catalunya" del 4 de novembre del 1930, sota el títol Si es vol transformar Espanya (224), presentava propostes consensualistes:

"L'única manera d'impedir que

torni a imporar la ficció i el caciquisme es l'organització de noves forces, representatives del desig de renovació i d'uropeització política d'Espanya. Però aquestes noves forces s'han d'organitzar sacrificant les aspiracions a perfeccions quasi impossibles, per tal d'aplegar tots els elements que puguin ésser convergents a un objectiu ideal comú ..."(225).

Fins ací, però, l'ambogüetat de sempre. De fet els que havien de renunciar i de sacrificar-se eren, per Duran i Ventosa, els republicans:

"L'engrescament per la qüestió llampant, però insignificant en el fons, de la forma de govern, constitueix un obstacle formidable per a tal objectiu"(226).

I un observador atent no pot meyns que preguntar-se: doncs, si els únics que deien que les formes de Govern eren una qüestió d'insignificància política eren els homes de la Lliga Regionalista, ¿per què no abandonaven ells llur desig monarquista? La fórmula consensualista de Duran i Ventosa era, puix, inviable, per ideològicament interessada i conservadoriste, i políticament falsaria.

Però seguim amb l'autoritzada opinió conservadora del líder regionalista:

"Nosaltres, a Catalunya, hauríem

pogut ben fàcilment deixar-nos portar d'aquesta onada purament sentimental -es refereix al republicanisme, clar- ... Nosaltres, però, sabem que hauria estat a costa d'un mal gravíssim causat a Catalunya i un desprestigi definitiu després"(227).

D'aquesta manera, de l'atac violent contra els republicans i el Pacte de San Sebastián, passava la Lliga Regionalista a fer propostes consensualistes. Propostes naturalment inacceptables per aquells a qui anaven dirigides. Passaria aquesta proposta sense cap reèsó, i tornarien a encrespar-se els ànims a mesura que s'apropaven les eleccions d'abril del 1931, i a mesura que la Lliga Regionalista assumia el protagonisme de dirigir la plataforma de defensa del monarquisme en nom d'un centrisme inexistent o artificial.

CONTRA L'ANARCOSINDICALISME

És evident que si la Lliga Regionalista estava contra el reformisme burgès, l'anarcosindicalisme li produïa terror, puix aquest era el moviment obrer de signe inequívocament revolucionari del país. La confusa utilització de la paraula "revolució" pels portaveus de la Lliga Regionalista fa necessari alguns aclariments previs al tema.

La Lliga Regionalista utilità -al llarg del període objecte d'estudi, és a dir, des de la mateixa caiguda de la Dictadura, fins a la formació del Front

Català d'Ordre i l'esclatament de la rebel·lió militar del 18 de juliol del 1936- el concepte de "revolució" per a definir el paper polític i social del reformisme republicà representat per la gestió i la voluntat d'Azaña -recolzat per una important fracció del socialisme-. Aquesta demagògia, neta i clara, de confondre "reforma" amb "revolució" fou nefasta. Però en el fons era un joc de paraules premeditadament utilitzat pel conservadorisme català, en la mateixa línia que, fora de Catalunya, els conservadorismes de la CEDA i dels grups polítics dretistes també ho feien.

Però, per altra banda, és necessari tenir en compte que en una nació com l'Estat espanyol, amb unes estructures social tan endarrerides dins el procés capitalista, qualsevol intent de reforma semblava un fet revolucionari. La burgesia aristocratitzant existent -molt ben representada per un partit com la Lliga Regionalista- no tingué pràcticament diferències amb l'aristocràcia econòmicament aburgesada de fora de Catalunya. I en conjunt, aquest bloc, era força reaccionari, amb fortíssimes puntes extremistes de naturalesa feixistitzant, a voltes manifestades a través de grups com el dirigit pel funest Dr. Albiñana, d'altres representats per micropartits com Falange Española, etc.

Naturalment, a unes classes econòmicament dominants d'aquesta entitat ideològica haurà de corres-

pondre un moviment obrer força radicalitzat. En aquesta investigació, i en el present apartat analitzarem les opinions de la Lliga Regionalista vers el moviment obrer i l'activitat social de la classe obrera, tema que otnarà a sortir més endavant, puix l'agitació social estigué sempre present al llarg de la breu existència de la República.

L'any 1930 fou el marc temporal de nombroses vagues, i Barcelona l'escenari de moltes d'elles, puix fou ací la seu del sector de la classe obrera més radicalitzat del país, plenament identificat amb l'anarcosindicalisme. Al mes de setembre del 1930, la CNT intentà reorganitzar per tots els mitjans possibles el Sindicat de Transports, el que provocà una topada amb les autoritats regionals. L'objectiu de l'anarcosindicalisme era contribuir a disoldre els nuclis del Sindicat Lliure -esquirolaire i pagat per la patronal- d'aqueu ll ram del treball. Això, combinat amb la idea, certa i lògica alhora, que d'una o altra manera, l'anarcosindicalisme fou consultat pels polítics republicans reunits a San Sebastián, encrespà els ànims de la Lliga Regionalista.

A "La Veu de Catalunya" del 15 de setembre del 1930, hi ha una editorial titulada Maniobres sospitoses (228), a la qual es fa referència a diverses vagues que esclataren al voltant de conflictes dels rams de la construcció i metal·lúrgia. Trobem en ella alguns dels típics leiv motiv del conservadorisme,

però exemple, el recurs a contraposar a l'acció vanguardista el problema de l'existència d'una crisi econòmica, aquesta vegada "universal". Crisi que era certa, però que cal entendre simplement com una crisi del sistema capitalista, dins el qual la classe obrera no té cap activitat responsable:

"En aquest moment de crisi econòmica universal, quan arreu del món constitueix un problema auguriós el nombre creixent de treballadors sense feina, seria una tàctica suicida provocar a casa nostra noves dificultats a l'avui difícil desenvolupament de la producció"(229).

Passant a continuació a mentir clarament, cercant consciències imbècils o dessinformades, o interessades:

"Durant els darrers anys, a tot arreu del món, la vaga ha perdut, als ulls dels obrers, el seu prestigi mític. Ni com a reivindicació de classe, ni com a instrument revolucionari, la vaga, avui, en les condicions actuals del món, no pot reeixir"(230).

L'actitud és típicament dretista. I entrant més concretament en les vagues que s'estaven produint aquells dies, trobem una altra editorial de "La Veu de Catalunya", del 17 de setembre del 1930, titulada Les incidències de la vaga (231). En primer lloc tam-

bé trobem aquell tòpic, i a més a més l'utilització del concepte "estament obrer", d'origen perfectament corporativista, és à dir, un tipus de lèxic dretista absolut. I a continuació la típica referència a la "artificiositat" de la vaga:

"Que en aquests moments de crisi econòmica universal, suscitada a la nostra terra, parèntesis revolucionària, sense finalitats concretes, causa un dany ... a la nostra producció" (232).

I a continuació un altre tema permanent: l'intent de separar el "moviment", és à dir, els dirigents, de la "classe":

"Els nostres obrers han de reaccionar cívicament contra tot quant signifiqui voler aprofitar-se de llur esforç i del producte de llur treball per a sospitoses maniobres polítiques de caràcter revolucionari" (233).

Uns dies després les vagues s'estenieren al ram de la neteja urbana. Això reanimà l'editorialista de "La Veu de Catalunya", que publicà el 19 de setembre del 1930 un altre article, sota el títol A l'entorn de la vaga (234), que començava amb un paràgraf preciós, que hagués fet les delícies de funcionalistes com Parsons, sobre l'equilibri social, encara que el mentor d'aquestes idees era Pareto:

"El cos social reacciona sempre

em sentit constructiu. Es per això que mai no accepta la fatalitat d'una eixorquia. La societat, com la naturalesa, poden patir tots els trasbalsos i totes les convulsions, però tendeixen, per llai immanent, a l'equilibri"(235).

Evidentment, ací es condensa tot un pensament dretista producte de la reacció capitalista del segle XIX contra l'aparició dels socialismes.

I trobem ací, també, l'intent de divorciar i contraposar a la "èlit" enfront la "massa":

"Els treballadors, invocant el nom dels quals s'ha suscitat i s'ha mantingut la vaga, no s'han sentit en cap moment solidaritzats amb els impulsos netament revolucionaris que l'han inspirat"(236).

És la filosofia que hi ha "obriers bons" i "obriers malèvols", com després, en esclatar el conflicte agrari, hi haurà "rabassaires bons" i "mals rabassaires". I, urgentment, la Lliga crida els "obriers bons" i seriosos, utilitzant una vegada més l'ofensiu terme d' "estament obrer", ofensiu per llur caràcter estratificador i platònic -lògic, però, si tenim en compte que, pel conservadorisme, el capitalisme és la forma final possible d'organització social que pot donar-se la humanitat- :

"Insistim, doncs, en la necessitat urgent que el cos social en general i l'estament obrer en particular

reaccionin conscientment"(237).

Uns dies després, el 21 de setembre del 1930, els moviments vaguístics varen finalitzar, i "La Veu de Catalunya" del dia següent, reia La llicó de la vaga (238). Una editorial a través de la qual els polítics republicans, als que, obertament, acusen els regionalistes de manipular la classe obrera per a obtenir llurs finalitats, son objecte d'un atac col·lèric, que superà els dirigits contra l'anarcosindicalisme:

"Sembla com si els directors de les organitzacions obreres haguessin tingut, en aquests moments, aquesta clara percepció del problema, donant una llicó de sentit polític als elements polítics, que, pel fet de ser-ho, s'haurien de tenir més. Una reculada a temps, en un intent de revolució per endavant condemnada al fracàs, acreditada a qui sap comprendre la llicó"(239).

I ací la canonada final contra el republicanisme català:

"Als que no acredita és als ojalateros de la revolució; als polítics que no han sabut fer-se càrrec del veritable estat d'esperit del poble, i estant esperant que la classe obrera els doni feta la feina que ells prediquen, però que no saben fer"(240).

Mentre tant, Pla, en l'interregne cap a la pro-

ducció de les vagues de final de l'any 1930, es permetia teoritzar al voltant del sindicalisme, en un article que constitueix una "perla" del pensament dretista. L'article era de data 21 d'octubre del 1930, i de fet estava relacionat amb conflictes socials produïts a Madrid, i el seu títol, força significatiu, era On va el sindicalisme? (241). Abans, els 'dolents' eren els polítics republicans. Ara la "bèstia negra" eren els anarcosindicalistes:

"L'anarquisme, com a ideologia, és d'un primitivisme i d'una rusticitat (242) esborronadora. La persistència del fenomen anarquista al nostre país, que és en aquest punt una veritable excepció en tot el concert dels països del món, és realment estranya. Sembla impossible que una classe tan formidablement positiva i realista com la classe obrera hagi adoptat com a base filosòfica de la seva actuació un simulacre de sistema usque en el món conreen només els pseudointel.lectuals decadents i els petits burgesos maniatrics d'oratória"(243).

Naturalment, si el sindicalisme del país hagués estat dominat pel leninisme, per exemple, Pla també es mostraria radicalment disconforme, i ens parlaria aleshores d'un altre tipus de "primitivisme". En el fons, com veurem més endavant, els dretistes catalans somniaven amb un moviment obrer integrat,

del tipus socialdemocratiste.

El 14 de novembre esclatà a Madrid una vaga del ram de la construcció, conjuntament assumida per la CNT i la UGT. D'ella, Gómez Casas (244) diu el següent:

"La joven y combativa Confederación madrileña declaró una huelga general que duró dos días ... Los días 16, 17 y 18 asistieron (sic) a la declaración de huelga por solidaridad en diversas ciudades. Fueron generales en Barcelona, Alicante, Granada, Reus, etc., en donde adquirieron carácter revolucionario. La CNT de Barcelona, pese a la clausura de su sindicato de Transportes realizó una imponente manifestación de fuerza, que recordó la huelga de La Canadiense" (245).

Una anàlisi de "La Veu de Catalunya" d'aquells dies ens permet obtenir un material similar al que ja hem vist, puix es donen en ell els mateixos tics esbrinats. L'editorial del diari del 18 de novembre del 1930 es titulava Després de la vaga general (246). Veiem els arguments dretistes:

"Es incomprensible que en una ciutat on tanta gent s'indigna per l'existència al cap d'amunt del sistema polític imperant d'un Poder irresponsable, i no elegit directament pel poble, tothom accepti resignat, i fins i tot amb

l'alegria confiada dels neòfits republicans, la dictadura d'uns poders encara més irresponsables, que venen accionant per mitjà d'agents misteriosos ..."(247).

I, després d'haver-nos dit que la vaga, al món, era un instrument d'acció rebutjat per "tothom", àdjuc pels mateixos obrers, ara, en canvi, ens diu l'editorialista que:

"... a tot arreu del món hi ha vagues parcials, amb més o meyns influència en el conjunt de la vida econòmica. Però, a tot arreu, hom ha comprès que les vagues generals no constitueixen remei per a res"(248).

Ara, doncs, les vagues rebutjades per "tothom" arreu del món ja no eren les bagues de qualsevol tipus. Ara ho eren només les vagues generals.

"Seguint amb el tema d'aquesta vaga general, a "La Veu de Catalunya" del 19 de novembre del 1930, hem trobat l'editorial titulada Les víctimes de la vaga (249). Apropiant-se consensualment de l'opinió general, digué:

"... Tothom en sent una mica de vergonya ... Cal aclarir que entre tots els perjudicats, el que ho és més greument i més irreparablement ho és la classe obrera, més indefensa que les altres contra les vel.leitats atzaroses de la sort"(250).

La posició social d'una classe social és, puix, qüestió de "vius", d'atzar.

Dos dies després, el 21 de novembre del 1930, insistí "La Veu de Catalunya" en el tema, considerant El fracàs del moviment (251). Ací, s'intenta novament, utilitzant altres pretextos, posar falca entre el "moviment" i la "classe", en la línia ja esmentada més amunt:

"Aquesta vegada, l'ambient propici fou facilitat ocasionalment pel resò sentimental que en la gran massa obrera de Barcelona trobà l'actitud dels seus companys de Madrid.

"Però aquesta solidaritat generosa, que movia instintivament la immensa majoria de la classe treballadora barcelonina, en la ment revolucionària no era, sinó un pretext (per organitzar la revolució)"(252).

Com arematada dels textos relacionats amb la vaga general del novembre del 1930, al cap d'uns dies, el 6 de desembre del 1930, sortí a "La Veu de Catalunya" una altra editorial sota el rètol Les possibilitats de la revolució (253). Digué:

"... el fracàs de la darrera vaga demostra que el Sindicat Únic es impotent per a conduir un veritable moviment revolucionari. I ho és per dues raons fonamentals: perquè n'hi compta, per a una finalitat estrictament revolucionària, amb la majoria del proletariat

barceloní, ni té un pensament polític definit i en contacte més o menys actiu amb els corrents predominants al món"(254).

TEORITZANT SOBRE REVOLUCIONS

El mateix mes de desembre del 1930 fou notablement agitat. Per una banda, arrel del manifest rupturista elaborat i publicat pels membres del Comitè Revolucionari, fundat a San Sebastián, foren detinguts els principals líders reformistes, i uns dies després, el 12 de desembre, els capitans Galán i García Hernández encapcelaren la sublevació de Jaca, finalment sofocada pel Govern Berenguer. El dia següent, la CNT convocava a la vaga general de recolzament, però tingué un èxit parcial.

Tot aquest conjunt de fets crearen, doncs, un marc de tensions, que "La Veu de Catalunya", com portaveu de la Lliga Regionalista, recolliria puntualment.

Així, el diari dretiste català publicà una sèrie d'articles sota el rètol de Evolució i revolució, de la que n'hem seleccionat uns quants. El 22 de desembre del 1930 (255) sortí La revolució burgesa. Una autèntica "perla" trobem en aquest article al voltant del tema de la naturalesa de la "revolució burgesa a l'hora actual":

"Las revoluciones del siglo XIX han estat revolucions burgeses, de signe liberal i democràtic. Avui, 1930, tota revolució

anacrònic"(1256).

La naturalesa ideològica de la Lliga Regionalista pren ací una clara orientació. Seguint:

"L'única revolució burgesa important, que s'ha produït i que ha triomfat al costat nostre, és la revolució feixista. Observeu el seu caràcter: és patriòtica, burgesa i reaccionària (257). És socialment la resposta de la burgesia a l'escomesa comunista"(258).

És a dir, punt primer: fer la revolució burgesa avui, el 1930, no té sentit, si ha d'ésser liberal -era clar que a l'any 1930, a Espanya, las mentalitats i els comportaments socials del blo dominant no eren pas "burgesos", sinó aristocratitzants-. Per tant, el reformisme és absurd, per què en voler imposar-se prendrà una naturalesa revolucionària, puix les estructures social espanyoles quasi immediatament obligaven a canvis dràstics. Segon: l'única "revolució" burgesa viable, diuen, és el feixisme, és a dir, es reconeix que el feixisme és una forma de sostenir el capitalisme. I tercer: el canvi social comunista és definit per ells com "escomesa".

I finalment, la profecia concreta:

"En conclusió: ningú no creu que la revolució burgesa estricta, que instauraria una república burgesa, conservadora i, com a màxim, laica, sigui possible en

les nostres latituds i en els nostres temps"(259).

I completant aquesta renúncia mestrívola de la Lliga Regionalista al canvi burgès -canvi d'unes estructures social arcaiques- ens dirà l'articulista:

"Tant es creu impossible, que tot revolucionari burgès, només pensa revolucionar-se si pot comptar amb l'ajuda militar o amb l'ajuda proletària, o, per més seguretat, amb totes dues"(260).

I cal veure en aquest final una referència a un quadre amb tres factors: la combinació dels fets militars de Jaca ("ajuda militar") més l'acció obrera ("ajuda proletària") creen el marc propici per que els "revolucionaris burgesos" puguin iniciar llur revolució.

Aquella combinació d'elements donà força joc al regionalisme. Per exemple, el 23 de desembre del 1930, altre article de la sèrie mateixa, publicat a "La Veu de Catalunya" sota el títol de Serenament (261), trobà el pretext per atacar el comunisme:

"I contra l'extensió esbojarrada i suïcida del comunisme, cal oposar -especialment a Catalunya- la intensitat del sentiment patriòtic"(262).

Amb el fet "patriòtic" pot amagar-se la realitat social. En aquesta línia també hem escollit un article

títulat La insurrecció militar i la revolta proletària (263), del 23 de desembre del 1930. Ací, l'articulista analitza les dues vies "revoltoses". Primer la "insurrecció militar":

"La revolta militar ... ¿Voleu que Espanya sigui, definitivament un Venezuela? No; la més gran revolució, la més profunda i radical, que pot realitzar-se a Espanya és arribar a un estat tal de govern civic i enèrgic, que tota possibilitat de 'pronunciamiento' resti extirpada per a sempre. Que no es fagi el miracle, si l'ha de fer el diable"(264).

I això és dit en un moment que el "pronunciamiento" de Jaca -fracassat- tingué un caràcter esquerrà. ¿Per què no opinà la Lliga Regionalista el mateix al setembre del 1923, quan Primo de Rivera donà el seu cop d'Estat dretista? Perquè precisament aquell cop d'Estat fou dretista.

I segon ,a "revolta proletària":

"L'aixecament proletari. Després de l'experiència russa, tot comentari sobraria. La gran disort nostra és que no tinguem un fort i nombrosíssim partit treballista, reformista i evolutiu"(265).

Però la realitat espanyola era diferent. A unas classes dominants ferotges (recordem altra vegada a Ràdruejo: "la derecha española es la más siniestra, aviesa y sanguinaria de Europa"), corresponia un moviment

obrer endurit com una pedra. Fent amàs de realisme, l'articulista creu possible la revolució obrera:

"Que la revolució proletària sigui possible, quin dubte hi ha? És perfectament possible ... La seva possibilitat és el seu perill. Perquè la revolució comunista tindria una insuperable capacitat de destrucció, igual almeys a la seva incapacitat de construcció"(266).

I, finalment, altra vegada:

"La revolució burgesa democràtica és impossible. La revolució militar és indesitjable. La revolució proletària és catastròfica. La unió de les tres revolucions, que hom acaba d'assajar, en una provatura tràgico-còmica, és un monstre apocalíptic"(267).

Passaria després el publicista -que jo crec que és En Pla-, el 24 de desembre del 1930, a publicar l'article Ordre i desordre (268). Ací es troben totes les ambigüetats quasi malaltisses de la Lliga Regionalista, obligada a denunciar la "revolució burgesa":

"... volem formar un Estat nou, estimulant, aprofitador i suscitador d'energies... Cal un esperit eminentment renovador, en procediments, en idees, en homes, en solucions"(269).

Punt a partir del qual el comentarista es dedi-

cava a donar alternatives davant la insurrecció militar, la revolució burgesa i la rebel·lió proletària. Així, el 26 de desembre del 1930 sortia a "La Veu de Catalunya" l'article La reforma de l'Estat (270). En ell, l'autor situa la Lliga Regionalista com centre del món. Com promotora de la reforma que Cambó aquells dies concretava en "axeicar la pesseta" i restablir la Mancomunitat de Catalunya en el mar de l'Estat monàrquic ... sense esmentar en absolut un reformisme agrari, la revisió del paper de la religió en una societat moderna, etc. L'articulista ens recomana aquell programa:

"qui volgui coneixer els principis de la política del senyor Cambó, pot acudir als seus llibres, que no són talment escassos ni talment introbables" (271).

Tancant la sèrie, aquell ideòleg de la "reforma camboniana" recomana l'Hora de construir, el un article aparegut a "La Veu de Catalunya" del 29 de desembre del 1930 (272). "Construcció" sostinguda pels fonaments del fantasma del feixisme com resposta al comunisme:

"Les formacions feixistes provenen sempre d'estats com el que ara està travessant Espanya. En aquests moments de desorientació, d'indisciplina, d'incoherència social, bastaria el crit d'un energúmen intel·li-

gent i fort per a aglomerar la reacció burgesa"(273).

Per a evitar-ho, és hora de construir, dirà:

"... però la tasca no es fàcil. Cal resoldre la qüestió militar. Cal oposar un fre a tota envestida d'extremisme proletari. Cal evitar tota vel.leitad feixista ... Cal posar-se a treballar"(274).

I heus ací el programa de "construcció":

"Fer avançar la solució del nostre pleit català; regularitzar les reformes socials; assegurar la prosperitat econòmica. I, previament, garantir-nos un sistema de govern que faci possible l'actuació reformadora i constructora. Han de celebrar-se, per tant, eleccions, com més aviat millor; ha d'evitar-se tot pretext d'abstencionisme, permetent la lliure representació de tot corrent d'opinió, sigui el que sigui ..."(275).

Aquest era el famós programa d'En Cambó.

"UNIO CATALANA": ENTRE EL FRACCIONALISME I LA SOCIOLOGIA

L'organització de "Unió Catalana" per part d'alguns dels homes més liberals de la Lliga Regionalista fou un intent polític frustrat d'eixemplar el catalanisme conservador, en base a revisar les inicials i velles tesis de Prat de la Riba, que foren la plataforma fonamental de l'actuació de la Lliga Regionalista durant dècades. Ara, a la sortida de la Dictadura i envers un futur poc clar, la Lliga Regionalista, més que com a bloc per iniciativa de Valls i Taberner i Estelrich, intentà donar un moderat viratge destinat a captar altres corrents del catalanisme dins el camp més liberal, i molt concretament a la gent d'Acció Catalana, de tendència, però, republicana.

Molas explica com, en el primer moment, la idea d' "Unió Catalana" aparegué embolicada amb remors escissionistes dins el partit(276):

"Lligats a aquest procés de revisió del pratisme i abandonament de la teoria nacionalista com a vehicle ideològic de la Lliga Regionalista, procés que seria acceptat de fet durant la Segona República i prolongat personalment per F. Valls i Taberner més tard, cal situar els rumors insistents que van circular al 1930 sobre la formació d'una tercera força catalanista, que es col·locaria polí-

ticament entre la Lliga Regionalista i Acció Catalana i que aplegaria gent procedent de l'una i de l'altra, i personalitats no integrades en cap de les dues organitzacions" (277).

El primer impuls va ésser netament intel·lectualista, com a grup de treball i d'estudi de la problemàtica social i política. Era un moviment, en el seu origen, també revisionista, sostingut per la creació política de Valls i Taberner, qui, en una conferència pronunciada a Sabadell va apuntar la necessitat de "revisar" el catalanisme. Conferència reproduïda per "La Veu de Catalunya" del 24 d'abril del 1930 sota el títol de Interessantíssima conferència de Ferran Valls i Taberner (278). Veiem els apunts revisionistes del que fou historiador de Catalunya:

"Cal dir, també, segons el meu entendre, que el catalanisme no ho és tot. Hi han altres problemes cabdals: hi han coses superiors i anteriors al patriotisme. Això es pot dir i es pot defensar igualment des de el camp de la dreta que des de el camp de l'esquerra, segons els respectius ideals" (279).

Apuntava, puix, Valls i Taberner la possibilitat de superar la secular ambigüetat de la Lliga Regionalista, condicionant ja obertament el catalanisme a la realitat social, única manera de revifar, precis-

sament l'envellida doctrina de Prat de la Riba:

"El catalanisme ha d'èsser un estímul de progrés ciutadà i no pas un destorb ni un obstacle ... Hem de mirar l'obra de catalanització dintre una perspectiva històrica ... Així obtindrem una major agilitat d'actuació, guanyarem en mobilitat exterior ... fugirem de la rutina, de l'estancament ideològic, evitarem la impermeabilitat respecte els nous corrents"(280).

Precisament, la clau d'aquest revisionisme estava en aquelles paraules finals, en la proposta de superar "la impermeabilitat respecte els nous corrents. I més endavant, prosseguí fent un gran elogi de la figura de Prat de la Riba, primer pas per intentar distanciar-se d'ell:

"Ens trobem en un temps que caldria revisar el catalanisme històric ... Els temps han portat nous corrents ideològiques. Caldrà, doncs, revisar algun dia la doctrina del catalanisme. Cal desdoblar-lo, completar-lo, o rectificar-lo en certs aspectes, adaptant-lo als temps d'avui. Quan avui es planteja un problema, no és tant del cas repetir el que va dir En Prat de la Riba en circumstàncies pretèrites diferents. Cal solidaritzar-se íntimament amb el se esperit i tenir cura d'interpretar el que avui faria o diria"(281).

Remarcant que estava parlant a títol personal:

"Això es una opinió personal, i com a opinió personal us l'he exposada".

I sentada aquesta aclaració, que deixava de costat el seu propi partit, prosseguí concretant el revisionisme de la visió pratista:

"... cal evitar un estatisme regional fruit d'imitacions o de rivalitats; cal evitar el carregar les corporacions públiques amb l'absorció de les activitats socials i individuals. Havem d'evitar el unicultisme polític. Tampoc havem de repetir automàticament el que fan en altres indrets, sinó que cal atendre les nostres necessitats d'acord amb el nostre esperit. Així hem d'evitar de veure les nostres coses segons una concepció massa burocràtica ... Nosaltres, que volem el lliure joc de les forces polítiques, no podriem admetre que ningú pretengués atrinxerar-se en la posició que hagués aconseguit en un partit polític, portant a aquest un sentit d'escalafó inadmissible"(282).

Sortíen, d'una forma subtil, tensions internes del partit, i una crítica al cult a la personalitat. Era contra el cambonisme? Pot ésser, però no és segur. El conferenciant finalitzà amb una crida a la conver-

gència amb altres forces renovadores:

"Apareixen ara noves promocions. S'estructuren noves forces polítiques. Sonen noms abans desconeguts ... Està bé d'hometjar, regraciar, recompensar, si és que cal; però no hem de donar la direcció i la representativitat col·lectiva, sinó als que tinguin una capacitat política suficient"(283).

Paraules que demostren que Valls i Taberner, en aquells moments de recomposició política, trobava massa sectàris i esquifits els límits polítics de la Lliga Regionalista. Producte d'aquesta incomoditat seria el seu intent d'obrir la plataforma, puix, d' "Unió Catalana".

Però, aquesta plataforma hauria d'acabar essent una escissió de la Lliga Regionalista, és a dir, la "tercera força" -assenyalada per Molas-, o bé, finalment, un apèndix del mateix aparell del partit (284).

El mes d'agost, el mateix Valls i Taberner, estant ja en marxa l'organització d' "Unió Catalana", semblava voler conciliar les dues posicions possibles de la institució:

"No som organisme filial de cap partit polític, ni cap delegació o agència pera reclutar adeptes en favor de cap de les organitzacions polítiques existents ... Jo per la meva part puc dir, quant a la meva situació personal, que fa vint-i-cinc anys que sóc a la Lliga Regionalista i que no penso pas moure'm. No soc cismàtic,

sinó fidel, de la gran tradició d'aquest partit"(285).

Duran i Ventosa (286) havia estat unes setmanes abans, més clar que Valls i Taberner, situant a "Unió Catalana" com una plataforma prèvia a l'ingrés a la Lliga Regionalista:

"Unió Catalana ... més aviat representa una mena de lloc de captació per aquests elements que fluctuen entre els partits i que no acaban de decidir-se per cap"(287).

El setembre, en altre conferència donara, ara, a Igualada, per a promocionar "Unió Catalana", i segons el text reproduït per "La Veu de Catalunya" del 8, Valls i Taberner discrepava implícitament de Durán i Ventosa(288):

"Per això ... hem pensat una nova entitat que juntés gent provinent de camps diversos que coincideixin en la necessitat de l'estudi de les qüestions vives ... amb l'intent de preparar-ne les solucions adequades o possibles ... Renovació política. Una renovació de política en allò que calgui adaptar"(289).

Insistí, doncs, Valls i Taberner en la seva voluntat renovadora:

"Hi ha avui una tendència, que reputem beneficiosa i encertada, que vol evitar la identificació de l'Estat amb la Nació, que in-

tenta reduir aquell a les seves funcions tècniques de govern i administració, que procura desterrar el sentit d'enaltiment excessiu del concepte d'Estat i s'esforça per fomentar la idea d'una major llibertat del cos social"(290).

I tornant a l'esperit d' "Unió Catalana", digé l'historiador:

"Unió Catalana" vol ... dintre del seu camp d'acció, inspirar-se en el sentit de coordinació, de col.laboració de treball en comú" (291).

Evidentment, Valls i Taberner veia en "Unió Catalana" l'organització capaç, en el futur immediat, d'assumir la renovació del catalanisme i de transformar-se en el nou gran partit polític catalanista conservador, però aglutinador d'altres tendències existents dins el mateix camp ideològic. Al mateix temps que Valls i Taberner intentava atraure Acció Catalana a la plataforma renovadora, "oficialment" el diari portaveu de la Lliga Regionalista es movia en direcció contrària, reafirmant-se en els tòpics del catalanisme de sempre i utilitzant una qüestió de "banderes" per a llançar un duríssim atac contra aquella organització. "La Veu de Catalunya", puix, el 26 de setembre del 1930, en l'editorial titulada Cal parlar clar (292), minava l'acció de Valls i Ta-

berner, dient:

"Els que siguin separatistes que tinguin el valor de proclamar-ho i de lluitar per la realització de llur ideal ... Els que creguin que s'ha de conquerir la llibertat contra Espanya per la força, i que tingui mitjans per a fer-ho, poden criticar l'actitud de la Lliga Regionalista. Els que no ho creguin tenen el deure de no desviar el nostre poble de l'únic camí que pot conduir-lo a la satisfacció de les seves aspiracions"(293).

Malgrat això, finalment, es va fundar l' "Unió Catalana", però "d'Estudis Polítics i Econòmics-socials", en un local instal·lat al carrer Clar'is nº 24. La Junta Directiva estava integrada pels següents membres: Josep Mª Trías de Bes, Miquel Vidal i Guardiola, Josep Mª Casabó, Josep Mª Carles Tolrà, Lluís Mª Arnau, Manuel Basté, Ferran Armengol, Joaquim Balcells, Josep Mª Blanch, Andreu Bausili, Jacint Duran i Gisbeert, Robert Mainou, Albert Talavera, Josep Mª Tallada, Salvador Tintoré i Narcís de Carreras, tots ells sota la presidència de Ferran Valls i Taberner. Tots homes més o menys vinculats a la Lliga Regionalista, tal com Duran i Ventosa havia previst. En el parlament fundacional, encara, però, l'historiador es referí al esperit concordatari de l'organització, dient en to de plany (294):

"Entremig de les lamentables discordies estèrils que avui enfosqueixen la política catalana, i per damunt dels apassionaments partidistes merament negatius, desitgem instaurar en el nostre nucli un sentit de convivència, de diàleg, d'examen objectiu de les realitats vives, de coordinació d'esforços ... Aquesta és l'obra de cultura ciutadana que volem emprendre"(295).

Continuant:

"... els nostres amics Vidal i Guardiola, Balcells i Trias de Bes, us explicaran en síntesi els punts principals del programa... Sentim tots que es vegi privat en aquest moment de poder estar entre nosaltres l'amic Joan Estelrich, que tant i tant ha treballat en l'organització de la nostra entitat ... La nota culminant d'aquesta sessió la constituïran les magistrals paraules que el senyor Cambó ens ha fet l'honor de trametre'ns ..."(296).

"Unió Catalana", puix, naixia morta. Quedava com una reunió dels amics de sempre. De la pròpia gent de la Lliga Regionalista. I precisament, les paraules de Cambó foren les que tancaren de forma definitiva les veleïtats aperturistes i pseudofraccionals de Valls i Taberner, destinades a ampliar la plataforma del catalanisme. No havia, doncs, escissió, dirà Cambó, però al mateix temps donava el seu recolzament a la tasca de renovació culturalista que pogués empen-

dre la entitat conduïda pels esforços "revisadors" de Valls i Taberner i Estelrich.

"La Veu de Catalunya" reproduí el 26 d'octubre del 1930 les Paraules de Francesc Cambó (297):

"Els recels que, en uns, i la satisfacció que, en altres, féu néixer la sospita que es tractava d'una nova dissidència sorgida entre la Lliga Regionalista, trigà ben poc a esvair-se. Si dissidència hagués estat, no estariau davant d'Unió Catalana els qui en porteu la direcció" (298).

L'advertència era clara. Fet l'aclariment, Cambó passà a definir la naturalesa de la nova entitat:

"Unió Catalana no és, ni ha d'ésser mai, un partit; però pot aportar un concurs apreciable a tots els partits que vulguin, lleialment, servir Catalunya" (299).

De fet, amb la fundació de "Unió Catalana" naixia una mena de servei d'estudis de la Lliga Regionalista, un laboratori de treball sociològic del partit. Res més.

Poc més endavant, a "La Veu de Catalunya", Estelrich publicaria una col·lecció d'articles sobre La Unió Catalana davant els problemes de la cultura i el moment actual, de la que n'hem documentat un com a mostra, publicat el 29 d'octubre del 1930, i que reafirma la conclusió que la funció d'Unió Catalana quedà reclosa al sociologisme (300).

dre la entitat conduïda pels esforços "revisadors" de Valls i Taberner i Estelrich.

"La Veu de Catalunya" reproduí el 26 d'octubre del 1930 les Paraules de Francesc Cambó (297):

"Els recels que, en uns, i la satisfacció que, en altres, féu néixer la sospita que es tractava d'una nova dissidència sorgida entre la Lliga Regionalista, trigà ben poc a esvair-se. Si dissidència hagués estat, no estariau davant d'Unió Catalana els qui en porteu la direcció" (298).

L'advertència era clara. Fet l'aclariment, Cambó passà a definir la naturalesa de la nova entitat:

"Unió Catalana no és, ni ha d'ésser mai, un partit; però pot aportar un concurs apreciable a tots els partits que vulguin, lleialment, servir Catalunya" (299).

De fet, amb la fundació de "Unió Catalana" naixia una mena de servei d'estudis de la Lliga Regionalista, un laboratori de treball sociològic del partit. Res més.

Poc més endavant, a "La Veu de Catalunya", Estelrich publicaria una col·lecció d'articles sobre La Unió Catalana davant els problemes de la cultura i el moment actual, de la que n'hem documentat un com a mostra, publicat el 29 d'octubre del 1930, i que reafirma la conclusió que la funció d'Unió Catalana quedà reclosa al sociologisme (300).

SALVAR LA MONARQUIA: LA LLIGA REGIONALISTA MOTOR DEL CENTRE CONSTITUCIONAL

Ja hem comentat en la Introducció Temàtica d'aquesta tesi que l'obsessió de presentar-se com a tendència i d'ideologia "centrista" fou una de les característiques de la Lliga Regionalista, i més tard també de la Lliga Catalana, però les realitats socials i polítiques feien impossible mantenir la ficció.

Amb el pretext de lluitar pel catalanisme, l'utilització conceptual del "centrisme" fou un tret dels regionalistes des de llurs orígens. Però en obrir-se la crisi del 1930 aquesta faceta ideològica fou més patent que mai, puix contrastava amb l'obertura d'un període de radicalització de la lluita política.

En una editorial publicada a "La Veu de Catalunya" del 12 de juliol del 1930, sota el títol Els partits polítics que hi ha a Catalunya (301), trobem una llista de tots els partits existents a Catalunya molt acuradament elaborada, a la que la Lliga Regionalista es situa exactament al centre equidistant estètic:

- "Partit Tradicionalista
- "Unión Monárquica Nacional
- "Partit Maurista
- "Partit Conservador Ortodox (del senyor Bugallal)
- "Partit del Sr. Sánchez Guerra
- "Partit Romanonista (dit liberal)
- "Partit anomenat demòcrata (del senyor García Prieto)
- "Partit de D. Santiago Alba
- "Federació Monárquica Autonomista

"LLIGA REGIONALISTA

"Partit Reformista (D. Melquíades Álvarez)

"Acció Catalana

"Acció Republicana

"Partit Republicà Radical (Lerroux)

"Partit República Radical Socialista (Marcel·lí Domingo)

"Partit Socialista de Catalunya

"Partit Socialista Espanyol (Besteiro i Unió de Treballadors) -sic-

"Partit República Federal

"Amics d'En Macià

"Partit Comunista"(302).

Entre una vintena de partits la llista és composta de manera tal que la Lliga Regionalista queda situada al lloc número deu. Era l'obsessió centrista.

L'anàlisi de l'esforç de la Lliga Regionalista organitzant i impulsant el "Centro Constitucional", com intent de reagrupar les dretes envers les eleccions convocades el 1931, que haurien de significar el fi de la Monarquia, ha estat encertadament abordat per Molas en un curt, però interessant treball monogràfic (303).

Nosaltres hem criticat amb duresa l'actitud de la Lliga Regionalista i la seva relació amb l'origen de la Dictadura, i la seva actitud dins aquesta. I també hem assenyalat que després de la desfeta de la Dictadura es trobà a la defensiva davant les crítiques provinents essencialment del republicanisme. Però hagués estat un error afirmar que el conservado-

risme català es movia tímidament. No. La Lliga Regionalista tingué una gran empena política, tan gran com poguessin tenir-la d'altres. Si per una banda estava a la defensiva davant les crítiques esmentades, per altra, aquesta mateixa defensa, encara que molt cínica, era indiscutiblement enèrgica. I no només això. La Lliga Regionalista també tingué energies per, dins el seu àmbit d'activitat política, dirigir una operació renovadora, Catalunya endins i Catalunya enfora. I encara que tant l'intent d' "Unió Catalana", com el de "Centro Constitucional", constituïrien finalment operacions polítiques fracassades, això no reu mèrits a la gran capacitat de treball i d'activitat dels dirigents de la Lliga Regionalista. L'activitat fou tal, que en el panorama descomposat del dretisme espanyol, en iniciar-se el període posdictatorial, la Lliga Regionalista, especialment a través de la gran activitat personal de Cambó, arribà a intentar, i aconseguir, encara que per poc temps, organitzar la dreta monarquista moderada en el "Centro Constitucional", del qual aquesta mateixa era, sense exagerar, l'ànima i el motor. L'ur objectiu: salvar la Monarquia.

Molas situa així el marc posdictatorial en relació amb la realitat política de les dretes:

"Por primera vez, el sistema establecido se encontraba sin organizaciones que le asegurasen su funcionamiento, las viejas ma-

quinarias habían perdido su inercia y, por tanto, su influencia, su utilidad. Enmohecidas y desgarradas por rivalidades personales no servían como instrumentos de gobierno: no tenían ninguna base social amplia, no representaban a nadie"(304).

Després de superar llur pròpia crisi, com hem vist en tractat la qüestió d' "Unió Catalana", l'operació "centre" de la Lliga Regionalista es dibuixada per Molas d'aquesta manera:

"La única fuerza incólume y capaz de reunir una representación social considerable era la accidentalista Lliga Regionalista. Y, por otra parte, por primera vez en su historia (primera vez que será también la última) la Lliga encontró abiertas de par en par las puertas no sólo del intervencionismo, sino también de la hegemonía ... Se trataba de entrar por esta vía y plantearse como equipo de gobierno, como partido español, con el agrupamiento de todas las fuerzas afines, para adquirir el impulso suficiente y alcanzar con ambas ,anos el resorte del poder"(305).

En aquest intent, fracassà el Comte de Bugallal a mitjans del 1930. Però cal dir que l'intent de Bugallal -personatge amb el qual Cambó no simpatitzava gens ni mica- tingué un sentit arcaic, quasi ultra, puix en darrera instància somniava en tornar al sistema de la Restauració. L'intent de la Lliga Regionalista presentà una naturalesa més moderna i, fins i

tot, es dibuixava, per uns moments, dins una perspectiva d'ampli esperit liberal. Com diu En Molas:

"El objetivo era claro: crear un nuevo partido conservador i reformista en España que arrinconase las viejas fuerzas políticas de Bugallal"(306)!

Contactes amb el corrent maurista, amb personalitats com Santiago Alba, gent política vinculada a "El Debate" de Madrid, van concitar els esforços de Cambó al llarg de part de l'any 1930. Cal assenyalar també que, mentre la perspectiva d'aquest partit era embrionària, però ja decidida, José Ortega y Gasset tornà a llançar un projecte consensualista, a través d'un article publicat a "El Sol", de Madrid, el 9 deembre del 1930, sota el títol de Un proyecto. En ell, el pensador proposava la formació -altre vegada, repeteixo- d'un gran "Partido Nacional", per ajudar la nació a sortir del fangueig deixat per la Dictadura, projecte de naturalesa, com hem dit, consensual, puix dins d'ell, segons Ortega y Gasset, haurien d'ésser totes les forces renovadores. El projecte va ésser rebutjat finalment quasi per tothom, i també -al contrari que la primera vegada, com hem assenyalat a la "Introducció Temàtica"- per la Lliga Regionalista, la qual, però, veié amb l'interès i li dedicà una àmplia editorial a "La Veu de Catalunya" del 10 de desembre del 1930, sota el títol de La nova estructura de

l'Estat espanyol (307). En ell conclouia:

"Prescindint ara dels matissos d'opinió que necessàriament han d'existir i sometrel's al contrast de la vida pública, és evident que aquestes idees generals ofereixen un ample marge de convergència a tots els ciutadans espanyols que, seriosament, amb bona voluntat, es preocupin d'estructurar un nou Estat, un Estat que no recaigui ni en la ineficàcia anàrquica de la vella política, ni en la arbitrarietat no meyns ineficient i càctica de la Dictadura"(308).

Simultàniament Cambó apuntava perspectives de renovació en una roda de premsa sostinguda a l'Hotel Ritz, de Madrid, el dia 9 de desembre del 1930 (309). Digué el líder regionalista:

"... el tiempo nos dirá si surgen los hombres cumbres a cuyo alrededor se concentran grandes fuerzas sociales y políticas que puedan tomar la estructura de un partido, que en todo caso no debería tener semejanza alguna con los antiguos partidos gubernamentales españoles, que no eran una fuerza de opinión"(310).

L'anunci d'activitats "renovadores" era ja un fet. Per altra banda, Cambó prosseguí la seva intensa acció política, en el marc de la qual destaquen dos articles publicats a inicis de gener del 1931 a

"La Veu de Catalunya". El primer aparegué el dia 8, sota el títol analític de El que ha estat els partits espanyols (311), crítica molt dura contra el sistema i les forces polítiques de la Restauració. Crítica enllaçada amb un atac encara més fort contra els intents -esmentants- del Comte de Bugallal, per "revitalitzar" aquell periclitat sistema en base a un conservadorisme tancat i censitari. El didàctic article de Cambó finalitzava amb les següents paraules:

"Fets recents proven com són artificioses aquestes organitzacions que el comte de Bugallal qualifica, no sé si seriosament o en broma, de 'grans partits'.

"Fa poques setmanes, en moltes ciutats i pobles d'Espanya sorgiren moviments revolucionaris directament encaminats a enderrocar el règim polític i social que els 'grans partits' tenen per missió principal defensar.

"¿Qui va adonar-se, aquells dies, de l'existència dels 'grans partits' ... Unes targes i uns quants telegrams de felicitació al govern ...

"Això és el que han estat i el que el senyor Bugallal vol que continuin essent els partits governamentals espanyols ..." (312).

En el segon article, publicat a "La Veu de Cata-

lunya" del 9 de gener del 1931, sota el títol elo-
quent de Com han d'ésser avui els partits polítics
(313), es fa encara més palès l'esforç renovador del
pensament polític de Cambó, en rebutjar totalment l'an-
tic sistema -no el règim-:

"Avui, a Espanya, només un il·lús
pot desconèixer que els antics
partits de govern són pures arti-
ficiositats que cal dissoldre o
transformar radicalment" (314).

I a partir d'aquesta "transformació radical"
apunta Cambó la necessitat del "nou esperit"; l'es-
perit del "Centro Constitucional", establert, per
això, partint d'una bona part dels de "sempre". A-
quest aprofitament del material polític del passat,
però "provist d'un esperit nou", és el que assenyal-
rà la naturalesa del "Centro Constitucional" consti-
tuit oficialment pocs dies després. Veiem-ho:

"En dir això no tinc inconvenient
a afirmar que dintre d'aquests par-
tits o en els voltants hi ha, avui
per avui, els homes útils per a
exercir una funció de govern. Per-
què rendessin plena eficàcia, n'hi
hauria prou amb infondre'ls un nou
esperit, donar-los una nova fe i
comunicar-los el convenciment que
hi ha un passat que ha mort per
sempre i que la política i especial-
ment el govern són coses molt dis-
tintes del que eren fa alguns anys"
(315).

La renovació constitucional dins el marc de la Monarquia era l'objectiu de l'operació "centriste" del regionalisme. L'ambigua fórmula cambiniana de "¿Monarquia? ¿República? ¡Constitución!" (316) prenia ara un significat concret: "Monarquia amb nova Constitució", projecte que tindria que ésser materialitzat per una part de la vella classe política monàrquica, però dotada d'un esperit "renovat". Diu Molas (317):

"Básicamente confluyeron en la formación del nuevo partido la Lliga Regionalista y el maurismo: dos fuerzas conservadoras y renovadoras al mismo tiempo"(318).

Sense excloure altres elements, liberals o conservadors, que volguessin afegir-se. L'escassa acollida que tingué l'operació entre els mitjans polítics moderats -però contraris a la Monarquia- comportà les critiques d'En Cambó en un article personal publicat a "La Veu de Catalunya" del 14 de febrer del 1931, al que baix el títol Davant el moment present (319) atacava també aquella oposició que preconitzava l'abstencionisme electoral davant les eleccions previstes pel Govern Berenguer. Ací trobem, a més a més, unes idees providencialistes molt significatives:

"Hi ha qui ha dit que tota la història d'Espanya és una lluita permanent entre la Providència, que vol salvar-la i engrandir-la, i els propis espanyols, que s'entes-

ten a disminuir-la i destruir-la" (320).

I en funció d'aquest providencialisme, Cambó cridava al col.laboracionisme dins el règim monàrquic:

"... en aquest moment que viu Espanya, jo em dirigeixo als homes que, de bona fe, professin qual vulla ideal, el més extrem, el més alinyat i contrari del que jo professo, i els dic ... ¿Perquè no entren dintre una legalitat que ningú no us tanca ..." (321).

La crisi del Govern Berenguer, produïda el 14 de febrer del 1931, precipità esdeveniments. El dia següent de la dimissió, Cambó en persona publicà un altre article interpretant, a "La Veu de Catalunya" del 15 de febrer del 1931, El moment actual (322).

L'alarmisme és la primera faceta d'aquest article:

"I l'aristocràcia i l'alta burgesia donen, ara, a tot arreu, però especialment a Madrid, el tris-te espectacle que han donat a tots els països a la vigila d'ésser expoliats i expropiats" (323).

La substitució del Govern Berenguer pel de l'almirall Aznar, al que seria ministre d'Hisenda el capdavanter de la Lliga Regionalista, Joan Ventosa i Calvell, preparà definitivament el marc de les eleccions, que encara que serien municipals, i malgrat els esforços "centristes", hauria de portar la República.

Amb la perspectiva electoral ja molt immediata, l'operació del "Centro Constitucional" fou ja abordada decididament. Trobem a "La Veu de Catalunya" del 24 de febrer del 1931 una editorial de títol significatiu, retolada La posició de centre (324), a la que s'expressa l'essència d'aquella opció política:

"La posició de centre ofereix d'elles normes avantatges ... de tenir sempre en compte, per damunt de tot, l'interès col·lectiu, la qual cosa requereix un alt sentit de responsabilitat, de col·laboració, de solidaritat. Així, en la història concreta del catalanisme, hem vist que mentre la força del centre, que era socialment conservadora, impulsava tots els avanços positius, la força anomenada d'esquerra no feia en definitiva això, sinó entrebancar i dificultar aquell progrés" (325).

El 3 de març del 1931 es constituïa institucionalment, a Madrid, el Partido de Centro Constitucional, a l'Hotel Ritz, en una reunió que, segons Nadal (326), fou presidida per Cambó, Ventosa i Calvell, el duc de Maura, el marquès de Figueroa, Montes Jovellar, Sillió i Goicoechea, entre d'altres. La correspondència entre Gabriel Maura i Francesc Cambó, reproduïda per Molas (327) acaba de donar llum a l'explicació del naixement del nou partit d'homes vells (políticament parlant), i posa de manifest l'interès de Cambó per a situar la qüestió de Catalunya com un de les te-

mes prioritari a tractar, una vegada obtinguda la victòria electoral. També a la Declaració política de la Comissió d'Acció Política de la Lliga Regionalista (328) quedaven clares les perspectives del conservadorisme català:

"Los representantes parlamentarios que pueda sacar triunfantes la Lliga Regionalista actuarán dentro de los grupos parlamentarios del Centro Constitucional por figurar en el programa de éste la solución del problema catalán de acuerdo con el texto del artículo primero de los Estatutos de la Lliga" (329).

Gran interès, dins aquest procés, tenen unes declaracions del mateix Cambó exposades a "La Veu de Catalunya" de 24 de març del 1931, sota el títol de Un interview amb el Sr. Cambó (330). A la pregunta del periodista de "Què ens pot dir del Centre Constitucional", el líder dretista contestà:

"Que va néixer amb prestigi i força i que, en dia en dia, va adquirint-ne més i més. Rep, diàriament, moltes adhesions individuals i col·lectives i, dins un termini molt breu ... no hi haurà recó d'Espanya on no tingui una sòlida i prestigiosa organització" (331).

I després respongué a la qüestió de les possibilitats de divergències entre regionalistes i mauristes dins aquell Centre:

"Ni la mínima. Els mauristes, dintre de la política espanyola, havien estat sempre (salvant algunes modalitats locals) els més afins a nosaltres. No en va el seu cabdill havia estat l'home de l'autonomia de Cuba ... I, quant a doctrina, cal no oblidar que el Centre Constitucional acceptà com a programa les notes que vaig publicar els dies 10 i 12 de desembre, en las quals hi ha exposat un programa de govern" (332).

I dintre d'aquest optimisme, cal situar també dos articles més del mateix Cambó, datats en aquells moments d'una infatigable activitat centrista. Dos articles que tingueren el catalanisme com a objectiu temàtic, i la crítica a l'excessiu pluralisme polític existent a Catalunya, és a dir, l'existència de moltes visions del catalanisme. Així, al primer article publicat per "La Veu de Catalunya" del 28 de març del 1931, sota el títol L'espirit de continuïtat, Cambó es queixava dels altres catalanisms (333).

"... Les darreres promocions dels catalans d'avui, aquells que es diuen i creuen catalanistes, no tenen, generalment, la menor noció de la història del catalanisme, no sols en el darrer terç del segle passat, sinó en el primer terç del segle corrent. Per a molts d'ells la història de Catalunya, i especialment la del catalanisme, comença amb el

Cop d'Estat de Primo de Rivera
..."(334).

I al segon article, publicat l' 1 d'abril del 1931, sota el títol de L'eficàcia de l'acció catalanista (335), Cambó palesava el paper fonamental de la Lliga Regionalista en la construcció del catalanisme en aquell primer terç del segle XX, tasca ara oblidada pels nous corrents catalanistes.

No hi ha dubte que la Lliga Regionalista havia, en aquells moments de les vigílies electorals, d'abril del 1931, superat un conjunt de situacions difícils, especialment l'any 1930: defensa contra les denúncies per la seva complicitat amb el Cop d'Estat primorriverista, per la seva inacció durant la Dictadura i la possibilitat d'una escissió interna. Ara, però, es trobava a l'ofensiva i l'activitat de Cambó abarcava tot l'Estat espanyol a través del Centre Constitucional. Fou un moment brillant pel conservadorisme catalanista. Però efímer.

El 12 d'abril del 1931 es comença a ensorrar l'edifici del Centre Constitucional, i el 14 d'abril, en proclamar-se la Segona República Espanyola -i la sorpressiva República Catalana-, la seva desfeta fou quasi immediata. El dretisme espanyol -i català- entraven en una etapa de desorientació.

Així, el 14 d'abril del 1931, l'editorial de "La Veu de Catalunya, titulada La nostra posició (336), reconeixent el dret del poble a escollir els

seus representants, delgudament, i sense mencionar la desfeta soferta pel Centre Constitucional, concluïa:

"Al cap i a la fi, he encertit o s'equivoqui, ningú té més dret de disposar dels seus propis destins que el poble mateix"(337).

La desfeta electoral del 12 d'abril del 1931, produïda quasi en el naixement del nou partit dretista espanyol impulsat pel regionalisme català, va transformar aquell naixement en un intent polític avortat.